

શ્રી યશોવિજયજી
જૈન ગ્રંથમાળા

દાદાસાહેબ, ભાવનગર.

ફોન : ૦૨૭૮-૨૪૨૫૩૨૨

૩૦૦૪૮૪૬

1490

૩૩

૨૨૨૫

શ્રી અવન્તિ પાર્શ્વનાથાય નમોનમઃ ॥

પ્રથમ સોપાન ગ્રંથાવલીનું પ્રથમ સોપાન

॥ ઈ નેમિ-અમૃત-આન્તિ-ગુરુયો નમોનમઃ ॥

શ્રી નેમિ-અમૃત-આન્તિ નિરંજન ગ્રંથમાલા : ગ્રંથાંક-૧૩

અવન્તિયતિ મહારાજ

વિક્રમાદિત્ય

લેખક :- પૂ. મુનિશ્રી નિરંજનવિજયજી મહારાજ
મુદ્રક ૦-૧૦-૦

॥ महाप्रभावशाली श्रीअवन्तिपार्श्वनाथाय नमोनमः ॥

शिशु-प्रेम सोपान अथावलीनुं प्रथम सोपान

॥ ॐ श्री नेमि-अमृत-आन्ति-निरंजन-अथमासा-अथांक १३/१४ ॥

श्री नेमि-अमृत-आन्ति-निरंजन-अथमासा-अथांक १३/१४

अवन्तिपति महाराज बिऊमादित्य

(सूर सत्ताट् सक्षिप्त लुवन प्रसा युक्त)

लेखक : पूज्यअनिवर्यश्री निरंजनविजयल महाराजसाहेब

प्रकाशक : श्री नेमि-अमृत-आन्ति-निरंजन अथमासावती
शाह पुनमयंद मोतीलु भु. जवाहर ल. सिरोही. (मारवाड)

आवृत्ति पहिली]

मूल्य ०-१०-०

[वीर सं. २४७४

॥ ॐ અહમ્ ॥

સાધર્મિક બન્ધુઓની સંગતી મોટા પૂણ્યથી જ મલી શકે છે. ત્યારે તેઓની ચૈત્ત્યબક્તિ પ્રાપ્ત થવી તેમાં તો પુછવું જ શું ? તે માટે 'શ્રાદ્ધવિધિ' માં પણ કહ્યું છે કે :—

પગથથ સઘ્વધમ્મા, સાહમ્મિઅવચ્છલં તુ પગથથ ॥

બુદ્ધિતુલ્લાપ તુલિઆ, દોવિ અ તુલ્લાઈ મણિઆઈ ॥૧॥

ભાવાર્થ:—કોઈપણ બુદ્ધિમાન પુરુષ પોતાની બુદ્ધિરૂપી ત્રાજવાના બન્ને પક્ષમાં જુદી જુદી રીતે એક બાજુ ત્રાજવાના પક્ષમાં સર્વ ધર્મ કાર્યોને સ્થાપન કરે અને બીજી બાજુ ત્રાજવાના પક્ષમાં સાધર્મિક બાધઓની બક્તિને સ્થાપન કરીને જે તોફાને તો બન્ને પક્ષો વચ્ચે થાય. વળી એક સ્થાને કહ્યું છે કે—

સાધર્મિકેષુ સાનિધ્યં, સત્યાં શક્તૌ ન ચ સૃજેત્ ॥

સારં સર્વજ્ઞ ધર્મસ્ય, ન જ્ઞાતં તેન વસ્તુતઃ ॥૨॥

ભાવાર્થ:—શક્તિ છતાં જે આવક સાધર્મિક બાધઓના સમપણ સંબંધને ન સાચવે તે આવકે ખરી રીતે સર્વજ્ઞ પ્રભુના ધર્મનો સાર તે પામ્યો નથી, અર્થાત્ શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતના શાસ્ત્રનો સાર સમજ્યો નથી. શાસ્ત્રમાં તો એટલા સુધી કથન કર્યું છે કે—

સાહમિઅંમી પત્તે, ઘરંગણે જસ્સ હોઈ નહુ નેહો ॥

જિજ્ઞાસણે મણિઅમિણં સમ્મત્તે તસ્સ સંદેહો ॥૩॥

ભાવાર્થ:—સાધર્મિક પોતાના ઘર-આંગણે આવે ત્યારે જેને સ્નેહભાવ ઉત્પન્ન ન થાય તો જિનશાસન તેવાઓ માટે ચોખ્ખું કહે છે કે તેના સમ્યક્ત્વ-ધર્મમાં પણ સંદેહ છે એમ જાણવું. તેથી જ પૂર્વના ઉક્તિમ આવકો હંમેશાં મનમાં વિચારતા કે—

પતમ્મુ ધર્મવંધુનામ્, મા કદા શૂણિ દુઃસતઃ ॥

ન શક્તાઃ તદ્વચં દદ્ધં, નિત્યં તદ્ દુઃસ દુઃસીતા ॥૪॥

ભાવાર્થ:—દુઃખથી મારા ધર્મબન્ધુઓની આંખમાંથી કોઈપણ વખતે આંસુ ન પડે, હંમેશાં તે ધર્મબન્ધુઓના દુઃખથી દુઃખી હશે તે આંસુ જેવા શક્તિમાન નથી.

સ્વામીના સમપણ સમો, અવર ન સમપણ કોય;

બક્તિ કરો સ્વામી તણી, સમક્તિ નિરમલ હોય. ॥૫॥

પોષ વદ ૧૪ શનિવાર.
જૈન ઉપાશ્રય. મુ. બીજેવા. }

લેખક:
મુનિ નિરંજનવિજયજી મ.

લેખકનું પ્રાર્થ-કથન

॥ પ્રાતઃસ્મરણીય પૂજ્યપાદ શ્રીમદ્ વિજયનેમિસૂરીશ્વર સદ્ગુરુભ્યો નમો નમઃ ॥

આજથી ચાર વર્ષ પૂર્વે અર્થાત્ શ્રી વીર નિર્વાણ સંવત ૨૪૭૦ અને વિક્રમ સંવત ૨૦૦૦ વર્ષ પૂર્ણ થતાં હોવાથી તે નિમિત્તે (સત્રાદ્ વિક્રમાદિત્યના બીજા સંવત્સરના સહસ્રાબ્દિનો પૂર્ણોદ્ભુતિ અને ત્રીજી સહસ્રાબ્દિના પ્રારંભના સંધિકાલે) અખિલ ભારતવર્ષીય શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક મુનિ સંમેલન સંસ્થાપિતઃ—“શ્રી જૈન ધર્મ સત્ય પ્રકાશક સમિતિ”ના તરફથી પ્રગટ થતો ‘શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ’ નામનો માસિકનો ક્રમાંક ૧૦૦ ને ‘વિક્રમ-વિશેષાંક’ રૂપે અનેક જૈનાદિ ઐતિહાસિક વિમતોથી ભરપુર દળદાર વિશેષાંક તૈયાર કરી બહાર પાડવા નિર્ણય કરાયેલ અને તે મુજબ સમિતિ તરફથી પૂજ્ય મુનિવરોને તથા અન્ય લેખકોને પત્રિકાદ્વારા લેખ લખી મોકલાવવા આમંત્રણ કરેલ તદનુસાર મેં પણ આ લેખ તૈયાર કરેલ.

તે સમયે હું મહુવા બંદે પરમપૂજ્ય, પરમોપકારી, પરમકૃપાળુ, પ્રાતઃસ્મરણીય શાસનસત્રાદ્રે આચાર્યશિરોમણિ પૂજ્યપાદ શુર ભગવંત શ્રીમદ્ વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબની નિત્રામાં ચાતુર્માસ દર્માન ચાલુ પુસ્તકેષ ૨૨, પેજનો “અવન્તિપતિ મહારાજા વિક્રમાદિત્ય” એ હેડીંગવાળો આ લેખ તૈયાર કરી ‘સમિતિ’ને મોકલાવેલ હતો. પરંતુ સમિતિની સમવડતા-અનુસાર (તે વખતે લખેલ) આ લેખમાંથી સંસ્કૃત શ્લોકો અને કેટલોક ભાગ મૂકી દઈને, તે વિક્રમ-વિશેષાંકનાં પૃષ્ઠ ૩૨૪ થી ૩૩૦ સુધીના ૭ પૃષ્ઠોમાં ‘માલવ-પતિ વિક્રમાદિત્ય’ એ હેડીંગથી છપાયેલ હતો.

આ ઉપરોક્ત મૂળ લેખની બીજી નકલ મારી પાસે હતી, તે એ ચાર શ્રાવક બન્ધુઓએ વાંચતાં તેમના તરફથી મને આ આખો લેખ લઘુ પુસ્તીકારૂપે બહાર પડાવી સમાજના ચરણે ધરવા આગ્રહ પૂર્વક પ્રેરણા કરી તેથી જ આ લેખ પુનઃ એક વખત અવલોકી જવા વિચાર આવ્યો. પણ “ગઈ કાલનો અનુભવ આજની

દૃષ્ટિએ પોતાને અધુરો જ લાગે છે ” આ ઊક્તી-અનુસાર નોંધએ તો આ લઘુ લેખમાં ઘણું ઘણું ઉમેરવા જેવું મને લાગે છે, છતાં તે પ્રમાણે આ મૂળ લેખમાં વિશેષ કાંઈ જ ફેરફાર કર્યા શિવાય સહજ સુધારી આ નાનો છુકરૂપે વાચકવર્ગ આગળ ધરવામાં આવ્યો છે.

મૂળ સંસ્કૃત કે પ્રાકૃત ભાષાના ચરિત્રોમાં ઘણા ગર્ભિત અર્થો નિકળે છે. તે ભાષાન્તર કે અનુવાદમાં કદિએ ઉત્તરી શકે જ નહિ. પરંતુ અદ્ય અભ્યાસિ બાળજીવો માટે તો રૂચીકર જીવન વૃત્તાન્તો ઉપયોગી છે. તે સદાયે યાદ રાખવું જરૂરી છે. અહિં એક સહજ પ્રશ્ન થશે કે બાળજીવો કોને કહેવા ? એનો જવાબ એ હોઈ શકે કે હિંમરે બહેને મોટા હોય પણ સુશાસ્ત્રીય જ્ઞાનનો જેમને અભાવ વર્તે છે. તેને વાસ્તવિક રીતે બાળજીવો કહેવાય !

આ લેખમાં જે કે પ્રસંગોપાત જે ચાર સ્થલોએ સહજ પુષ્ટિકારક અને રોચકતા માટે વિવેચનાત્મક વર્ણન કરેલ છે, પણ મૂળવસ્તુને ક્ષતિ ન પહોંચે તેના માટે ખાસ કાળજી રખાઈ છે.

ભગવાન શ્રી મહાવીરસ્વામીજીના નિર્વાણ બાદ ૪૭૦ વર્ષે વિક્રમનો સંવત ચાલુ થયો છે. એ ખીના પ્રમાણીક જૈન ગ્રંથોના પરિશીલન અને અભ્યાસથી સારી રીતે જાણી શકાય છે.

પરદુઃખભંજન મહારાજ વિક્રમાદિત્ય ચુસ્ત જૈન હતા. એ વસ્તુને જાણવાનારા સેકંડો વર્ષો પહેલાંના સંસ્કૃત તથા ગુજરાતી ભાષામાં લખાયેલ ગ્રંથો અને કાવ્યો-રાસાઓ વિગેરે હસ્ત લિખિત, તથા છપાયેલાં ઘણાં પુસ્તકો વિદ્વાનોને મળી આવે છે.

ઠેટલાક લેખકો વળી હાલમાં એવા મંતવ્યો ધરાવનારા દેખાય છે કે મહારાજ વિક્રમાદિત્ય જૈન હતા જ નહિ, અમર થયાજ નથી એમની એ માન્યતા ખરોખર નથી લાગતી અર્થાત્ ભૂલ બરેલી છે.

“ હાલના જમાનાના રંગે રંગાયેલાનો સ્વભાવ જ જાણે પડી ગયો ન હોય એમ ઐતિહાસિક વસ્તુને અને-ઐતિહાસીકને નામે ચડાવી, એક વાર તો ધર્મી પ્રજામાં સંશય-ભ્રમ ઉભો કરે, પછી બહેને

તે કુતર્ક ધડીબર પણ ન ટકે, પણ એક વખત બોલી પ્રજામાં ભ્રમણા ઉત્પન્ન કરવા જોરથી પ્રયાસ કરી જુએ. હઠાપ્રહીઓના કુતર્કો અને અસદ્ કલ્પનાઓની સામે તો એક પણ દલીલ નકામી છે. કારણ કે કહ્યું છે કે— “ **ब्रह्मापि तं नरं न रञ्जयति** ”

જેમકે:—હાલમાં કેટલાક વખતથી નામધારી સુધારકો તરફથી સદ્ધર્મ આરાધક પ્રજામાં જ્ઞાનાનુસારી જે જીવો યથાશક્તિએ ધર્મ આરાધનામાં જોડાતા હોય તેઓને યેનકેન પ્રકારે વિદ્વ-અન્તરાયો કરવાના આશયથીજ પર્યુષણ જેવા મહાભાંગલિકપર્વ વિગેરેમાં વ્યાખ્યાનમાલાઓ કે એના જેવા ખીજ આકતરા કાર્યક્રમો ઉભા કરીને અદ્વ-અબ્યાસી ખાળજીવોને શ્રી કલ્પસૂત્ર શ્રવણ અથવા ગુરુ મુખે વ્યાખ્યાન સાંભળવા જતાં રોકવા માટે જ એક યુક્તિ રચી છે. એનો કયો સમજી મનુષ્ય ઈન્કાર કરી શકે તેમ છે !

વસ્તુતઃ હાલના કેટલાક વક્તાઓ અને સાક્ષરો પણ કેવળ સ્વશુદ્ધિ અનુસાર અનુમાનો અને અવાસ્તવિક કલ્પનાઓ કરી કેટલીક વાર નક્કર સત્ય વસ્તુને પણ વિખી નાંખે છે. આવી આવી કલ્પનાઓને દેખીને જ સ્વર્ગસ્થ મહામહોપ્ધાય પં. દુર્ગાપ્રસાદ અને શ્રી પાંકુરંગ પરબને સાફ સાફ લખવું પડ્યું છે કે—

“ **प्रायः यूरोपियन बिद्वानोंका यह स्वभाव हि हैं कि भारतवर्षके प्राचिनतम ग्रन्थों एवं उनके रचयिताओंको अर्वाचीन सिद्ध करनेका जहांतक हो शके वे प्रयत्न करते हैं। और उनका प्राचीनत्व दढ़ प्रमाण मिल भी जावे तो उसको ‘प्रक्षिप्त’ कहकर अपनेको जो अनुकूल हो उसे आगे करते हैं।** ”

(**निर्णयसागर** **प्रेम प्रकाशित ‘कथासरित्सागर’ संस्कारण भूमिका, भूमिका पृ. ૧**)

અહિં આશ્ચર્યની વાત એ છે કે આપણા દેશના કેટલાક સાક્ષરો પણ વિદેશીઓની નક્કલ ‘ **વિના અક્કલે કરે છે** ’ જેમકે આપણા પૂર્વજો અસંખ્ય અને જંગલી વાંદરા કે વાંદર! જેવા હતા. ધીમે ધીમે

તેમાંથી વિદેશીઓ વિગેરેને જોઇને સંખ્યતા વિગેરે સિખ્યા છીએ, આધુનીકો આવું આવું અસંગત લખીને પોતાની બુદ્ધિનું કેવળ પ્રદર્શન કરે છે. આધુનીક સાક્ષરો, વક્તાઓએ ખુબ માદ રાખવું ઘટે કે પ્રાચીન વસ્તુઓને માત્ર કલ્પનાના તરંગોમાં ખેંચી કદાપિ કાલે ખોટી માની કે મનાવી નહિ શકાય, અર્થાત્ અહિં મારે કહેવાની મતલબ એ છે—માત્ર ઉપલક્ષ્ય દૃષ્ટિએ વિચાર કરી પોતાના વિચારને જ માફક આવે તેજ સાચું અને અન્ય ખોટું એવા ઉત્કૃષ્ટ ખન વિચારોથી આધુનીકો [સુધારકો ?] એ બચવું એજ એક સૂચન રૂપે કહું છું.

પ્રાચીનકાળમાં લખાયેલા કથાનકો કે વસ્તુકથનો કેવળ ઉપગતી કાઢેલા કે અતિશયોક્તિવાલા છે. એવી માન્યતાવાલા કે એવી અસંગત કલ્પના કરનારાઓ માટે આપણે દયા જ બતાવવી જોઈએ. કારણ કે “**बुद्धिः कर्मानुसारिणी**” પોતાની અલ્પબુદ્ધિ જ્યાં ન ચાલે તેને અસત્ય કે અપ્રમાણિક માનવા લલચાઈ જવું એ તદ્દન અજ્ઞાન જન્ય ઘટના છે અર્થાત્—પોતાની અજ્ઞાનતા જગજાહેર કરવા જેવું કર્તવ્ય છે. જેમ:—પૂજ્યપાદ ન્યાયાચાર્ય શ્રીમદ્ યશોવિજયજી—ઉપાધ્યાયજી મહારાજે ‘જ્ઞાનસાર ગ્રંથ’ના ૨૪ માં શાસ્ત્રાદિકર્મા કહ્યું છે કે—

‘अदृष्टार्थेऽनुधावन्तः शास्त्रदीपंविना जडाः ।

प्राप्नुवन्ति परं खेदं प्रस्खलन्तः पदे पदे ॥૧॥

જડ—અવિવેકી મનુષ્યો શાસ્ત્રરૂપ દીપક સિવાય ચક્ષુ વિના.

અદૃષ્ટ—નહિ દેખેલ—પરોક્ષ વસ્તુ પાછળ (નાના બાલકની જેમ) ડોકતા પગલે પગલે રખલના પામતા, ઠોકર ખાતા અતિ ખેદ પામે છે.

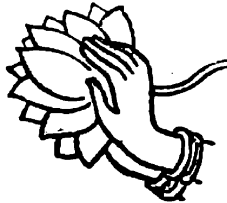
‘શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ’ માસિકનો ક્રમાંક ૧૦૦ માં તે વિક્રમ વિશેષાંક વિવેચનાત્મક લેખો અને સાધન સામગ્રીથી ભરપૂર છે તે અભ્યાસીયોને ખાસ વિવેકપૂર્વક અવલોકન કરવા યોગ્ય છે. અસ્તુ લી:—પૂજ્યપાદ શ્રી નેમિ-અમૃત-ખાન્તિચરણોમાસક વિ. સં. ૨૦૭૩ના બાદરવા સુદ ૮ સોમવાર મુનિ નિરંજનવિજય જૈન ઉપાધ્યક્ષ-ગ્નવાલ

ૐ વૈ નમઃ

સમર્પણ:—

આ સામે જે ફોટો આપવામાં આવ્યો છે તે જૈન શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન આલમના ઝલહલતા કોહીનર સમા મહાપ્રભાવશાલિ મહાપુરુષ છે—જેઓશ્રીના પરમપવિત્ર કરકમલથી મને વક્રમ સંવતિ ૧૯૯૧ ના ચૈત્ર વદ ૨ સનિવારે શ્રી કદમ્બગિરિ મહાતીર્થમાં પારમેશ્વરી પ્રવ્રજ્યાની પ્રાપ્તિ થઈ.

“તેઓશ્રીની અદ્ભૂત સુંદર સૌમ્ય આકૃતિ ધણા લેખ્યપ્રાણીઓ રૂપ કમલોને સરહ પુર્નિમાના ચન્દ્રમા સમાન આનંદદાયક લાગે છે; જ્યારે શાસનના બારવડીયા-ધાડપાકુ જેવા પ્રતિકો રૂપ ધ્રુવડોને તેઓ પ્રચંડ સૂર્ય જેવા લાગે છે. તેથીજ તો સ્વમતામ્રહીઓ કે પોથીપડિતો “અને ધર્મદેષીઓ તેઓશ્રીથી દૂરના દૂરના લાગે છે.”

તેઓશ્રી:—સકલશાસ્ત્રસિદ્ધાન્ત વાયરૂપિતિ, અનેક અન્થરચયિતા, વિદ્યાપીઠાદિ ધંચપ્રસ્થાનમય શ્રીસૂરિમંત્રસમારાધક, જંગમયુગપ્રધાન-કલ્પ, શાસનસમ્રાટ, સૂરિચક્રચક્રવર્તિ, સર્વતંત્રસ્વતંત્ર, તપોગચ્છાધિપતિ શ્રી કદમ્બગિરિમહાતીર્થ, કાપરકાળતીર્થ, રાણકપુરતીર્થ, કુંભારીયાળ તીર્થ, પોસિનાતીર્થ, શેરીસાતીર્થ, સ્થંભનતીર્થ, શ્રી તલાળતીર્થ, રોહીશાળાતીર્થ, વલ્લભીપુર આદિ અનેક મહાતીર્થોદ્ધારક સૂરિસમ્રાટ પ્રાતઃસ્મરણીય, પૂજ્યપાદાચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયનેભિસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના કરકમલમાં

સાદર સમર્પણ-કર્તા:—

શ્રી નેમિ-અમૃત-ખાન્તિચરણોપાસક મુનિ નિરંજનવિજય

卐 શ્રી ગુરુ સ્તુતિ કાવ્ય 卐

“ પધારે નેમિસૂરીશ્વરજી ” (કંવાણી)

શ્રી વીર વિભુતણા પથે જીવન સધળું વિતાવે જે; કરે નહિ મોહ જીવનમાં.૫૦
 નોકી રાખી ખરે જમમાં, અહીંસા ધર્મ પ્રવર્તાવી; વહે જે હિતકર વાણી.૫૦
 મિથ્યા વાણી વહે નહિ જો, કદિ આપત્તિ આવે તો; કરે ત્યાગી વિલાસીને.૫૦
 સૂણાવે ઉપદેશ આગમનો, વૃથા છે મોજ જીવનની; ખરે છે ત્યાગમય જીવન.૫૦
 રીપુના અંધનો તોડે, બની ચારિત્રમાં મશ્ગુલ; વિહરતા ત્યાગના માર્ગે.૫૦
 સ્વ પરનું કરે કલ્યાણ, દર્ઠ ઉપદેશ વિભુનો; તરે તારે ભવિ જીવોને.૫૦
 શૂન જેઓ સદા કરતા, વીણુ શ્રી વીરના પાઠો; ગ્રહે એ તત્ત્વ પણ સાચો.૫૦
 જીવન વિલાસીને છોડી, બન્યા ત્યાગી ખરે ગુરુ; રહ્યા જે બાળપ્રહારી.૫૦
 નેમો પાળી બધી સાચી, બતાવી ધર્મમાં દ્રઢતા; કરે નહિ જન કાષ્ઠથી.૫૦
 કોઈના વચનથી કોઈને, મિથ્યા નથી દોર્યા; બતાવે સાચો મારગ.૫૦
 દીકામાં ખેદ નવ કરતા, પ્રશ્નસામાં નહિ અભિમાન; ધરે સમદ્રિષ્ટ બંનેમાં.૫૦
 નયનમાં નેહ વસે છે, જેમ રહે છે નીર નદી પુરે; મીઠાવે સૌતણી તૃષા.૫૦
 મહાત્મ પાંચને પાળતા, ગુણો છત્રીસને ધરતા; સદા ઉપદેશ જગતને કરતા.૫૦
 નમન કરજો સૌ રુનેહે, ધરી વિમળ સદા અંતર; વધાવો પુણ્યવૃષ્ટિથી.૫૦

પધારે નેમિસૂરીશ્વરજી.

શિશુ—બોધ—સોપાન ગ્રંથાવલીનું—પ્રથમસોપાન

અવન્તિપતિ મહારાજ વિક્રમાદિત્ય

(જેમાં:—અવન્તિ નગરીનું ટુંકું વર્ણન, પરાક્રમશીરો-મણિ મહારાજ વિક્રમાદિત્ય રાજગાદીએ બેસી, પોતાના સાહસ બળે તથા બુદ્ધિ કુશલતાથી અગ્નિવેતાલ રાક્ષસને વશ કરી સુંદર રીતે રાજ્યધૂરાને વહન કરી; તેમજ શાસનના મહાન્ પ્રભાવક પૂજ્યપાદાચાર્ય શ્રી સિદ્ધસેનદિવાકરસૂરીશ્વરજી મહારાજ દ્વારા શ્રી અવન્તિ પાર્શ્વનાથ ભગવાનની ઉત્પત્તિ અને તેમને કહેલ મહાત્મ્ય, અને તેમના સદુપદેશથી પ્રતિબોધ પામીને શ્રી વિક્રમાદિત્ય મહારાજને સૂરીશ્વરજીએ સદ્બર્મ સન્મુખ કર્યા. ‘સર્વજ્ઞપુત્ર’ બિરુદની સાર્થકતા કરી બતાવી, અને ઈન્કારપુરમાં બંધાવેલ જિનાલયનો વૃત્તાન્ત વિગેરે બાણવા હાયક બે ચાર પ્રસંગો અને શ્રી સિદ્ધસેનદિવાકરસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબ આદિ ઘણા આચાર્ય ભગવંતો અને ચતુર્વિધ સંઘને સાથે લઈ, મહારાજ વિક્રમાદિત્યે અપૂર્વ ઉત્સાહથી શ્રી જૈન શાસનની પ્રભાવના કરવાપૂર્વક અત્યંત પ્રભાવશાળી તીર્થાધિરાજ શ્રી શત્રુઞ્જય મહાતીર્થનો સંઘ કાઢી કરેલી તીર્થલક્ષિત આદિ રોચક હકિકત આવેલ છે.

આ જીવનરેખા અધ્યાત્મકદૃષ્ટાન્ત્ર અને સંતિકરં સ્તોત્ર આદિના પ્રણેતા ‘કૃષ્ણ સરસ્વતી’ બિરુદધારક પ. પૂ. આ. શ્રી મુનિસુંદરસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના શિષ્ય શ્રી પં. શુભશીલ ગણિ મહારાજે ખંભાત-સ્થંભનતીર્થમાં વીર સંવત ૧૬૬૦ (વિક્રમ સં. ૧૪૯૦)ના મહા સુદી ૧૪ ના રવિવારે

રચના કરેલ, તે સંસ્કૃત પદ્યબદ્ધ વિક્રમચરિત્રમાંથી અમુક રજકણો લઈ જીવન રેખા દોરેલ છે. અર્થાત્ મુળ ચરિત્રના આધારે અહિં બે ચાર વિશિષ્ટ પ્રસંગોનું જ વિવરણ કરેલ છે. આમાં બે કે બે, ચાર પ્રસંગોમાં વાચકબાંધુઓની રોચકતા માટે બે ચાર સ્થળોએ સહજ પુષ્ટિકારક અને વિવેચનાત્મક વર્ણન કરેલ છે; પણ મૂળવસ્તુને ક્ષતિ ન પહોંચે તેના માટે ખાસ કાળજી રખાઈ છે.

મૂળ સંસ્કૃતચરિત્રમાં દાન, પદોપકાર, સાહસ વિગેરે શુભોના સંબંધમાં તથા સ્ત્રીચરિત્ર આદિમાં અદ્ભુત ચમત્કારી રસભર્યા દૃષ્ટાન્તો પણ અનેક કહેવામાં આવ્યા છે. પણ સ્થળ સંકેતોને કારણે અત્રે આ નાની પુસ્તીકામાં આપી શક્યા નથી. કથાનકના જિજ્ઞાસુ આત્માઓએ* વિક્રમાદિત્યનું સંપૂર્ણ ચરિત્ર અને શ્રી સિદ્ધસેનદિવાકરસૂરીશ્વરજી અને વિક્રમ તેમજ પ્રભાવકચરિત્ર તથા પ્રબંધચિંતામણિ આદિ ગ્રંથો ખાસ અવલોકવા જોઈએ.

લેખક : શ્રી નેમિ-અમૃત-ખાન્તિ ચરણોપાસક,
મુનિ નિરંજન વિજય.

*વિક્રમાદિત્યમહારાજનું સંપૂર્ણ ચરિત્રનો હિન્દિ અનુવાદ આજ લેખક તરફથી તૈયાર થાય છે. તે પ્રાપ્ત કરીને ચાર વિભાગમાં બહાર પાડવા વિચાર છે. તે શિષ્ય બહાર પાડવા ‘ગ્રંથમાલા’ ઉમેદ રાખે છે.

લી. પ્રકાશક.

ॐ श्री शंभुधर पार्थनाथाय नमो नमः ॐ

॥ ॐ ह्रीं श्रीं ऐं नमः ॥

સૂરિ સમ્રાટની સંક્ષિપ્ત જીવન પ્રભા.

લેખક:- 'અદ્યક્ષ' S. N.

જે વિશ્વગુરુ ગુરુ દેવના ન ઝાણી શકે ગુણ જોહના,
જિનધર્મ શાસન તીર્થરક્ષણ દક્ષ બોગે દેહના,
ઉપદેશ છે ભવિષ્યવને દ્રષ્ટાન્તથી નિત મેહના,
“ગુરુ નેમિસૂરીય” વન્દુ બૂધણ વિમલ શીલવ્રત જોહના ?

પ્રાસંગિક શ્લોકો.

પાયં પાયં પ્રવચનસુધાં યન્મુલાદુદ્ગિરન્તીં ।
 દર્શં દર્શં પરમસુખમાર્ગં યન્મુલાન્નં પ્રસન્નમ્ ॥
 ધ્યાયં ધ્યાયં હૃદયકમલે યદ્ગુણાનાં કદમ્બં ।
 તં સૂરીશં વિજયપદમૃત્ નેમિસંજ્ઞં સ્તુવેઽહમ્ ॥ ૧ ॥

યઃ સ્યદ્વાદવચોઽમૃતેન સતતં પ્રીણાતિ ભવ્યાન્ સદા ।
 ચાતુર્વેદ્યવિશારદો ગુરુગુણૈઃ સ્થ્યાતોઽસ્તિ યો વિશ્રુતેઃ ॥
 શિષ્યેભ્યઃ શ્રુતબોધદાનકુશલો નિત્યોચ્યતઃ સદ્વિધો ।
 તં સૂરિં વિજયાદિનેમિમનિશં વન્દે ત્રિધા મક્તિતઃ ॥૨॥

નેમિર્દીક્ષાપ્રદાતા નિખિલબુધવરં નૌમિ નેમિં મુદાઽહં ।
 કલ્યાણં નેમિના મે વિહિતમનુદિનં નેમયેઽરં નમોસ્તુ ॥
 નેમેરન્યઃ પ્રમાવી ન જગતિ પ્રબલં બ્રહ્મતેજશ્ચ નેમેઃ ।
 નેમૌ ધૈર્યાદિસાર્યસ્તવપદશરણાન્નિર્ભયોઽહં ચ નેમે ॥ ૩ ॥

ધર્મઃપ્રાપયિતો મયા શિવફલઃ કલ્પદ્રુતુલ્યોઽનघો ।
 યન્નામસ્મૃતિરેવ મંગલકરી સર્વાઘસંહારિણી ॥
 શ્રીતીર્થંકરશાસનૈકરસિકઃ સદ્બ્રહ્મસૌમાગ્યમૃત્,
 સોઽયં શ્રીગુરુનેમિસૂરિભગવાન્ બોધં વિધત્તાં મમ ॥ ૪ ॥

પ્રાતઃ કમલ્લ થકી સુપુણ્ય વધારનારા,
 સદ્ગોપધથી સદ્ગલ સંશય ટાલનારા;
 ભગ્યોદ્ધી કમલને વિકસાવનારા,
 જોવા શ્રીનેમિસૂરિના ગુરુ હ્રદય ॥ ૫ ॥

સાધુનાં દર્શનં પુણ્યં, તીર્થભૂતાદિ સાધનઃ ।

તીર્થ ફલતિ કાલેન, સઘઃ સાધુ સમાધનઃ ॥ ૧ ॥

ધર્મજ્ઞો ધર્મકર્તા ચ સદા ધર્મપરાયણઃ ।

સત્ત્વેભ્યો ધર્મશાસ્ત્રાર્ય દેશકો ગુરુચ્યતે ॥ ૨ ॥

સંગત કીજે સંતકી, કદી ન નિષ્ફલ હોય;
લોહા પારસ ફરસસે, સોભી કંચન હોય.

જનની જણજે ભક્તજન, કાં હાતા કાં શૂર;
નહી તો રહેજે વાંઝણી, મત ગુમાવીશ નૂર.

ગુરૂ મોટો સાંસારમાં ગુરૂસમ અવર ન કોય;
ત્રણ કાલે ત્રણ લોકમાં ગુરૂપદ ગિરૂઓ ભોય.

દેવ ગુરૂ એ હોયમાં, મોટો ગુરૂ ગુણવંત;
સ્વપર પ્રકાશક સદ્ગુરૂ, ઓભાખાવ્યા ભજવંત.

સર્વ તત્ત્વનું તત્ત્વ છે, સર્વશાસ્ત્રનું મુખ;
સર્વમાન્ય ગુરૂદેવ છે, આપે શિવપુર સુખ.

ફકીરા ફકીરી ફર હે, જેઈસી લંબી ખજૂર;
ચડે તો રસ ભરપુર હે, પડે તો ચકના ચૂર હે.

ગુરૂ ગુરૂ નામ ધરાવે સહુ, ગુરૂને ઘેર બેટાને વહુ;
ગુરૂને ઘેર ઢાંઢાને ઢાર, અખો (ભજત) કહે એનું કેમ ?

આપે વળાવા ને આપે ચાર.

શ્રી ગુરુસ્તુતિ કાવ્ય (ગઝલ)

વિજયનેમિસૂરિ ખ્યારા, ભવિક ના ભવ્ય કરનારા;
અબુધ અજ્ઞાન હરનારા, અમારે આંગણે આવ્યા. ॥ ૧ ॥

સૂરિશણુગાર દીપે છે, ભવિક હેમા હરી લે છે;
શાસનસમ્રાટ જેએ છે, પરમ પુણ્યોદયે પામ્યા, ॥ ૨ ॥

નૂતન જીવ ચૈત્યશોભાવી, કદમ્બપુરી ને દીપાવી;
જાણે સુરપુરી અહીં આવી, અમારે આંગણે આવ્યા, ॥ ૩ ॥

પ્રભાતે જે કરે દર્શન, મળે સમ્બક પ્રભુ દર્શન;
ઉદય પામે અતિ નંદન, પરમ પુણ્યોદયે પામ્યા. ॥ ૪ ॥

નિબડ સંસારની માથા, હઠાવે શ્રી ગુરુરાયા;
ગંભીર ઉપદેશ વરસાયા, અમારે આંગણે આવ્યા. ॥ ૫ ॥

અતિશય વૃદ્ધ છે કાયા, છતાં કંચન સમી છાયા;
સર્વ એ શીયલ નીમાયા, પરમ પુણ્યોદયે પામ્યા. ॥ ૬ ॥

ગુરુ છે બાળબ્રહ્મચારી, દયા દિવમાં વસે સારી;
છત્રીશ ગુરુ ગુણ લંકારી, અમારે આંગણે આવ્યા. ॥ ૭ ॥

મધુરીદેશના આપી, અનેક નૃપ કુમતિ કાપી;
દયાવૃત્તિ દિલે સ્થાપી, પરમ પુણ્યોદયે પામ્યા. ॥ ૮ ॥

બુદ્ધિસિંહ પાઠશાલાના, કરે સ્તુતિ સદા બાહો;
સઠલ જીવને તમે બહાલો, અમારે આંગણે આવ્યા. ॥ ૯ ॥

કદમ્બગિરિ.

“તમેવ સદ્ધં નિરસંકં જં જિણેહિં પવેદ્યં”
 “જે જિનેશ્વરે ક હ્યું છે તેજ સાચું અને શંકા વિનાનું છે.”

શ્રી રરશ્વતિ દેવી

શાસ્ત્ર સમાદ અનેક તીર્થો દ્ધારક

કદમ્બગિરિ.

પ્રકાશક :- શ્રી નેમિ - અમૃત - ખાન્તિ -
 નિરંજન ગ્રંથમાલા.

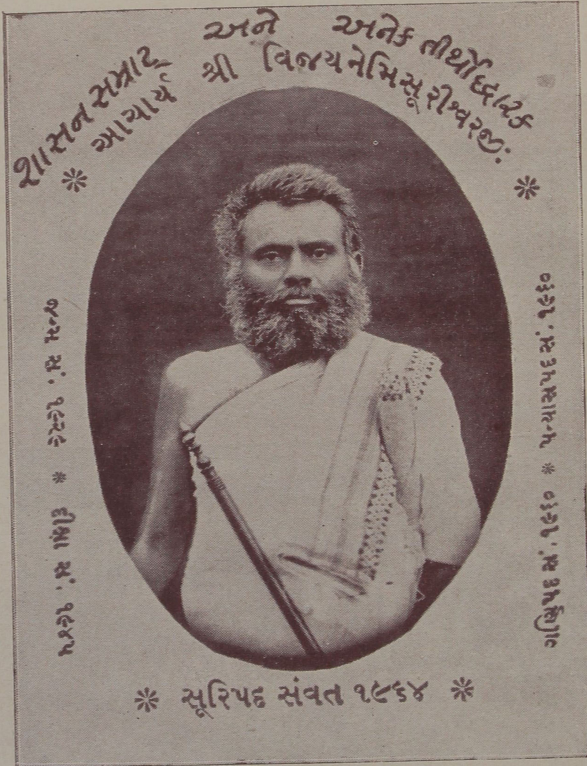
મુનિશ્રી નિરંજનવિજયજી, મહારાજ

મુનિશ્રી ખાન્તિ વિજયજી મહારાજ

સર્વતન્ત્રસ્વતન્ત્ર-શાસનસમ્રાટ-સૂરિયેકચક્રવર્તિ જગદ્ગુરુ
તપોગચ્છાધિપતિ-ભદ્રારક

આચાર્ય શ્રીવિજયનેમિસૂરીશ્વર :

જન્મ : વિ. સં. ૧૯૨૯ કાર્તિક શુ. ૧ મહવા

દીક્ષા : વિ. સં. ૧૯૪૫ જ્યેષ્ઠ શુ. ૭ ભાવનગર

ગણિપદ: વિ. સં. ૧૯૬૦ કાર્તિક વદ ૭ વળા (વસ્ત્રભિપુર)
પન્યાસપદ: વિ. સં. ૧૯૬૦ માગશર શુ. ૩ વળા (વસ્ત્રભિપુર)
સૂરિપદ: વિ. સં. ૧૯૬૪ જ્યેષ્ઠ શુ. ૫ ભાવનગર

સુરિસમ્રાટ્ સંક્ષેપ જીવનપ્રભા^x

આલેખનાર:—‘ અદ્યપ્ત ’

જે રમણીય સૌરાષ્ટ્રની પવિત્ર ભૂમિમાં પ્રાચીન કાળમાં અને વર્તમાનકાળમાં અનેક મહાપુરુષો અને જીવડશાહ આદિ ઉત્તમ પુરુષોના જન્મ થયા છે.

જે ભૂમિ કાઠિયાવાડના કાશિમર તરફેની પ્રસિદ્ધિને વરી છે, અને ભાવનગર રાજ્યમાં હાલ પણ એક અમુલ્યપૂર્ણ મહુવા નગરી લેખાય છે.

જ્યાં અતિપ્રાચીન કાળથી જીવતસ્વામીજી (મહાવીર સ્વામીજી)નું ગજનયુંબી (ગજનથી વાતો કરતું) પ્રાચીન ભવ્ય જિનમંદિર શોભાયમાન છે.

જેના ઘુમટમાં શ્રી તીર્થંકર પ્રભુના પંચકલ્યાણકની ભારોક અને સુંદર કારીગરી જોઈને પ્રેક્ષકને ઘણીસર વિચાર-માં નાખી દે તેવું વિશાળ ચાર માળનું મનોહર નૂતન જિનગુરુમંદિર, અને ત્રીજી ૧૦૮ કલશથી યુક્ત સામ-રણવાલું બે માળનું સુંદર જિનમંદિર જેમાં એકાદું ઇંચના સ્યામ કસોટી પાષાણના અદ્ભૂત પ્રતિમાજી ભગવાન બિરાજિત છે તથા ચોથો મંદિર, જેમાં ૧૮ ફૂટ (૨૧૬ ઇંચ) ઉંચા શ્રી અદ્ભૂત દાદા બિરાજમાન છે. ઉપરોક્ત ચારે સુરમ્ય મંદિરોથી હાલ પણ મહુવા સુશોભીત છે.

x આ જીવનપ્રભામાં મુખ્ય મુખ્ય ધણા એવા મુદ્દાઓ રહી જવા પામ્યા છે: કે જેનો ઉલ્લેખ માત્ર પણ આમાં કરાયો નથી. કેમકે લેખકે સંક્ષેપથી જ આ જીવનપ્રભા લખી હોવાથી વાંચકો દરગુજર કરે.

જે નગરી પૂજ્યપાદ પૂર્વધર આચાર્ય શ્રી વજ્રસ્વામિજી આદિ સૂરિપુંગવોના પાદ્મવિહારથી પવિત્ર થયેલ, અને ત્યાં વસતા ભવ્ય પ્રાણીઓના મહાન્ પુણ્યોદયથી તથા ચાત્રાદિના અર્થે અનેક વિદ્વાન આચાર્ય મહારાજો આદિ મુનિસગવંતોનું આવાગમન, અને ચાતુર્માસ થતા હોવાથી તેઓના ઉપવેશામૃત વડે શાસનપ્રભાવનાનાં અનેક શુભ કાર્યો અવારનવાર થયાં છે.

તે જ મધુમતિ (મહુવા) નગરીમાં શુક્રવરોના પરિચયથી આર્યત્વ અને જૈનત્વની વિશાળ ભાવનાઓથી વાસિત ધર્મશ્રદ્ધાળુ દોશી કુટુંબમાં સુશ્રાવક લક્ષ્મીચંદ દેવચંદભાઈને ત્યાં શ્રી લક્ષ્મીચંદભાઈના ધર્મ પત્ની દીવાળીબેનની કુશ્મિએ વિક્રમ સંવત ૧૯૨૬ ના કાતિક સુદ ૧ ને મંગળમય શુભ દિવસે એટલે કે (બેસતા વર્ષને દહાડે) એક પુત્ર રત્નનો જન્મ થયો.

વાહ ? રે કુદરત તારી લીલા અપરંપાર છે. જે દિવસે ભારતવર્ષમાં ચારેકોર પ્રાયઃ રાજા હો કે રંક હો તથા વ્યાપારી કે નોકરીયાત વિગેરે તમામ કોમના માનવો આનંદ ઉર્મીઓમાં લેહરાતા હોય તેવા શુભ દિવસે એટલે કે બેસતા વર્ષે ‘પુરાકૃતેન યુણ્યેન સુમુદ્ગર્વેઽભિજાયતે’ અર્થાત પૂર્વના કરેલ મહાન્ પુણ્યોદયેજ ઉત્તમકુળમાં અને શુભ દિવસે પ્રાણીઓના જન્મ થાય છે. તદનુસાર બાળકના શુભો (લક્ષણો) પારણામાંથી જણાય છે. એ એક લોકાક્રિત અતિ પ્રસિદ્ધ છે.

જો કે ભારતવર્ષના સૌ કોઈ માનવો ઉપર આપણે એક અવલોકન કરવા સહજ દષ્ટિ નાખીશું (ફેરવીશું) તો

યથાર્થ માણસ પડશે કે શુભ દર્શન અગર શુભ ક્રિયા કરતાં અગાઉ પ્રાયઃ આરંભમાં યથા યોગ્ય સારો દિવસ અને સારું મુહૂર્ત સૌ કોઈ જુએ છે. અર્થાત્ આ પ્રથમ બધે ચાલુ છે છતાં જન્મ એ કોઈ માનવોના હાથની વાત નથી. તો પણ ‘ઉત્તમ દિવસે અને શુભ મુહૂર્તે જન્મેલ બાળક સારો નીવડે’ એ લોકોક્તિ જગપ્રસિદ્ધ છે તે કોણ નથી જાણતું.

આ પુત્રરતનનું ભવ્ય ભાગ પ્રદેશ, અકોર નયનો, અપૂર્વ પ્રતિભાપૂર્ણ મનોહર મુખાર્વિન્દ તથા અતિ સુકોમલ શરીરના સુંદર અવયવો વિગેરે જાણે કુમકુમથી રંગાયેલા ન હોય તેવા નાણુક હાથના આંગળાઓ તથા પગલાંઓ વિગેરે જોઈ જોઈને માતા-પિતાદિ કુટુંબીજનો ખુબ ખુબ હરખાતા, ઘોડીયા—પારણામાં સૂતેલા હસતા, રમકડાં સાથે રમતા અને કલ્લોલ કરતા બાળકને જોતાજ રહેલી હૈયાઓ હર્ષથી નાચી ઉડતસિત થતા.

એ સમયે ભાગ્યેજ કોઈએ ત્રિચાયું હશે કે આ બાળક મોટો થઈ અનેકાનેક આત્માઓના તારણહાર થવાનો અને આ સહીના મહાન સૂરિપુંગવોમાં અગ્રગણ્ય સ્થાન મેળવવાનું સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત કરીને આ પુત્ર અવતર્યો છે.

અનુકેમે બાળકનું શુભ નામ ‘નેમચંદ’ રાખવામાં આવ્યું.

માતા-પિતા આદિ રહેલી કુટુંબીજનો વચ્ચે લાલન-પાલનથી બીજના ચંદ્રમાની જેમ પુત્ર વૃદ્ધિને પામવા લાગ્યો.

બાળ અને કિશોર અવસ્થામાં પણ અન્ય બાળકોથી આ બાળકમાં (આપણા ‘નેમચંદ’ બાઈમાં) બુદ્ધિપ્રતિભા

અને દૃઢમનોભાવના બુદ્ધિજ (અનોખી) તરી આવતી, ૧૪-૧૫ વર્ષની નાણુક ઉંમરમાં જ્યારે બીજા બાળકો રમત ગમતમાં આનંદ માની રહ્યા હતા; ત્યારે આપણા ‘નેમચંદ’ ભાઈ ને આ અગાર સંસાર ઉપરથી પરમ વૈરાગ્ય ઉદ્ભવ્યો,

અહિં એ કહેવાની જરૂર ન હોય કે ‘દીક્ષા સંબંધી બીના જ્યારે માતા-પિતા-આદિ કુટુંબીજનોના અણુવામાં આવી હશે ત્યારે સંસારી મોહમાયાથી પ્રેરાયેલા સ્વજનો તરફથી વૈરાગ્યભાવને ક્ષતિ પહોંચે તેવા અનેક પ્રકારના સંસારી પ્રલોભનો અને અન્તરાયો કયાં વગર રહ્યા હોય, છતાં પણ સંસારી પ્રલોભનો ને તૃણુવત ત્યાગીને પોતાના આત્મપરિબક્ષથી ૧૬ વર્ષની ઉંમરે છિદ્રની જેમ શૂરવીર થઈને

તે કાળના શાસનના પરમ પ્રભાવિક શાન્તમૂર્તિ પૂજ્યપાદ મુનિવર્ય શ્રીવૃદ્ધિવિજયજી (અપરનામ વૃદ્ધિચંદ્રજી) મહારાજ સાહેબ પાસે ભાવનગરમાં વિક્રમ સંવત ૧૯૪૫ના જેઠ સુદી ૭ ને શુભ દિવસે ભાગવતી (જૈનેન્દ્રી) દીક્ષા લીધી વાંચક અનુષ્ઠો ? હવે આપણા ‘નેમચંદ’ ભાઈ આજથી પૂ. મુનિશ્રી નેમવિજયજી મહારાજના નામે પ્રસિદ્ધ થયા.

અનુક્રમે અવિરત જ્ઞાનાભ્યાસ અને અપૂર્વ શુશ્રૂષાની સાથોસાથ ઇન્દ્રિયદમનપૂર્વક આત્મસાધના અને અદ્વિતીય જ્ઞાનવિકાસ સાધવા લાગ્યા, શિર છત્રરૂપ પૂજ્યપાદ શુશ્રૂષાવંતના પ્રેમપૂર્ણ આશીર્વાદથી અને પોતાની અતિતીવ્રબુદ્ધિ પ્રતિભા, અદ્ભૂત સ્મરણ શક્તિના પ્રભાવે થોડાજ ટાઈમમાં વ્યાકરણ, ન્યાય, સાહિત્ય અને સિદ્ધાન્ત આદિ શાસ્ત્રોના નિપુણ જ્ઞાતા થઈને સૌને આકર્ષ્યા.

શ્રી વીતરાગની સેવા, એ માનવજીવનનો અપૂર્વ દહાવો છે. ૯

ગુરુભક્તિ અપૂર્વ પ્રભાવક વ્યાખ્યાન શક્તિ, પ્રમળ-વિક્ષતા, અને સચ્ચારિત્રશીલતા, સ્વાશ્રયિયણ તથા નિસ્પૃહતા વિગેરે અનેક સદ્ગુણો તેઓશ્રીમાં બાણે એટી સાથે ખીલી ઉઠ્યા.

તેઓશ્રીની ગંભીરતા, વિનયશીલતા અપૂર્વ શાસન પ્રભાવકતા આદિ સદ્ગુણોથી આકર્ષાઈ તેઓશ્રીના વડેલ ગુરુબ્રાતા ગીતાથં શિરોમણિ પરમપૂજ્ય પન્યાસજી શ્રીમદ્ ગંભીરવિજયજી મહારાજ સાહેબે સર્વ આગમોના ચથાર્થ યોગો વહન કરાવીને વિક્રમ સંવત ૧૯૬૦ના કાર્તિક સુદ ૭ને શુભ દિવસે અને શુભ મહૂર્તે ભૂતપૂર્વ વળાગામમાં^૧ હાલના વલ્લભીપૂરમાં) ચતુર્વિધશ્રીસંઘની હાજરીમાં મહોત્સવ પૂર્વક ગણિપદ અને માગસર સુદ ત્રોલે પન્યાસપદથી અલંકૃત કર્યા. બાદ ગુજરાત, કાઠિયાવાડ વિગેરે દેશોમાં ગ્રામાનુગ્રામ વિચરીને અપૂર્વ દેશના શક્તિથી ઘણાં લગ્ય પ્રાણીઓને વિતરાગ કંથિત સદ્ધર્મસન્મુખકરી શાસનપ્રભાવનાના અનેક શુભ કાર્યો તેઓશ્રીના હાથે સમાજમાં થયા છે. ધર્મદેષીઓની સામે^૨ પ્રશસ્ત નિડરતા પૂર્વકની પ્રતિકાર કરવાની દક્ષતા, અને

(૧) વળા:-પ્રાચીનકાલમાં વલ્લભીપુર અને હાલમાં પણ વલ્લભીપુર તરિકે પ્રસિદ્ધ છે.

(૨) વાચક બન્ધુઓ તેઓશ્રીમાં ઐકપક્ષીય ખોટી નિડરતાનો સદન્તર અભાવ છે. અર્થાત્ પ્રસ્તુત નિડરતા એ વિશેષજ્ઞ સમાજમાં અનેક વખત સાર્થક બની ગયો છે. ઉન્મત્ત થઇને અસંમત કથન અગર તો ઉન્મત્ત (સૂત્ર સિદ્ધાન્તથી વિરુદ્ધ) પરપણા માટે પોતે ઘણાજ બીડ છે તેથીજ સમાજમાં ડેટલીક વખત સ્વમતાપક્ષીઓની ચીંચીયારીઓની સામે માધ્યસ્થભાવે મૌન સેવે છે. જેમ કેમ અસ્પૃશ્ય માણસ સૂર્યની સામે ધૂળ ઉગાડે, તો પણ સૂર્ય તેને કાંઈ

આમમાનુષારી, સત્યનિષ્ઠા પૂર્વકની વાસ્તવિક કથનશૈલી આદિ અનેક સદ્ગુણો એ તે! અનેક લબ્યપ્રાણીઓને સન્માર્ગે દોર્યાં છે.

તેઓશ્રીના દિન પ્રતિદિન વધતાં જતાં પુણ્યપ્રભાવથી અને ઉપરોક્ત સદ્ગુણોથી હોહયુગ્મકની જેમ આકર્ષાઈને મોટાગુફભાઈ ગીતાદર્શિરોમાંણે પરમપૂજ્ય પન્થાસ્રણ મહારાજ શ્રીમદ્ જંભીરવજયણ ગણિવરે જે ભાવનગરમાં તેઓશ્રીએ સિંહની જેમ શૂરવીરતાથી મનના અપૂર્વ ભાવ-ઉદ્ઘાસપૂર્વક ચારમેશ્વરી પ્રવળ્યા થહણુ કરી હતી. તે જ ભાવનગરમાં અખિલ હિન્દુસ્તાનનો શ્રીસંઘ એકત્રિત થયો હતો, તે વખતે કોન્ફરન્સ પ્રસંગે વિક્રમસંવત ૧૯૬૪ના જેઠ સુદ પાંચમે મહોત્સવ સહિત પરમપવિત્ર શ્રી જૈનશાસનની આમાન્યા મુજબ વિશિષ્ટ ક્રિયા અને યથાર્થ વિધિવિધાન કરાવવાપૂર્વક અતુર્વિંધસંઘ સમક્ષ 'તપઃછાધિપતિ' અને ભટ્ટારક આચાર્યપદથી વિભૂષિત કર્યા. અર્થાત પાંચપરમેષ્ઠિમાંના ત્રીજાપદે સ્થાપન કર્યા ચરમ પૂજનીય આચાર્યપદથી વિભૂષિત થયા પછી તેઓશ્રી મારવાડ, મેવાડ, જેસલમેર આદિ દૂર દૂરના પ્રદેશોમાં વિચરીને અનેક પ્રકારના કષ્ટો સમભાવે સહન કરી, સંસારની મોહમાયામાં પડેલા ઘણા લબ્યજીવોને અપૂર્વ દેશના શક્તિથી પ્રતિબોધિ સદ્ધર્મમાં સ્થિર કર્યા. અનેક મામોમાં સંઘના તડાઓ (પક્ષો) ને સંપથી સમાધાન કરાવી સંગઠિત કર્યા અને હજી પણ ઘણાં ગામના સંઘો તેઓશ્રીની અપૂર્વ બુદ્ધિકુશળતા, કાર્યદક્ષતા તથા પરોપકાર વૃત્તિ માટે

શિક્ષા કરતો નથી પણ હડાડેલી ધૂળ પોતાની મેલે ઉડાડનારનીં આંખોમાં આવી પડે છે. તેવીજ રીતે હિન્મત્તોને પોતાના નાજકના હાજતા વલમતાઓ કે ગુરુ આદિ તરફથી તિસ્તકાર વિગેરે મઝો રહે છે.

પ્રસંશાનાં ફૂલો વેરી પોતાના ખરા અંતઃકરણથી તેઓશ્રીના યશોગાન હંમેશાં ગાયા કરે છે.

તેઓશ્રીની તીર્થોદ્ધારની જાવના લોકોત્તર છે. જગપ્રસિદ્ધ પ્રાચીન તીર્થોનાં ઉદ્ધાર માટે તેઓશ્રીએ તનતોડ પ્રયત્નો આદર્યો છે. જેમ-ગુજરાતમાં મહાતીર્થ સેરીયાળ, શ્રી કુંભારીયાળ શ્રી સ્થંભનતીર્થ-ખંભાત શ્રી પોસિનાળ, આદિ તીર્થો અને મારવાડમાં શ્રીકાપરડાળ, શ્રીરાણકપુરળ, વિગેરે તથા કાઠીયાવાડમાં મહાતીર્થ કદમ્બગિરિળ, શ્રી તલાળ, શ્રી રોહિયાળા, અને શ્રી વલ્લભીપૂર આદિ તીર્થો અને બીજા અનેક સ્થાનોમાં-જિનમંદિર, જ્ઞાનમંદિર ઉપાશ્રય, અને ધર્મશાળા આદિ શુભ કાર્યોમાં લાખો રૂપિયા ખર્ચાવીને શ્રીસંઘ અને તીર્થ ભક્તિનો અપૂર્વ લહાવો લઈ જૈન આલમ ઉપર અનહદ ઉપકાર કર્યો છે વળી પરમપુનીત પ્રાયઃશાશ્વત તીર્થાધિરાજ શ્રી સિદ્ધગિરિળ, મહાતીર્થ શ્રી સમ્મેતશિખરળ, શ્રી કેશરીયાળ શ્રી અંતરીક્ષળ, શ્રી કાપરડાળ અને શ્રી તારંગાળ, શ્રી પોસિનાળ આદિ આપણા પરમ પવિત્ર તીર્થોના રક્ષણ માટે કરાતા સતત પ્રયાસોમાં તેઓશ્રીએ અપૂર્વ કાર્યદક્ષતાપૂર્વક તનતોડ મહેનત કરી છે. શ્રી આણંદળ કલ્યાણીની પેઢીના સ્થાનિક પ્રાંતનિધિ કાર્યવાહકો, અને રાજનગર વિગેરે શ્રીસંઘના આગેવાન કાર્યકરોને સુવિદત છે.

આજમોદ્ધારક પૂ. આ. શ્રીમદ્ જાગરાનંદસુરીશ્વરળ મહારાજને ‘ઝણિપદ’ પ્રદાન પણ સૂરિસમ્રાટના વરદ હસ્તે થયેલ છે.

મારવાડ, મેવાડ આદિ પ્રદેશોના વિહારમાં તેઓશ્રીદ્વારા

તેરાપંથ ઢુંઢક વિગેરે પાખંડી મતોમાં ભલી ગયેલા શ્રાવકોને પુનઃ તે તે પાખંડીઓના પંજમાંથી છોઠાવી તે પાખંડીઓનો જળર સામનો કરી અનેક ભદ્રપરિણામી ભવ્ય પ્રાણીઓને સદ્-ઉપદેશામૃતથી સિંચત કરી તેઓને સદ્ધર્મમાં સ્થાપન કર્યા છે. એ અસીમ ઉપકારના કાર્યોના આભાર સ્વમય જૈનકોમથી યાવન્યંદ્રદિવાકરો સુખી પણ ભૂલી શકાય તેમ છેજ નહિ ?

તેઓશ્રીમાં (આ મહાપુરૂષમાં) એક મોટો ગુણ એ છે કે અવસર વિના નિરર્થક બોલવું નહિ. અર્થાત્ યોગ્ય ટાણે જોઈને જ બોલે છે. જેમ વિક્રમ સંવત ૧૯૯૦માં રાજનગરે અખિલ ભારતવર્ષીય 'શ્રોજૈન શ્વેતામ્બર મૂર્તિ-પૂજક મુનિસંમેલન પ્રસંગે' મંડપમાં-સાધુઓની સમામાં તેઓશ્રીએ ઘણા વખત સુખી ઉપેક્ષા બાવે મૌનસેવી જ્યારે અવસર આવ્યો ત્યારે સિંહની જેમ પ્રથસ્ત નિડરતાપૂર્વક અવસરોચિત વક્તવ્યથી સંમેલનના કાર્યને આગળ ધપાવી નિર્વિઘ્નતાથી સંમેલનને પાર ઉતાયું. એવી રીતે જૈનશાસનના ઘણાં કાર્યો માં અવસરોચિત પોતાનું કર્તવ્ય બજાવી, શાસનની શોભામાં વધારો કર્યો છે. પરંતુ નિરર્થક વાણીવિલાસથી ધાર્મિકસમાજમાં કલેશના બી નથી વાવતા^૩ એજ આ મહાપુરૂષની ઉત્તમતા જગ જાહેર છે.

૩ ઠેલકીકવાર આપણે જન્મતર્મા દષ્ટિ ફેરવી જોઈશું તો અનુભવે માણુમ પડશે કે તુચ્છ આત્માઓ દુન્યવી સ્વમાન માટે સમાજ કે ધર્મને વગોવે અને પોતાના પરમ ઉપકારી ગુરુવર્યો આદિને પણ કલેશ ઉપજાવે છે તેથી સમાજમાં અદ્યત્ન, ભદ્રિક અને સરળ આત્માઓ પરંપરાથી વિરૂદ્ધ આવરણા જોઈ ધર્મ-વિમુખ થઈ જાય-

સર્વશ્રવણનથી વિપરીત વદવા સમાન કોઈ પાપ નથી. ૧૭

તેઓશ્રીએ સ્વ-પર ઉપકારી અપૂર્વ જ્ઞાનવિકાસ સાધ્યો અને વળી તેઓશ્રીએ જે વાત્સલ્ય ભાવથી સિંચી-સચ્ચારિત્રશીલ, અજોડ વ્યાખ્યાતા અને પ્રભાવિક અનેક વિદ્વાન શિષ્યો કેળવીને, સારા પ્રમાણમાં તૈયાર કર્યાં. અને તેમાં આઠ શિષ્યરત્નોને ‘આચાર્ય’ પદવીથી અલંકૃત કરી શાસનની સેવામાં ધર્યાં છે.

તેઓશ્રીના વિદ્વાનશિષ્યો મારવાડ, મેવાડ, વડોદરા, સુરત, વલસાડ. ખાનદેશમાં, નંદરબાર, શીરપુર, તથા આકોલા,

છે. એવા તુચ્છ શીર્ષક લાલસામાં રક્ત આત્મા પ્રત્યે પણ મહા-પુરોહિત મૌન સેવે જગર તો ઉપેક્ષાભાવેના આશ્રય કરે છે.

જેમ:-મૈત્રીભાવના, પ્રમોદભાવના અને કરુણાભાવનાની સાથે જે માંબરસ્થભાવના=ઉપેક્ષાભાવ ધારણ કરવાથી બલબલ અભિ-માની અને અને દુષિત આત્માઓ પણ ઘણી વખત સુધરી જાય છે. આઈં કહેવાની મતલબ તો એજ કે દુષિત આત્માઓના બલને માટે યોગ્ય પ્રયત્નો જરૂર કરવા પણ તેનું ફલ કદાચ ન દેખાય તો પણ તેનો તિરસ્કાર કરવો યોગ્ય નથી. એ પામરજીવો પ્રતિ માંબરસ્થ ભાવે મૌન ધારણ કરવું એ દુર્જન-આત્માઓને પણ સજ્જન બનાવવાનો ઉત્તમ અને સુલભ માર્ગ છે.

કલિકાળ સર્વજ્ઞ શ્રીમદ્દેવમયન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજે એક રચલે કર્મશાસ્ત્ર છે કે-

‘કૂરકર્મસુ નિઃશંકં, દેવતા ગુહ નિદિષુ ।

આત્મશંસિષુ યોપેક્ષા, તન્માધ્યસ્થ્ય મુદીરિતમ્’

અર્થાત્ નિર્ભય અને નિઃશંકપણે કૂર-કુટ કાર્યોને કરનારાઓની તથા આત્મ પ્રશંસા કરનારાઓની જે ઉપેક્ષા, તેને ‘માંબરસ્થ ભાવ’ કહી છે.

પુરાણપુર, ઇન્દોર, ગોધરા આદિ દૂરદૂરના પ્રદેશોમાં વિચરી શાસન પ્રભાવનાનાં અનેક કાર્યો કરાવી ઘણાં ભવ્યપ્રાણિઓને સદ્ધર્મમાર્ગમાં હોયાં છે.

તેઓશ્રીના શિષ્ય-સમુદાયમાં અનેક વિદ્વાન શિષ્યો પ્રાકૃત, હિન્દી અને ગુજરાતી ભાષાઓમાં વિદ્વદ્ભોગ્ય ગ્રંથોના રચયિતા છે તથા ગુજરાતી સ્તવન રાસા કાવ્યો વિગેરે બાળજીવોને શ્રાધ્ધ હાયક ઉપયોગી લેખનકળા વિગેરેનો પણ સારો વિકાસ સ્થપાચેલો છે.

તેઓશ્રીના ચારિત્રની ઉત્તમતા અને હૃદતા અવર્ણનીય છે ૧૬ વર્ષની નાની કુમાર વયમાં સિંહની જેમ પોતે ચારિત્ર લઈ અઘાપી સુધી નીળકલંક પાદયુ છે અને હજુ પણ તેવીજ રીતે પવિત્ર નિર્મલતાથી તેનું પાલન કરે છે. તેઓમોની છત્રછાયામાં રહેનાર માનવી આ લોકમાં આત્મસાધના સાથે ઉજવણ થયે અને પરલોકમાં આત્મઠક્યાણની પ્રાપ્તિ કરે તેમાં તો આશ્ચર્ય શું ?

તેઓશ્રીએ અનેક આત્માઓનાં જીવનમાં અચિન્તનીય પદ્ધતિ કરાવી, ધર્મના ઉજ્જવલપથે ચડાવી આત્મિકતાનો અપૂર્વ પરિચય કરાવ્યો છે અર્થાત્ તેઓશ્રીએ આ અગાધ અસાર સંસારમાંથી બધાંએ ભવ્ય પ્રાણિઓને સર્વ વિરતીરૂપ સંયમ જીવન અને દેશવિરતિરૂપ ગૃહસ્થ જીવનના રસિક બનાવીને જેને ઉપકાર આ ભવ કે ભવાન્તરમાં પણ કદિએ ન જુલાય તેવા અનેકોને મોક્ષમાર્ગ સન્મુખ કર્યો.

તેઓશ્રીની પ્રભાવિકતાની યથોગાથા એદિશ્યે અતિ વિસ્તરેલી છે.

સદ્ધર્મના તત્ત્વો ગુરૂગમ અને અભ્યાસથી પ્રાપ્ત થાય છે. ૧૫

તેઓ શ્રી 'સૂરિસમ્રાટ'ના મધુરા ઉપનામથી જૈન આલમમાં ગૌરવપૂર્ણ અતિ પ્રસિદ્ધ ધરાવે છે.

જૈન સમાજના અનેક પ્રભાવિક પૂજ્યંપાદાચાર્યો અને પ્રખર વ્યાખ્યાતાઓમાં 'સૂરિસમ્રાટ'નું નામ અને સ્થાન આગળ પડતું મોખરે છે.

તેઓશ્રીના ચારિત્રબલનું, તેઓશ્રીની પૂનીતચાસનસેવાનું અને તેઓશ્રીના જીવનકાર્યનું જે પૃથક્કરણ કરવું (કરવા) બહુજ મુશ્કેલ છે અર્થાત્ વર્તમાન જૈનસમાજમાં મુખ્ય મુખ્ય સુંદર કાર્યમાં તેઓશ્રીનો અપૂર્વ હિસ્સો છે.

તેઓશ્રીએ એકવાર ઢાઠાના આસપાસના પ્રદેશમાં જીવદયાના શુભ કાર્ય માટે તેમજ મારવાડમાં આવેલ પ્રાચીન તીર્થ શ્રી કાપરડાજીના રક્ષણ માટે તથા ત્યાં જૈનમંદિરમાં અન્ય-ધર્મીઓ દ્વારા થતી જીવહિંસા બંધ કરાવવા માટે પ્રાણુન્ત કષ્ટ વેઠીને પણ જીવન ના સાટે જે સાહસપૂર્ણ જવલંત હુલાંત પુરુ પાડ્યું છે કે તે શ્રવણ કરી ભગવાના હૈયામાં કાર્ય કરવાની ધગસ ને પ્રેરણા પૂરે છે.

તેઓશ્રી એ અગાધબુદ્ધિના પરિબલથી સ્વપર સિદ્ધાંતોનો અદ્ય ટાઇમમાં ખુબખુબ ઉંડો અભ્યાસ કર્યો. અને તેનાં હોદ્દન રૂપે તેઓશ્રીએ ન્યાય, વ્યાકરણાદિ વિવિધ વિષયોના અનેક ગ્રન્થરત્નેની રચના કરીને, અપૂર્વ સાહિત્ય સેવા બજાવી છે, તદુપરાન્ત અગાધ વિદ્વતાથી આશ્પાદને 'ભારત-ભૂષણ' માલવીયાજી જેવાએ અનેક વખતે તેઓશ્રીની મુલાકાતે આવી વિદ્વદ્ યોગ્ય વાતોલાપો કર્યા છે,

તેઓશ્રીની શાસ્ત્રીય વાદવિવાદોના પ્રસંગે મંહીરતા

પૂર્વક, યુક્તિસંગત કથન કરવાની કળા ભલભલા પ્રખર પંક્તિને પણ આશ્ચર્યચકિત બનાવી મુકે છે.

તેઓશ્રીના અખંડ બાલપ્રદાયારી પણાનો પ્રતાપ એટલો બધો અપૂર્વ અને પ્રચંડ છે કે ઉન્નત, સ્વમતાબ્રહ્મીઓરૂપ કંટકો અને જૈનશાસનના દ્રોહી ધુવડો તેઓશ્રીની હાંટ સન્મુખ પણ આવી શકતા નથી.

તેઓશ્રીની અલૌકિક અને અદ્ભુત દેશના શક્તિના પ્રભાવે અનેક રાજા, મહારાજાઓ અલક્ષ્ય પદાર્થ અને ઉન્માર્ગરૂપ જીવહિંસા-આદિ પાપ કાર્યોને ત્યાગીને ધર્મ અને નીતિમાર્ગમાં જોડાઈ યશાસનપ્રભાવનાના અને તીર્થરક્ષાના કાર્યમાં અનેક પ્રકારે સહયોગ આપ્યો છે.

(૪) સન્માર્ગરાસક વાચકબંધુઓ ! જૈનશાસનની પ્રભાવનાના દરેક કાર્યો ધણી પ્રાણીએને ધર્મસન્મુખ કરી ધર્મમાં દૃઢ કરે છે, છતાં તે શુભકાર્યોને ચાલુ જમાનાવાદીઓ (સુધારકો ?) ને શા કારણે વખોડવાની ટેવ પડી છે તેજ પ્રથમ તો સમજાવું નથી. પરંતુ વિચાર કરતાં તેમાં તેમની ભુદ્ધિમન્દતા અને ધર્મદ્રેષીપણું જ કારણભૂત હશે ? એમ લાગે છે. તેમને લાગુ પડેલ રોગની ચિકિત્સા કોઈ વિદ્વાન સદ્ગુરુ મહારાજ પાસે કરાવે તેવું સૌ કોઈ માણસ ધૃષ્ટિ તે સ્વાભાવિક છે. પરંતુ જેમ અતિસારના રોગી મનુષ્યને ભોજનનું પચાવ-પાચન ન જ થાય તેમ, હાલના સુધારકો ? ને સદ્ગુરુ ભગવંતનો સદ્-ઉપદેશ ન જ રૂચે. તે વાત જુદી છે.

મારો પોતનો જ અનુભવ કહું તો શાસન પ્રભાવનાના કાર્યો એ જ મને સદ્ધર્મમાં સ્થિર કર્યો છે. અર્થાત્ ધર્મકરણીમાં ઉલ્લાસવાન બતાવ્યો છે. પ્રથમ મેં મારી જીંદગીમાં આજથી ચાલ વધી પહેલા વિક્રમસંવત ૧૯૬૦માં રાજનગરને અંતિણે સાધુ સંમેલનના પ્રસંગે ચતુર્વિધ સંધની વિજ્ઞાન સંખ્યા અવલોકી

તેઓશ્રીની વાણીરૂપ અમૃતદેશનાથી નવપલ્લવિત થઈ અનેક શ્રાવક-સદ્ગૃહસ્થોએ આપણા તીર્થાધિરાજ શ્રી સિદ્ધગિરિજી, શ્રી ગીરનારજી, શ્રી જસલમેરજી, શ્રીકેશરીયાજી, શ્રી રાણકપુરજી, શ્રીશેરીસાજી આદિ મહાતીર્થોના પ્રથમ સનીય સુંદર છરી પલ્લવ સંભો કાઢ્યા છે. પરંતુ તેમાં પણ વક્રમ સંવત ૧૯૯૧ માં જે અમદાવાદથી દેવગુરૂ

ત્યારે મારા મનમાં ધર્મ પ્રત્યે (બાહ્ય દૃષ્ટિએ) આકર્ષણ થયું. બાદ સંમિલનનું કાર્ય પતાવી બે એક માસના માળા પછી ‘સૂરિ-સત્રાટ’ વિશાળ શિષ્ય સમુદાય સાથે ઉનાળાનો અતિ-ઉત્સવિહાર કરી ‘જવાલ’ પ્રતિષ્ઠા માટે પધાર્યા. વિ. સં. ૧૯૯૦ ના વૈશાખ સુદી ત્રીજે (અક્ષય તૃતીયાને) સૂરિસત્રાટની નિત્રામાં ‘જવાલ’ આમ બહારની અંબારાડીમાં શ્રી આદિશ્વર ભગવંતની મોટી ધામધૂમ પૂર્વક અપૂર્વઉત્સાહથી પ્રતિષ્ઠા થઈ-તે પ્રતિષ્ઠામાં લગભગ જવાલના સંધે દોઢથી બે લાખનો ખર્ચ કર્યો હતો. મંદિર બંધાવવામાં સવા લાખનો ખર્ચ તો બુદો સમજવો. શ્રાવકોની અપૂર્વ ઉદારતા અને આકર્ષક પુનીત મહાતીર્થોની સુંદર મનોહર રચનાઓ વિગેરે જોઈને મારી ધર્મરૂચિ દઢતર થઈ અને અંતરમાં અપૂર્વ ભાવોદ્ભાસ ઉપજ્યો. બાદ જવાલથી ‘સૂરિસત્રાટ’ વિશાળ સાધુ સમુદાય સાથે કેટલાક પાકિવ વિગેરે સ્થળોના શ્રાવક સમુદાય સાથે આજી પધાર્યા અને યાત્રા સાથે મંદિરોની અતિ બારીક સુંદર કારામતો જોઈને મારા મનમાં થયું કે ‘ખરેખર જ્ઞેનધર્મના ઉપાસકોજ લક્ષ્મી ઉપરનો જાયો નિર્મમત્ત ભાવ કેળવીને છૂટે હાથે પાણીની જેમ લક્ષ્મી ખર્ચીને લક્ષ્મીનો જાયો સદ્-ઉપયોગ કરી જાણે છે.

આજી, અચલગઢ, કુંભારોયાજી અને રાણકપુર વિગેરેના મંદિરો તેના સાક્ષાત પુરાવાઓ છે કે જ્યાં જોનારાઓ (પ્રેક્ષકો)ની દાષ્ટ ન પહોંચે ત્યાં કારીગરોએ ટાંકણા કેવી રીતે પહોંચાડ્યા હશે ! એ એક સહજ પ્રશ્ન થશે ?

૧૮ કમર્મા કમ એક કલાક રોજ ધાર્મિક સારાં પુસ્તકો વાંચો.

ભક્તિકારક સમાજના અતિ પ્રસિધ્ધ પરમ દાનવીર પદ્મવતી શેઠ શ્રી માણેકલાલ મનસુખભાઈએ કાઢેલ સંઘ અદિતીય અને ચિરસ્મરણીય હતો. તે સંઘ શ્રી મહારાજ વિક્રમાદિત્ય, શ્રી પરમાહંત મહારાજ કુમારપાળ વિગેરે અને વીરમન્ત્રી શ્રીવસ્તુપાળતેજપાલ આદિ પ્રાચીન સંઘપતિઓએ કાઢેલા સંઘોનું સ્મરણ કરાવતો હતો. તે સંઘનું યથાર્થ વર્ણન નિશ્ચય લેખિનિથી થઈ શકે જ નહિ

જેનોની સાચી કળારસિકતા અને હૃદયની અપૂર્વ ઉદારતા જિવાય આવા અપૂર્વ સિદ્ધિના સ્થાપત્યો જન્મતે ચરણે ધરી શકાય, શું ?

વિક્રમ સંવત ૧૯૯૦ જવાલના ચાતુર્માસ કર્યા પછી 'સુરિસત્રાટ્ટ' પોતાના બહોલા શિષ્ય સુમુદાય સાથે કેટલોક વખત મારવાડના પ્રદેશમાં વિચરવાનો ભાવ હતો, સાદડીના મુખ્ય આગેવાન સદ્ગૃહસ્થો પણ સુરિશ્વરજીને શ્રી રાણકપુરજીની પ્રતિષ્ઠા વિગેરે માટે વિનંતી કરવા પણ જવાલ આવ્યા હતા. પરંતુ શેઠશ્રી માણેકલાલભાઈની ભક્તિપૂર્ણ વિનંતી અને આત્યંત આમહતે વશ થઈ જવાલનો ચાતુર્માસ પૂર્ણ કરી ઉમ્મહ વિહાર કરી 'પાલજીપુર, મહેસાણા થઈ સંઘ માટે 'સુરિ સત્રાટ્ટ' અમદાવાદ પધાર્યા હતા.

(૫) શેઠશ્રી મનસુખભાઈ બગુમાઈના સુપુત્ર શેઠ માણેકલાલ ભાઈએ પોતાના પિતાશ્રીની જેમ લાખો રૂપિયા ધર્મના શુભમાર્ગે વાપર્યા છે, તેઓ એક વર્ષમાં લગભગ ૨૦-૨૫ હજાર રૂપિયા જેટલો ધન ન્યય કરી સાધુ, સાધ્વીજી મહારાજ આદિના દરેક પ્રકારના ઉપકરણો, આદિ તેમજ શુભ કાર્યમાં વાપરી લાભ લે છે. શેઠશ્રી મનસુખભાઈની જેમ જ તેઓ પણ શાસનસત્રાટ્ટ ગુરુમહારાજના પૂર્ણ શ્રદ્ધાળુ અનન્ય ભક્ત છે.

દાન, શીલ, તપ અને ભાવ એ ધર્મના ચારે પ્રકાર તેમનાર્માં સારો રીતે ખીલી નીકળ્યા છે એટલે કે જૈનના આદર્શ સાથે તેમનો

સારાં પુસ્તકોમાં સુંદર પ્રેરણા અને અગાધ શક્તિ હોય છે. ૧૯

અર્થાત્ એનું આભેદૂર્મ વર્ણન કરવા કોઈ મહાન સમર્થ કવિ નોંધએ એટલે કે—તે સંધને સાક્ષાત નિહાળનાર નેઓ ભાગ્યશાલિ થયા છે. તેજ જાણી શક્યા છે. જો તે સંધમાં જનાર યાત્રાળુના મુખે તે સંધનું^૬ વર્ણન ઘડીભર બેસીને સાંભળે તો હરકોઈ માનવી રોમાંચિત થયા વગર ન જ રહી શકે ?

જીવન વણાયેલ છે તેમના ધણા ગુણો આપણે આદરણીય છે, સૂરિ-સમ્રાટના સંપ્રદેશથી ખંભાત, કાપરકાળ વગેરે જિલ્લોદ્ધાર અને પુસ્તક પ્રકાશનમાં લાખો રૂપીયા તેમને ખર્ચ્યા છે તેમજ સાધર્મિક બન્ધુઓની ભક્તિમાં તથા પત્રોપકાર, અનુકર્યાદિ કાર્યોમાં ધનનો સારો વ્યય કર્યો છે અને હાલ પણ ઉત્સાહભરે કરે છે.

તેઓ પૂજ્યપાદ શાસનસમ્રાટ ગુરમહારાજ ને જવાલ જઈ (આની) ને સંધ માટે આવન્ત ભક્તિપૂર્ણ ખુબ આગ્રહથી વિનંતી કરી મારવાડમાં વિચારવા ખાતર કાર્યક્રમ મોકુફ રખાવીને ખાસ સંધ માટે અમદાવાદ લાખ્યા હતા.

(૬) સંધનો યતિકર્મિત્ત વર્ણન:—ત્રિકમસંવત ૧૯૯૧ના માગ-સર વદી ૧૦ ને શુભ દિવસે અમદાવાદ જાહીબાગ શેઠના રહેવાના જમલાથી ધણા ઠાઠમાઠ સાથે સંધનો પ્રયાણ બયેલ, સંધનો વસ્ત્રોડો અપૂર્વ સાજ સાથે લમલમ ત્રણેક કલાક અમદાવાદ શહેરમાં ફરી સંધ ‘જેન સોસાયટી’માં ત્રણ દિવસની સ્થિરતા કરી ત્યાંથી સર્વ સ્થલે સન્માનીત કરાવો સંધ ૩૨ મુકામે શ્રી ગીરનાર મહાતીર્થે પહોંચ્યો હતો. અને શ્રી ગીરનારજી ઉપર પૂજ્ય ‘શાસનસમ્રાટ’ શ્રીમદ્ વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેજના પવિત્ર હસ્તકમલથી અપૂર્વ ઠાઠ પૂર્વક મહા સુદ ચોથે માળ પહેરી હતી તે અવસરે જીનામઠમાં ૧૬૦૦૦ હજાર લમલમ માનવ મેદની એકત્ર થઈ હતી, સંધરીજી તરફથી સારી સખાવતો કરાઈ હતી, ત્યાં (જીનામઠ) ખી ૯ મુકામે

૨૦ ઉત્તમ વાંચનથી પોતાના દોષો જાણતાં શીખાય છે.

પ્રભાવશાલિ-મહાપુરુષોના પગલે પગલે જંગલમાં પણ મંજલ થાય છે એ લોકવાયા પ્રમાણે તેઓશ્રી દ્વારા શાસનપ્રભાવના જેવા અંજનશલાકા, ચૈત્યપ્રતિષ્ઠા, છરી પાળતા સંઘો તેમજ ઉજમણાદિ એવા અનેક ધાર્મિક કાર્યો તેઓશ્રીની શુભ નીશ્રામાં થયા છે.

તેઓશ્રી જ્યારે જ્યારે ઓજસપૂર્ણ વાણીમાં દેશના

રસ્તામાં અપૂર્વ સન્માન પૂર્વક મહા વદી ૨ ને દિવસે તીર્થોધિરાજ શ્રી સિદ્ધાયળની તલાટી પાલીતાણે સંઘ પરોવ્યો હતો. અહિં મહા વદી પાંચમે શ્રી મિરીરાજ ઉપર પૂજ્યપાદ ‘શાસનસત્રાટ્ઠ’ શ્રામદ્ વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના પવિત્ર હસ્ત કમલથી મહોત્સવપૂર્વક સંઘવીજીએ માળ પરિધાન કરી હતી, તે વખતે રોડ આણંદજી કલ્પાજીની પેઠી તરફથી શ્રી આદિશ્વર ‘દાદા’ માટે ખાસ તૈયાર કરાવેલ પાંચ લાખની કીંમતનો હીરા-જડિત મુગટ, તિલક, કુંડલ, બન્ને બાજુના હંસ વિગેરે ત્રીસ હજારના ચડાવાથી અન્ય ચાત્રાણુએ ‘દાદા’ને ચડાવ્યા હતા. તેમજ સંઘવીજી તરફથી ૫૦,૦૦૦ હજારનો હીરાનો સુંદર હાર આદિશ્વર ભગવાનને ચડાવવામાં આવ્યો હતો.

બન્ને મહાતીર્થોમાં સંઘનો ઠાઠમાઠથી ધણુંજ સારૂ સામયું થયું હતું. માર્ગમાં સંઘના દરેક મુકામે સંઘનું સુંદર સામયું થતું અને આજી બાજુના જામેમાંથી ધણું માણસો સંઘના દર્શનાર્થે આવતા-જાણી સાગરની જેમ માનવમેદની ઉભરાતી. દરેક મુકામે જીવદયા આદિ શુભ ખાતાઓમાં સંઘવીજી તરફથી સખાવતો કરવામાં આવતી, દરેક મુકામે નવકારશીઓ થતી અને ધણી વખત નવકારશીમાં લગભગ વીસ વીસ હજાર જેટલી માનવ સંખ્યા યર્ષ જતી, પાલીતાણામાં પ્રવેશ દિવસે તો લગભગ ૪૦,૦૦૦ હજારથી પણ વધુ માનવ મેદની ઝેકડી થઈ હતી.

આદર્શ પુરુષોના જીવનમાંથી ધીરજ, બુદ્ધિ આદિ મળે છે ૨૧

શરૂ કરતા ત્યારે વ્યાખ્યાનસભામાં અનેાખી ઝમક આવી જતી. તેઓશ્રીની સમજાવવાની રીત અને વસ્તુ વિચારણાની સુક્તિઓ ભવમલ્લાને મન્ત્રની જેમ મુગ્ધ કરે તેવી છે. શ્રોતાગણ અતિ રસવૃત્તિથી શાન્તચિત્તે સાંમત્તે, તત્ત્વપૂર્ણ દેશનાના પ્રભાવે શ્રાવકવર્ત્તમાં અનેકોના મિથ્યાભિમાન ગાળી અને ધર્મશ્રદ્ધાને સચેત કરી, સમ્યગ્ જ્ઞાન સન્મુખ કર્યા.

આ વિશ્વાગ સંઘમાં પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજઓ, પૂ. ઉપાધ્યાય મહારાજઓ, પૂ. પન્થાસજી મહારાજઓ, પૂ. ગણિવરો વિગેરે લગભગ ૭૦૦ થી ૮૦૦ સાધુ ભગવંતો હતા. તેમાં મુખ્ય ‘શાશ્વત સમ્રાટ્ટ’ અનેક મહાતીર્થોદ્ધારક પ્રાતઃસ્મરણીય પૂજ્યપાદ-આચાર્ય શ્રી વિવ્યતેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ, તેમજ ‘આત્મેદ્ધારક’ પૂ. આ. શ્રીમદ્ સામરાનદસૂરીશ્વરજી મ. તથા પૂ. આ. શ્રી મોહનસૂરીશ્વરજી મ. અને પૂ. આ. શ્રી મેઘસૂરીશ્વરજી મ. આદિ હતા.

મનોહર ચાંદીનો શિખરબધી એક મોટું દેરાશ્વર, એક સુંદર ચાંદીનો મેરૂપર્વત એક સુંદર કારીગરી વાલો રમણીય ચાંદીનો રથ, એક ઝરીની ધળઓવાલો ચાંદીનો ઈન્દ્રધ્વજ અને સુશોભિત ચાંદીની અંબાડીવાલો હાથી, તથા ચતુર્વિંશ સંઘના નક્ષત્ર માટે જાવનમર, ધ્રાંગધ્રા વિગેરે રાજ્યોના બહાદૂર ઘોડેસ્વારો અને પાયદળ ચોનીપહેરો કરનારા હતા. તેમજ શ્રી સંઘની સેવા માટે શ્રી જ્ઞેન સ્વયંસેવક મંડળના સ્વયંસેવકો વિગેરે ‘એન્ડવાજ’ વિગેરે જો જામણી પૂર્વક શોભારૂપ કાચો કરી સેવા જળવના.

સંઘના દરેક મુકામે અગાઉથી સુંદર રીત મનસુખનમર ખડું કરવામાં આવતું આ ‘મનસુખનમર’ કોષ્ટ નહાગળની જામણીની જેમ સુંદર શોભતું અર્થાત મોહરાગની સામે ધર્મરાગની વાસ્તવિક જાવણીજ હતી.

દર પૈસા કરતાં પણ અધિક મનુષ્યપણુની પળોનો હિસાબ રાખો.

આટ આટલી વિદ્વત્તા છતાં કદીએ વ્યાખ્યાન આદિમાં કોઈની અંગત કે શુષ્ક ચર્ચા કે વિતંડાવાદમાં ઉતરવા રાજી નથી, પણ શાસ્ત્રીયવાદ-વિવાદમાં હરપલે તૈયારી હાજવી છે. એજ તેઓશ્રીની અપૂર્વતા જગ જાહેર છે.

જો કે હવે ‘સૂરિસત્રાદ્’ની વૃદ્ધાવસ્થામાં કાયા શિથિલ થઈ કહેવાય છતાં મનની મજબૂતતા, આત્મભાવની ઉત્કટતા

‘મનસુખનમર’માં પ્રવેશના મનોહર વિશાળકાય સુંદર ત્રણ દરવાજા, મધ્યમાં ‘માણેક’ચોક અને યરોખર વચ્ચે ઉત્તમ ચાંદીના શિખરવાલો મંદિર-દેરાસર રહેતું તેની પાછલના આગે પોલીસ થાણું રખાતું. દેરાસરમાં હમેશાં પૂજા, આંગીઓ, રાત્રે સુંદર સાબ સાથે ભાવના ભેસતી અને વિવિધ પ્રકારની પ્રભાવનાઓ થતી.

જિનાલયના આગળના મંડપમાં દર્શનાર્થે આવતા જૈન-જૈનેતરો ની બરચક માનવમેદની સદા કાળ રહેતી. ‘મનસુખનમર’માં સંખ્યા બંધ માનસોનો અવર જવર રહેતો; સૌ સંધની શોભા જોઈ જોઈને હરખાતા અને બારે પ્રસન્ન કરતાં.

મંદિરની એક બાજુ સંધવીનો સુવર્ણ કલશ વાલો મોટો તમ્બુ, તેમજ કચેરી વિગેરેના તંત્રીઓની શ્રેણી અને સામે બીજી બાજુ સૂરિસત્રાદ પૂજ્યપાદ-આચાર્ય શ્રીવિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ જાહેરના મુકામ માટે પ્રથમ મુખ્ય વિશાળ મનોહર-તમ્બુ, તેમજ બીજો પૂ. આ. શ્રી સાગરનંદસૂરીશ્વરજી. આદિ માટે, અને અન્ય પૂ. આચાર્ય મહારાજઓ તથા જાધુ મહારાજઓ માટે સુંદર શ્રેણીબંધ તંત્રીઓ અને રાવટીઓ નંખાતી પછી ચારે બાજુ ફરતો શ્રી સંધનો વિશાળ મુકામ નંખાતો. એક તરફ પૂ. સાધ્વીજી મહારાજઓ માટે પણ યોગ્ય સારી સમવડ રખાતી.

ઠાઠીયાવાડના ધણાં રાજા, મહારાજઓ એ આ શ્રીસંધનો તેમજ સંધવીજીનો ચત્તાર - બહુમાન કરી સંધ સંજ્ઞી અનેક કક્ષીમાં મદદમાર થઈ પૌતપોતાને તથા યોગ્ય પ્રસન્નવા જોઈ ફરજ આદા કરી હતી.

પ્રથમ એકાગ્રતા કેળવો પછી તેની શક્તિ જણાશે. ૨૩

અને હાર્દિક આનંદમાં કાંઈજ ન્યૂનતા નથી કેટલાક અંશે પોતાના ખંધ ઉપરની શાસનધૂરાને યોગ્યશિષ્યોને વહન કરતા શીખવી પોતાની ફરજ પુર્ણ પણે અદા કરી છે. તેમજ હજારો પ્રાચીન હસ્ત લખિત ગ્રંથરત્નોનો પુનરોદ્ધાર કરાવીને લખાવ્યા છે અને કાલજીવી સંશોધિત કર્યા છે. તેમજ જૈનસમાજને પ્રાચીન ગ્રંથભંડારો સારા ઉભા કરી આપ્યા છે.

આ સંધર્માં અમદાવાદ - રાજનગર વિગેરે સ્થલોના કેટલાક લક્ષ્યાધિપતિ આવક સદ્ગ્રહરથો હતા તેમજ ૧૪૦૦૦ લગભગ મુખ્ય યાત્રિકોની સંખ્યા હશે. આસરે ૭૫ તો મોટા-મોટા તંત્રીઓ અને પંદરસો, ચત્તરસો લગભગ નાની મોટી રાવટીઓ હતી. પંદરસો આસરે બળદગાડીઓ હતી. ૬૦ થી ૭૫ મોટર ખટારાઓ હોરી વિગેરે, તંત્રીઓ રાવટીઓ વિગેરે સંધનો સામાન ફેરફાર કરવા માટે હતી બીજીપણ અનેક નાની મોટી મોટરો હતી.

આ સંધર્માં સંધનીજીને લગભગ સાત-આઠ લાખ રૂપીયાનો ખર્ચ તો સહેજે થયો હશે. અને અન્ય યાત્રાળુ બંધુઓને જ્ઞાત આઠ લાખ રૂપીયા સહેજે સહજ ખર્ચાયા હશે. દાખલા તરીકે તે સંધર્માં શાહ હીરાચંદ રતનચંદવાલા શેઠ ચીમનલાલ લાલભાઈ પંચે ચાલી છરી પાલતા સંધ યાત્રામાં સાથે હતા, તેઓએ તે સંધર્માં લગભગ ૩૫, ૬૦૦ રતો ખર્ચ કર્યો હતો એમ મને જણવા મળ્યું છે, અર્થાત્ કુલ ખર્ચ આસરે ૧૫ લાખનો એ સમયે થયો હશે એમ સ્વભાવાત્ લાગે છે. છતાં હાલ તો એક કોડરૂપીયાના ખર્ચે પણ તેવો અપૂર્વ સંધ ન જ નિકળી શકે !

દુકામાં કહીએ તો તે વખતે આ સંધની સર્વત્ર અનુમોદના થતી, એટલેકે સર્વે બારે અનુમોદના કરી પૂરવ હાસલ કરતા હતા. હાલ પણ તે સંધની વાત નીકળતા બાવીસે સારી અનુમોદના કરે છે. અને તે સંધર્માં નહિ જઈ શકવા બદલ દિલગીર થાય છે.

લખા ઢાળમાં આવો અપૂર્વ સંધ નીકળ્યો નથી, એકન્દરે

તેઓશ્રીએ અનેક જૈન, જૈનેતર વિદ્વાનોને સ્વધર્મમાં મુકુટમણિસમાન ‘જૈનધર્મ’ની વાસ્તવિક વિશાળતા વિગેરે ઉત્તમ—અણુમોલ તરવો સમજાવવા પોતાની અખુટ શક્તિનો વ્યય કર્યો છે.

વાચક બંધુઓ! તેઓશ્રીએ જીવનની અનોખી ઝલકો થી અત્યાર મુધી પવિત્ર જીવન વિતાવ્યું છે, તે સર્વનું અહિં દિગ્દર્શન કરાવવાનું આ સંક્ષેપ જીવનપ્રભામાં સ્થાન નથી! અર્થાત્ તેઓશ્રીનું સંપૂર્ણ જીવન ચરિત્ર કોઈ સમર્થ કવિ—અગર મહાસમર્થ લેખકને અસંભવિત નહિ. તો પણ અશક્ય જરૂર છે, અશક્ય એટલા માટે જ કે—ભુતકાળનાં દરેક દરેક પ્રશ્નોની સંપૂર્ણ વિગતવાર ખાસ યાદી કોઈએ ન કરી હોય તેથીજ અશક્ય કહી શકાય.

સંઘની શોભા અવર્ણનીય હતી. અને તેથી શ્રી જૈનશાસનની અપૂર્વ શોભા અને પ્રભાવના થવા પામી હતી.

સંઘની કેટલીક વ્યવસ્થામાં રાજનમરના આગ્રેવાન સ્વર્ગસ્થ :- શૈલ. પ્રતાપચિહ્ન મોહોલાલભાઈ (વાડીવાળા) અને રસોડાની વ્યવસ્થાના કાર્યમાં શૈલ. સારાભાઈ જ્ઞેશિંગભાઈ શેરદલાલ વિગેરે સદ્ગૃહસ્થોની સેવા ઉલ્લેખનીય હતી.

લખનાર તે સંઘમાંનો એક ‘યાત્રિક’

(નોંધ:-) તા.ક. આમાં ફૂટનોટ વિગેરે નોંધો અને આ રાજનગરનાં સંઘનો (પોતાના અનુભવ પ્રમાણે) યદિચિત્ત વર્ણન એક તે સંઘના યાત્રિકે (સ્નેહીબને) લખી આપ્યું છે તે બદલ તેમના અમે આભારી છીએ. તેમાં સહજ જેકાંઈ ફેરફાર લાગે તો વાંચક દરગુજર કરે કારણ કે ૧૩ વર્ષનાં લાંબા ગાળા પછી આજે આ વર્ણન લખાયેલ છે. એજ એક નમ્ર બલામણુ છે. દી. ‘પ્રકાશક’

ઉપસંહાર—આ પરમપવિત્ર મહાપુરુષનું જીવન વૃત્તાન્ત એવું અદ્ભૂત અને આશ્ચર્ય કારક છે કે જે એક એક લેખક તેઓશ્રીના એક એક ગુણ આશ્રયીને જીવન વૃત્તાન્ત લખવા બેસે તો ઘણું ઘણું લખી શકે પરંતુ અહિં આશ્ચર્ય એ છે કે એકજ લેખક જે તેમનો વારંવાર વિચાર કરે, તો પણ નવું નવું ખુબ સૂઝે એ એક અનુભવ સિદ્ધ વસ્તુ છે.

તેઓશ્રીની અપૂર્વ વ્યાખ્યાન શક્તિનું વર્ણન કરવું એટલે કે સૂર્યને દીપક (અગર દર્પણ) બતાવવા તુલ્ય છે. અર્થાત્ તેઓશ્રીની વક્તૃત્વકળા અને ઉપદેશશૈલી એટલી બધી તો રસીક અને યોજસપૂર્ણ અસરકારક છે જે સાંભળતાં બલભલા પાષાણ હૈયાના માનવી ને પણ કંઈપણ દૃષ્ટિએ પીગલાવી નાંખે છે તો પછી કેમજા દિલના માનવીઓ તેમની અમૃત વાણીથી પોતાના આત્માનો ઉદ્ધાર કરી શકે તેમાં તો કહેવાનું જ શું ?

જે ચતુર્વિધસંઘમાં સુવ્યવસ્થા લાંબાકાલથી ચાલી આવે છે તેની વિરુદ્ધ બોલનારા પોથી પડિતો રૂપકંટકો અને ધાડપાડું— બારવટીયા જેવા જૈનશાસન રૂપ સામ્રાજ્યને ડોલાવનારા અનેક સ્વમતાગ્રહીઓને પરાસ્ત કરી જૈનસમાજનું અપૂર્વ ઝોરવ પ્રકાશમાન કર્યું છે. પ્રાચીનમા પ્રાચીન મહાતીર્થોના જિજ્ઞોઢારનો કાર્ય તેઓશ્રીએ ઉપાડયું તેમાં જૈનસમાજના લાગ્યશાલી અનેક દાનવીરો એ લાખો રૂપીયા તેઓશ્રીના રૂઢ-ઉપદેશથી તે ખાતાઓમાં આપ્યા એના પરિણામે શ્રોકદમ્બજિરિ મહાતીર્થ, શ્રી શેરીસાળ, શ્રી કાપરડાળ, શ્રી રાણકપુરળ અનેમો સ્તંભનતીર્થ—ખંભાત વિગેરે એ શુભકાર્યોના જ્વલંત પૂરાવાઓ છે. તેથીજ તેઓશ્રીને અનેક બુદ્ધિમાન માનવીઓ “મહાતીર્થોદ્ધારક” કે શાસન-સમ્રાટ્ એ મીઠા નામોથી પણ સંબોધે છે.

તેઓશ્રીની સહિષ્ણુતા, ધીરજતા, ઉદારતા, કાર્યદક્ષતા, સમયજ્ઞતા આદિનો પરિચય વિક્રમ સંવત ૧૯૯૦માં જૈનપુરી (રાજનગર) અમદાવાદમાં રૂમિદ્વિત અખિલ ભારત વર્ષીય-જૈનધર્માભરમૂર્તિપૂજક મુનિસંમેલનને સફળ બનાવવામાં જે કુશળતા બતાવી, તે જૈનધર્મિદાસના પૃષ્ઠોમાં ગૌરવપૂર્ણ અને મુવાર્ણાક્ષરોએ લખાયે. એ નિઃસંદેહ અને અતિશયોક્તિ વિનાની વાત છે.

તેઓશ્રીના શિષ્ય-સમુદાયમાં અનેક વિદ્વાનો વિદ્યમાન છે તેમાં હાલ આઠ આઠ શિષ્યરત્નો તો પૂજ્ય આચાર્ય પદવીથી વિભૂષિત છે, તથા વિદ્વાનો અને સુવ્યાખ્યાતાઓ તેમજ પ્રાકૃત, સંસ્કૃત અને ગુજરાતી હિન્દી ભાષામાં વિદ્વદ્ ભોગ્ય અન્ય લેખનની પ્રયાસારી વિકસિત થયેલ જોઈ શકાય છે.

“આત્મારે સાધુ સંસ્થામાં વ્યાખ્યાનની નવી શેઠી જોવાય છે, તેની શરૂઆત કરતારા, તેમજ દીક્ષાના માર્ગને રાજમાર્ગ બનાવનારા, તીર્થોના વહીવટને વ્યવસ્થિત વહીવટની તાલિમ આપનારા, તેઓશ્રી છે. જૈન સમાજના પ્રત્યેક ધાર્મિક કાર્યમાં મુનિઓનું પ્રાધાન્ય એ એમની સર્જના છે. તીર્થના ઉદ્ધારે અને વિધિપૂર્વક જિનભિમ્મોની પ્રાણપ્રતિષ્ઠા રાજમહારાજ અને વિદ્વાનોનું જૈનધર્મ તરફ આકર્ષણ વિગેરે કાર્યો એ તેઓશ્રીના જીવનના પરમ ધ્યેય રૂપ છે.

નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચર્ય અપૂર્વ પાંડિત્ય-પ્રતિભા સ્પષ્ટ વક્તૃત્વ વગેરે તેઓશ્રીનાં અજોડ ગુણો છે.”

આ ઉપરોક્ત શબ્દો એક સારા વિદ્વાન લેખક દ્વારા- ‘સુરિસમ્રાટ’ને હુંકો પરિચય કરાવતા એક પુસ્તકમાં તેઓ શ્રીના સંબંધમાં મથાર્થ વર્ણવેલા છે.

સી ‘અદ્યપ્ત’ S. N.

ગુજરાતનું પાટનગર અમદાવાદ એ સૂરીશ્વરજીના કાર્ય-ક્ષેત્રનું વિશિષ્ટ સ્થલ હતું. અનેક વખત તેઓ આ શહેરમાં આવીને રહ્યા હતા અને ત્યાંના જન સંઘ ઉપર તેઓશ્રીનો ખૂબ પ્રભાવ હતો. એમ કહી શકાય કે—આશરે પચીસ વર્ષ પહેલાંના અમદાવાદના જૈન સંઘનાં સંસ્કારોના ઘડતરમાં સ્વ. સૂરીશ્વરજી મહારાજે ખૂબ મહત્વનો ભાગ ભજવ્યો હતો. તે કાળે શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીનાં સંચાલનમાં પણ તેઓ ખૂબ રસપૂર્વક માર્ગદર્શન કરાવતા હતા.

પૂ. આ. શ્રી વિજયમોહનસૂરિજીને આચાર્યપદ, પૂ. આ. શ્રી વિજયકુમુદસૂરિજીને ઉપાધ્યાયપદ, પૂ. પં. શ્રી ધર્મવિજયજી ગણિને ઉપાધ્યાયપદ તેમજ સેંકડો સાધુ-સાધ્વી મહારાજોને વડીદીક્ષાઓ અને અનેક શ્રાવક-શ્રાવિકાઓને દીક્ષા તેમજ સમ્યક્ત્વ સહિત શ્રાવકધર્મ સ્વ. આચાર્ય-મહારાજે ઉચ્ચરાવેલ છે.

સ્વર્ગસ્થ સૂરીશ્વરજી સાથે થોડો પણ પરિચય સાધવાનો પ્રસંગ મળવો, તેમનું સુક્ત હાસ્ય સાંભળવું, બુલંદ અવાજે ગાજતી વાણી સાંભળવી, બાળકના જેવા નિર્દોષ છતાં ચાર્ફલ સમા ઓજસભર્યા બાવોથી દીપતા મુખકમળનું દર્શન કરવું, એમની જ્ઞાનગંભીર ચર્ચાનું શ્રવણ કરવું, એ બાણે જીવનનો એક અપૂર્વ દહાવો હતો. તેઓશ્રીનો ગણધરવાદ તો આજેય સૌ કોઈ સંભારે છે.

વઘ્નભીપુર ગામના એંદરે શ્રી દેવદિં મહિષમા-શ્રમણનું સ્વ. સૂરીશ્વરજીએ ઉમું કરેલું ધામ વર્ષો સુધી

સૂરીશ્વરજીની યશોગાથા ગાતું રહેશે અને દર્શકના હૃદય ઉપર સૂરીશ્વરજીની ધર્મભાવનાની છાપ પાડતું રહેશે.

વિ. સં. ૧૯૮૪ માં જ્યારે ગુજરાત-કાઠીયાવાડ ઉપર અતિવૃષ્ટિના કારણે રેલસંકટ ફરી વળ્યું ત્યારે અને એ કાળે મહા દુષ્કાળના કારણે ગુજરાતના પશુધન ઉપર આક્રમ્ત આવી પડી ત્યારે, સ્વર્ગસ્થ સૂરીશ્વરજીએ પોતાની પ્રેરણાથી મોટા ફંડો લેગા કરાવીને અનેક જીવો ઉપર ઉપકાર કર્યો હતો અને એમ કરીને પોતાના અંતરમાં ધબકતી કંઠાની અને માનવતાની ભાવનાનો પરિચય જગતને આપ્યો હતો.

પોતાના એકસો ઉપરાંત શિષ્ય-પ્રશિષ્યોની સ્વ. સૂરીશ્વરજી પ્રત્યે ખૂબ ભક્તિ હતી અને ગુરૂ ગૌતમની ગુરૂભક્તિ-પ્રભુભક્તિની યાદ આપતા પૂ. આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયોદયસૂરીશ્વરજી તો સ્વ. સૂરીશ્વરજીને મન સર્વસ્વ રૂપ થઈ પડ્યા હતા. ગુરૂભક્તિના રંગથી રંગાઈને પોતાનો રંગ ખીંકુલ વિસરી જવો અને ગુરૂના ચરણોમાં આવું આત્મવિલોપન કરવું, એ બારે મુશ્કેલ કાર્ય છે.

વિ. સં. ૨૦૦૪ નું ચાતુર્માસ અમદાવાદ-સાબરમતીમાં કરીને સ્વ. સૂરીશ્વરજીએ સૌરાષ્ટ્ર તરફ પ્રયાણ આદર્યું. તેઓના દીલમાં વળા, મહુવા અને કદંબગીરીના અધુરા કાચો પૂરા કરવાની તાલાવેલી લાગી હતી. એ તાલાવેલીના પ્રેર્યા, સંપૂર્ણ આરામ અને વિશ્રાંતિના અધિકારી બન્યા છતાં, સૂરીશ્વરજીએ આરામને અળગો કર્યો. જેના હૈયામાં અને રોમરોમમાં પ્રભુભક્તિના ધબકારા ગાજતા હોય, તેને વળી આરામ અને વિશ્રામ કેવો? આજ પ્રભુભક્તિના નાદમાં ધરાધર સત્તોતેર

સદ્ગુરુનો સમાગમ કરવો એ મહા રસાયણ છે.

ક ર ૬

વર્ષ પૂરાં થતાં ચરમ તીર્થપતિ પ્રભુ શ્રી મહાવીરદેવના નિર્વાણદિને સૂરીશ્વરજી પરદોકના પવિત્ર પંથે સંચર્યા. પોતાની જન્મભૂમિમાં જ કાળધર્મ અને જન્મના દિવસે જ અગ્નિદાહ. ભારે વિરલ એ ઘટના !

यस्य कीर्तिर्जीवति स सदा जीवति

સ્વ. સૂરીશ્વરજીના પુણ્યશાહી આત્માને આપણે સદુ વંદન કરીએ અને તેઓશ્રીની પવિત્ર સ્મૃતિની સાથે પ્રતિજ્ઞા કરીએ કે-તેઓએ આરંભેલા કાર્યો જૈન સંઘ પૂરાં કરશે.

ધર્મસેવા અને ધર્મલક્ષિતાના માર્ગે આપણે આગેકદમ ભરવા એજ સ્વ. સૂરીશ્વરજીને અંજલિ આપવાનો સાચો માર્ગ છે.

સંપાદક:—મુનિ નિરંજનવિજય

શ્રી ગુરુસ્તુતિ

(ભુજંગી-છંદ)

અહો યોગ ને ક્ષેમના આપનારા,
તમે નાથ છો તારનારા અમારા;
પ્રભો નેમિસૂરીશ શૌભાગ્યશાહી,
નમુ શ્રી ગુરુ બાલ્યથી બ્રહ્મચારી : ૧ :
તમારા ગુણોનો નહિ પાર આવે,
વિના શક્તિએ તે ગણ્યા કેમ જાવે ?
તથાપિ સ્તુતિ ભક્તિથી આ તમારી,
નમુ શ્રી ગુરુ બાલ્યથી બ્રહ્મચારી : ૨ :
લહી યોગની આઠ અંગે સમાધિ,
ભલા આત્મપંથે રહી સિદ્ધિ સાધી;

૨૬ ડ જૈનો ઈશ્વરને બનાવનાર નહિ પણ બતાવનાર માને છે.

ક્રિયા જ્ઞાન ને ધ્યાનના યોગધારી,
નમું શ્રી ગુરુ બાલ્યથી બ્રહ્મચારી : ૩ :

હતા આપના ભક્ત ભૂપાલ ભારી,
તમે ધર્મની વીરતાને ઉગારી;

મહાતીથ' ને ધર્મના જોગધારી,
નમું શ્રી ગુરુ બાલ્યથી બ્રહ્મચારી : ૪ :

અમે નિર્ગુણી ને ગુણી આપ પૂરા,
અમે યજ્ઞ ને આપ જ્ઞાને સનૂરાં;
મળો ભક્તિ એ લેહને છેદનારી,

નમું શ્રી ગુરુ બાલ્યથી બ્રહ્મચારી : ૫ :
નથી આપની સેવના કાંઈ કીધી,

કહેલી વળી ધર્મશિક્ષા ન લીધી;
ક્ષમા આપજો પ્રાર્થના એ અમારી,

નમું શ્રી ગુરુ બાલ્યથી બ્રહ્મચારી : ૬ :
હતા આપયોગે અમે તો સનાથ,

અભાગી થયા આપ વિના અનાથ;
અમે માંગીએ એક સેવા તમારી,

નમું શ્રી ગુરુ બાલ્યથી બ્રહ્મચારી : ૭ :
હવે મૈમથી બોધ એ કોણ દેશે ?

અમારી અરે ! કોણ સંભાળ લેશે ?
દયાળુ તમે દીક્ષમાં દાસ લેજો,

સદા સ્વર્ગથી નાથ આશિષ દેજો : ૮ :
યોગક : પૂ. આ. મી. વિજયનન્દનસૂરીશ્વરજી મ.ની આજ્ઞાથી

પૂ. સુનિરાજ શ્રી હુરુધરવિજયજી મં
૨૬

દુઃખથી બરેલા સંસારમાં વૈરાગ્ય એજ વિશ્રાંતિનું સ્થાન છે. ૨૭

પ્રાસંગિક શ્લોકો:—

ગુરુશુશ્રવણ્યા જન્મ, ચિત્તં સદ્ ધ્યાન ચિન્તયા ।

શ્રુતં યમશમે યાતિ, વિનિયોગં સ પુણ્યભાક ॥

જેનો જન્મ શુરૂની સેવામાં ઉપયોગી થાય છે. જેનું ચિત્ત શુભ ધ્યાનમાં ઉપયોગી થાય છે અને જેનું જ્ઞાન યમ = નિયમ અને શમતામાં ઉપયોગી થાય છે તે મનુષ્ય પૂણ્ય-શાળી છે.

પરિશ્રમજ્ઞં અનમન્તરેણ, મૌનવ્રતં ત્રિભૂતિ વાગ્મિનોઽપિ ।

વાચંયમાઃ સન્તિ વિના વસન્તં, પુંસ્કોકિલાઃ ષશ્વમચશ્વનોઽપિ ॥

ઘોડવામાં નિપુણ પુરુષો પણ પરિશ્રમને બાંધુનાશ માણસ વિના મૌનવ્રતને જ ધારણ કરે છે; કેમ કે પંચમુસ્વરને ઘોડવામાં નિપુણ એવા કોયલ બાતિનાં પક્ષીઓ પણ વસંત ઋતુ વિના વાણીને નિયમમાં રાખે છે અર્થાત્ મૌનજ રહે છે.

ન ચ પ્રકાશયેદ ગુહ્યં, દક્ષઃ સ્વસ્ય પરસ્ય ચ ।

ચેત્કર્તુ શક્યતે મૌનમિહામુત્ર ચ તચ્છુભમ્ ॥

હાહા માણસે પાતાતું કે પરતું શુદ્ધ પ્રગટ કરવું નહીં.

(તે બાબતમાં) એ મોન ધારણ કરી શકાય તો તે આ ભવ અને પરભવમાં શુભકારક છે.

આમરણાન્તાઃ પ્રણયાઃ, કોપાસ્તત્ક્ષણમઙ્ગુરાઃ ।

પરિત્યાગાશ્ચ નિસજ્ઞા ભવન્તિ હિ મહાત્મનામ્ ॥

મહાયુરુષોની પ્રીતિ મરણ સુધી રહે છે, તેમનો કોપ તત્કાળ જ નાશ પામે છે અને તેમનું દાન નિઃસંગ હોય છેઃ એટલે કે પ્રત્યુપકાર વિગેરેની કોઈપણ પ્રકારના ફક્તની ઈચ્છા વિના તેઓ (દેશનારૂપ) દાન આપે.

ધનિનોઽપિ નિરુન્માદા યુવાનોઽપિ ન ચશ્ચલાઃ ।

પ્રમબોઽપ્યપ્રમત્તાસ્તે, મહામહિમશાલિનઃ ॥

જેઓ ધનવાન છતાં પણ ગર્વિષ્ટ થતા નથી, જેઓ યુવાન છતાં પણ ચંચલ થતા નથી, અને જેઓ મોટા પ્રભુ સ્વામી છતાં પણ પ્રમાદી અથવા મદોન્મત થતા નથી તે પુરૂષોજ મોટા મહિમા વડે શોભા પામે છે.

પુર્ણોઽપિ કુમ્ભો ન કરોતિ શબ્દં,

અર્ધોઘટો ઘોષમુપૈતિ યસ્માત્ ।

વિદ્યાવતાં નો ભવતીહ ગર્વો,

વિદ્યાવિહિના બહુ ભાષકાઃસ્યુઃ ॥

સંસારના રંગરાજમાં રાચવું એ મોટો પ્રમાદ છે. ૨૯

સંપૂર્ણ ભરેલો ઘડો શબ્દ કરતો નથી અને અર્ધ ભરેલોજ ઘડો શબ્દ કરે છે, તેથીજ જણાય છે કે આ જગતમાં સંપૂર્ણ વિદ્યાવાળાઓને જર્વ અભિમાન હોતો નથી, અને વિદ્યા રહિત એટલે કે અદ્ય વિદ્યાવાળા મનુષ્યો ખુબ વાચાળ હોય છે.

न व्रते परदुषणं वक्तव्यम्यमप्यन्वहं,
संतोषं वहते परदिंषु पराबाधासु घृते शुचम्
स्वश्लाघां न करोति नोज्झति नयं नौचित्यमुल्लङ्घय-
त्युक्तोऽप्यप्रियमक्षमां न रचयत्येतश्चरित्रं सताम् ॥

સત્પુરુષ બીબના દોષને બોલતો નથી, નિરંતર થોડા પણ પરના ગુણને બોલે છે, બીબની સમૃદ્ધિમાં સંતોષધારણ કરે છે તેના પર લોભ કરતો નથી બીબની પ્રીતને પોતે શોકને ધારણ કરે છે; ઉચિતપણાને બોળંગતો નથી અને તેને કાઈ એ અપ્રિય વચન કહ્યું હોય તો પણ તે અક્ષમા (ક્રોધ) કરતો નથી; આવું સત્પુરુષનું ચરિત્ર જ હોય છે.

सति पत्युः प्रभोः पत्तिगुरौ- पितुः सुतः ।
आदेशे संशयं कुर्वन्, खण्डयत्यात्मनो व्रतम् ॥

સતી સ્ત્રી જો પોતાના પતિની આજ્ઞામાં સંશય કરે, એવક સ્વામિની (પ્રભુની) આજ્ઞામાં સંશય કરે, શિષ્ય ગુરુ

ની આજ્ઞામાં અને પુત્ર પિતાની આજ્ઞામાં સંશય કરે તો તેઓએ પોતાના મતનું ખંડન કર્યું છે એમ બાણુ.

न वेत्ति यो यस्य गुणप्रकर्षं सतं सदा निंदति नात्रचित्रम्
यथा किराती करिकुंमलव्यं मुक्ताफलं त्यज्य विभर्ति गुजाम् ॥

જેમ ભીલડી સુંદર પાણીદાર મોતીઓને નાખીદ્યને ચણોડીની માલા પહેરે છે તેમ જે જેના પ્રભાવને બાણું નથી, તે તેને નિંદે એમાં કંઈ વિસ્મય પામવા જેવું નથી.

निर्गुणेष्वपि सत्त्वेषु, दयां कुर्वन्ति साधवः ।

न हि संहरति ज्योत्स्नां, चन्द्रश्चाज्ज्ઝાઝ વેશ્મનઃ ॥

સતપુરુષો શુષ્ક વિનાના પ્રાણીઓને વિષે પણ દયા કરેછે. કેમકે ચંદ્ર પોતાની ચંદ્રિકાને (ચાંદનીને) ચંડાલના ઘરથી ખેંચી લેતો નથી. ત્યાં પણ પોતાનાં કિરણો નાંખે છે.

यथा चित्तं तथा वाचो यथा वाचस्तथा क्रिया ।

चित्ते वाचि क्रियायां च साधूनामेकरूपता ॥

જેવું મન હોય એટલે કે મનમાં વિચાર હોય તેવી વાણી હોય, અને જેવી વાણી હોય તેવીજ ક્રિયા—કર્મ હોય છે. ચિત્તમાં, વચનમાં અને ક્રિયામાં સાધુપુરુષોનું એકજ સ્વરૂપ હોય છે.

સ એવ રમ્ય પુત્રો યઃ, કુલમેવ ન કેવલમ્ ।

પિતુઃ કીર્તિ ચ ધર્મ ચ, ગુરુણાં ચાઽપિ વર્ધયેત્ ॥

‘ તેજ ખરો સુંદર પુત્ર છે કે કેવળ કુળને જ નહિ
પણ આપની કીર્તિને, ગુરુને તથા ધર્મને પણ વધારે છે. ’

સૌરભ્યાય ભવન્ત્યેકે નન્દના ચંદના ઇવ ।

મૂલોચ્છિત્યૈ કુલસ્યાઽન્યે, બાલકા વાલકા ઇવ ॥

‘ કેટલાક પુત્રો ચંદનની જેમ કુટુંબને શોભા આપ-
નાર થાય છે, ત્યારે બીજા વળી વાલકની જેમ કુળનું મૂળથી
છેદન કરનાર છે. ’

एकनापि सुपुत्रेण, जायमाने च सत्कुलम् ।

शशिना चैव गगनं, सर्वथैवोज्ज्वलीकृतम् ॥

‘ જેવી રીતે એકજ ચંદ્ર આકાશને ઉજ્જવલિત કરે છે,
તેમ એકજ પુત્ર પણ સત્કુળને શોભાવે છે-ઉજ્જવલિત કરે છે. ’

जिणगुरुभक्ति जत्ता, पभावणा सत्तखित धणवावो ।

सम्भत्तं छावस्सय, धम्मो सयलद्ध सुहहेज्ज ॥

‘ જિનેશ્વર પ્રભુની તથા ગુરુની ભક્તિ, યાત્રા, પ્રભા-
વના, સાત ક્ષેત્રમાં દ્રવ્યનો વ્યય, સમ્યક્ત્વ, છ આવશ્યક-
આ પ્રમાણે આરાધેલો ધર્મ સુખના હેતુભૂત થાય છે. ’

દુલ્લહં માણુસં જમ્મં, લઢૂણ રોહણં વ શેરેણ ।
રયણં વ ધમ્મરયણં, બુદ્ધિમયા હંદિ વિત્તવ્વં ॥

‘જેમ ગરીબ-દ્રવિદ્રી માણુસ રોહણાચલને પામીને
રત્નને ગ્રહણ કરે છે. તેવીજ રીતે દુર્લભ એવો મનુષ્ય જન્મ
પામીને બુદ્ધિવંત પ્રાણીઓએ ધર્મરત્નને ગ્રહણ કરી લેવું.’

કાવ્યં કરોતુ પરિજલ્પતુ સંસ્કૃતં વા,
સર્વાકલા સમધિગચ્છતુ વાચ્યમાનાઃ ।
લોકસ્થિતિં યદિ ન વેત્તિ યથાનુરૂપાં,
સર્વસ્ય મૂર્ખનિકરસ્ય સ ચક્રવર્તી ॥ ૧ ॥

‘કાવ્ય કરો, અગર સંસ્કૃત બોલો, અને બોલાય તેવી
સર્વ કલા શીખો, પણ જો યથાયોગ્ય લોકવ્યવહાર આવડે
નહિ તો તે સર્વ મૂર્ખના સમૂહમાં ચક્રવર્તી છે.’

શ્રી વીરવીજય પ્રી. પ્રેસમાં દેસાઇ મનભાઇ ઊઠાભાઇએ છાપ્યું
અથાપસ કોસરોડ, શ્રી ભક્તિમાર્ગ કામોલય-અમદાવાદ.

सम्राट विक्रमादित्य

॥ ॐ अर्हम् ॥

અચિન્ત્યપ્રભાવશાલિ શ્રી અવન્તિપાર્શ્વેનાથાય નમો નમઃ

અવન્તિપતિ મહારાજ વિક્રમાદિત્ય.

પરાક્રમવતાં નૃણાં, પર્વતોઽપિ તૃણાયતે ।

ઓજોવિવર્જિતાનાં તુ, તૃણમપ્યચલાયતે ॥૧॥

અર્થાત્ વિક્રમ એટલે કે પરાક્રમવાળા મનુષ્યોને માટે પર્વત-સમાન મોટા કાર્યો પણ તૃણસમાન હલકા થઈ જાય છે, અને પરાક્રમ વિનાના મનુષ્યોને માટે તૃણ જેવા નાના કાર્યો પણ મોટા પર્વત જેવા થાય છે. એટલે કે “ જ્યાં પરાક્રમ છે ત્યાં સિદ્ધિ છે ”

૧. અવન્તીનું વર્ણન—

યુગાદિ જિનપુત્રેણા-વન્તિના વાસિતાપુરી ।

અવન્તીત્યભવન્નામ્ના જિનેન્દ્રાલયશાલિની ॥૨॥

માલવા વનિતન્વજ્ઞી માસ્વદ્ધાલ વિભૂષણમ્ ॥

અવન્તો વિદ્યતે વર્યાપુરી સ્વર્ગ પુરીનિભા ॥૩॥

અહા ! કેવી રમણીય આ નગરી શોભી રહી છે ? નગરીની એક બાજુ ક્ષીપ્રા નામની નદી મંદ મંદ ગતિએ પરમાર્થલાવે વહી રહી છે. નગરીમાં પ્રવેશ કરવાના રસ્તાઓ પણ સુંદર દીપી રહ્યા છે. રસ્તાઓની બન્ને બાજુ આમ્રવૃક્ષો, આશોપાલવ, લીંબડા વિગેરે વિવિધ પ્રકારના

વૃક્ષો, મુસાફરી કરીને આવેલા અતિથિઓનું સ્વાગત કરી, પોતાના શીતલ વાયુવડે પથિકોને સંતોષી માર્ગશ્રમ દૂર કરે છે.

આ પ્રાચીન નગરી પ્રથમ તીર્થંકર શ્રીરૂપભદ્રેવ લગવન્તના પુત્ર અવંતિકુમારના નામથી પ્રસિદ્ધિ પામી છે. અનુક્રમે શ્રમણ લગવન્ત શ્રી મહાવીર પરમાત્માના સમયે ત્યાં ચંદ્રપ્રદ્યોત રાજાનું શાસન ચાલતું હતું. ચંદ્રપ્રદ્યોત પછી અનુક્રમે નવતંદો, ચન્દ્રશુભ, અશોક તથા જૈનધર્મનો પરમ આરાધક મહારાજા સંપ્રતિ વિગેરે શાસનપતિઓ થયા. ક્રમેકરીને ત્યાં ગન્ધર્વસેનરાજા થયો, તેમને એક ભર્તૃહરી અને બીજો આ• વિક્રમાદિત્ય એમ બે પુત્રો હતા. એકલા શૂર રોગથી રાજાનું અકસ્માત મરણ થયું. આ અકસ્માત થયેલા રાજાના મરણથી ભર્તૃહરી આક્રિ સર્વેને અત્યંત ખેદ થયો. આ ખેદ નિવારવા માટે તથા રાજ્ય સિંહાસન ઉપર પાટવી કુમાર ભર્તૃહરીને બેસાડવા, મંત્રી આદિઓએ મળી મૃત્યુ કાર્યથી પરવારીને ખુબજ ઉત્સવ પૂર્વક તેનો રાજ્યાભિષેક કર્યો અને લઘુ બાંધવ વિક્રમાદિત્યને યુવરાજપદે સ્થાપન કર્યો. ભર્તૃહરી રાજ્ય ગાદીએ આવ્યા પછી ન્યાય, નીતિપૂર્વક પ્રજાનું પાલન કરવા લાગ્યો. એક વખતે પટરાણી અનંગ સેનાની ખટપટથી પરાક્રમી વિક્રમાદિત્યની અવજ્ઞા થવાથી યુવરાજ વિક્રમે “માનમંગો દિને દિને” આનીતિકારના કથનને અનુસરી એકાકી તરવાર લઈ પોતાના પહેરેલા વસ્ત્રો અવંતીથી અવધૂતના વેશમાં આદી નીટીયા.

•(૧) ક્ષયકા એકસ્મિન્ મતે ગર્દમિત્તદ્ વિક્રમસ્યોત્પત્તિસ્તિ મન્યન્તે.

૨. રાજા ભર્તૃહરિને વૈશાખ—

કેટલીક સમય પસાર થયા પછી આ તરફ અવન્તિ-
નગરીમાં એક દરિદ્ર બ્રાહ્મણે મહારાજા ભર્તૃહરીને અંમર-
દીર્ઘાયુ કરવાવાળું દિવ્ય ફલ આપ્યું. રાજાએ પ્રસન્ન થઈને
બ્રાહ્મણને ઘણું દ્રવ્ય આપીને તેનું દરિદ્ર દૂર કર્યું, પરંતુ
એ ફલ મહારાજા પોતે ન ખાતાં પોતાની પ્રિય પટ્ટરાણી
‘અનંગસેના’ને આપ્યું; રાણીએ તે ફલ પોતે ન ખાતાં
મહાવત એટલે પોતાના ચારને આપ્યું. મહાવતે પણ તે ફલ
પોતાની પ્રિય (જેના ખ્યારમાં પડ્યો હતો તે) વેશ્યાને
આપ્યું, અને વેશ્યા પણ પોતાનું ‘અધમાધમ જીવન’ સમજી
એ ફલ પોતે ન ખાતાં, પરોપકારી મહારાજા ભર્તૃહરીને
દીર્ઘજીવન માટે અર્પણ કર્યું. મહારાજા આ ફલ જોઈ આશ્ચ-
ર્યચક્રિત થયા, અને વિચાર કરવા લાગ્યા કે “આ દીર્ઘજીવી
ફલ મેં મહારી પ્રિય પટ્ટરાણીને આપેલું તે આ ફલ વેશ્યા
પાસે ક્યાંથી ?” આમ વિચાર કરી તેને પૂછ્યું કે આ ફલ
તારી પાસે ક્યાંથી ?

મહારાજાએ કેટલીક વાત વેશ્યાદ્વાર અને અન્ય ગુપ્ત-
ચરદ્વારા તમામ સત્ય વસ્તુ જાણી લઈ સ્ત્રીઓની માયા—
પ્રપંચ આદિનો ખૂબ વિચાર કરી, છેવટે સંસાર પ્રત્યેના
અત્યંત વિરક્તભાવ ઉત્પન્ન થયો અને બોલ્યા કે:—

“યાં ચિન્તયામિ સતતં મયિ સા વિરક્તા,
સાપ્યન્યમિચ્છતિ જનં સ જનોડન્યસક્તઃ ।
અસ્મક્રુતે ચ પરિતુષ્યતિ કાચિદન્યા,
ધિક્ તાં ચ તં ચ મદનં ચ ઇમાં ચ માં ચ ॥૪૫॥

અર્થાત—હંમેશાં જે પટ્ટરાણીનું હું ચિન્તવન કરું છું તે મારા ઉપર વિરક્ત થઇને બીજા પુરુષ—મહાવતને ઇચ્છે છે. જે પુરુષને તે ઇચ્છે છે તે પુરુષ વળી બીજી સ્ત્રી—વેશ્યા-માં આસક્ત છે. તે વેશ્યા મારી ઉપર આસક્ત થઇ છે. તે રાણીને, તે માવતને, કામને તથા આ વેશ્યાને અને મને ધિક્કાર થાઓ ? ધિક્કાર થાઓ ? ”

અમાત્યો તથા મુખ્ય પૌરજનોએ ઘણું ઘણું વિનવ્યા છતાંએ, મહારાજા ભર્તૃહરી પોતાના વિરક્તભાવમાં મક્કમ રહીને રાજવૈભવનો ત્યાગ કરી, કંકની પહેરીને અરણ્યમાં એકાકી તપ કરવા ચાલ્યા ગયા.

ત્યારપછી પ્રધાનમંડળ તથા પ્રજાજનોએ મદીને વિચારણા કરી કે રાજ્યના નિકટ સંબંધીઓમાંથી કોઈને ગાદીએ બેસાડવાનો નિશ્ચય કર્યો, પરંતુ રાજગાદી થોડો વખત રાજાની વગરની શૂન્ય જોઈ અગ્નિવેતાળ નામનો અસુર તેના ઉપર પરોક્ષ રીતે અધિષ્ઠિત થઈ ગયો. મન્ત્રીવર્ગે શ્રીપતિ નામના બહાદુર પુરુષને વિધિપૂર્વક ગાદીનશીન કર્યો. પણ રાત્રીના સમયે અગ્નિવેતાળ અસુરે તેને મારી નાખ્યો. અને આ રીતે જે કોઈને રાજગાદી ઉપર બેસાડવામાં આવતા તે તે (સર્વને) તે અધમ અસુર રાત્રીએ મારી નાખતો. પ્રધાન વર્ગ તથા પ્રજાએ મદીને શાન્તિ માટે વિવિધ પ્રકારના ક્રિયા અનુષ્ઠાનો કર્યા, પણ ‘જલ તાડનવત’ બધા નિષ્ફલ નિવડ્યાં.

વાચક બન્ધુઓ ! હવે ઘંડીભર અવધૂત (વિક્રમ) તરફ ડોકીયું કરી આગળ વધી એ અવધૂત વેષમાં રહેલ—વિક્રમ રાજવૈભવ અને પ્યારું વતન છોડીને, ગામ પરગામ અને ભયંકર અરણ્યોમાં ફરતા કેટલોક સમય તેમને પસાર કર્યો.

૩. ભટ્ટમાત્રનો મેલાપ—

એકદા એક ગામમાં પ્રવેશતાંજ સામે વિશાળ ઓટલા ઉપર કેટલાએક મનુષ્યો સમુહરૂપમાં મલીને બેઠા હતા તેઓની વચમાં એક ભટ્ટમાત્ર નામનો બુદ્ધિમાન માણસ આસન લગાવી બેઠો હતો, અને જનતાથી પૂછાયેલા પ્રશ્નોના પ્રત્યોત્તર આપી હસતા હસતા સર્વેનાં મન રંજન કરતાં જોયો. જનતાના મનનું સમાધાન કરતો જોઈ, અવધૂત જરા વિચાર કરવા લાગ્યો કે “અહા ! શું આ કોઈ દીવ્યજ્ઞાની પુરૂષ છે કે શું ? એટલામાં તો ભટ્ટમાત્રની પણ દષ્ટિ જરા દૂર ઉભા રહેલા અવધૂત ઉપર પડી. દષ્ટિ પડતાંજ સ્વાભાવિક રીતે તેમના પર પ્રીતિ ઉત્પન્ન થઈ આ ઉપર એક કહેવત છે કે:—

‘ચાર મલી ચોસઠ હસ્યા, વીશે મલી કરજોડ;
સજ્જનને સજ્જન મલ્યા, ઉલસ્યા સાતે કોડ.

તાત્પર્ય—બે મનુષ્યોની ચાર આંખ મલવાથી બન્નેની હન્ટપંક્તી (બત્રીશી) સહજ વિકશિત થાય છે. અને વિવેક માટે ઉત્તમપુરૂષો પરસ્પર હાથ જોડે છે. અને એકબીજાને સમાગમ થવાથી બન્નેને આનંદ થાય છે અને આનંદ થવાથી બન્ને પુરૂષોના સાડાત્રણ સાડાત્રણ કોડ મલી સાતકોડ રોમરાય હર્ષાયમાન થાય છે. તેમાં સહજ પૂર્વ જન્મનું પણ કારણ ગણાય છે.

ભટ્ટમાત્ર મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે આ કોઈ ભવ્ય-આકૃતીવાન અવધૂત નથી, પણ કોઈ રાજકુમાર છે, હા ? નીતિકારે કહ્યું છે કે ‘આકૃતિ ગુણાન્ કથયતિ’ એ કહેવત મુજબ મને તો આકૃતીથી જણાય છે કે આ કોઈ ભૂપતિજ છે, અને ભાવિમાં આનાથી મને જરૂર લાભ થશે.

આવા અનેક વિચારો કરતો, લટમાત્ર પોતાનું કામકાજ તુરંત પતાવી, અવધૂત પાસે ગયો અને તેમને મહેલો, તેમજ તેમની સાથે યોગ્ય વાતચિત કરી મનમાં વિચારે છે કે, મને આ અવધૂતથી ઘણો લાલ થશે, તેમ વિચારી તેને પોતાના નિવાસસ્થાને લઈ ગયો, અને તેનો યોગ્ય આદરસત્કાર કર્યો, તેમજ ત્યાં જ રાત્રી નિર્ગમન કરી પ્રાતઃકાળે ઉઠી દ્રવ્યનો અર્થી લટમાત્ર પણ અવધૂતની સાથે મુસાફરીમાં નિકળ્યો. અનુક્રમે ફરતાં ફરતાં બન્ને જણ રોહણાયલ પર્વતના નિકટ પ્રદેશમાં પહોંચ્યા અને એક ગામમાં જઈને લટમાત્રે એક મનુષ્યને પૂછ્યું કે અહ્યા! ભાઈ આ રોહણગિરિ રત્ન આપે છે તે વાત શું સાચી છે! તે અપરિચિત મનુષ્ય બોલ્યો. “હા! રત્ન આપે છે તે વાત ખરી પરંતુ મસ્તકે (લમણે) બે હાથ દઈને જે હા! હૈવ હા! હૈવ એમ ઉચ્ચારે તેનેજ તે રત્ન આપે છે. આ પ્રમાણેની યુક્તિ બાણીને લટમાત્રને હૃદયમાં રત્ન પ્રાપ્ત કરવાની ઉત્સુકતા થઈ અવધૂતને પણ કૌતુક જોવાની ઇચ્છા હતી તે કારણથી બન્ને જણ રોહણાયલ તરફ જઈ લટમાત્રની પ્રેરણાથી અવધૂત બાણમાં ઉતરી કુહાડાનો ઘા કર્યો પરંતુ રત્ન કાંઈ પ્રાપ્ત થયો નહી. લટમાત્રે અવધૂત પાસે ‘હા! હૈવ’ એ શબ્દો બોલાવવા માટે એક યુક્તિ શોધીકાઠીને ગભરાઈ ગયેલાની જેમ લટમાત્રે અવધૂતને કહ્યું કે ‘હે વિક્રમાદિત્ય! અવંતીથી એક મનુષ્ય આવ્યો છે અને તે કહે છે કે તારી માતા રોગથી એકાએક મરણ પામી છે.’ લટમાત્રના આ શબ્દો સાંભળી ને માતૃલક્ષ્મી વિક્રમના મુખમાંથી સહસા “હા હૈવ હા હૈવ આ તેં શું કયું” એવા શબ્દો નિકલી પડ્યા. તેટલામાં જ્યાં

કુહાડાનો ધા કર્યો હતો ત્યાંથી સવા લક્ષ્મી કિંમત વાલો દશે દિશામાં પ્રકાશ કરતો એક મણિરત્ન અવધૂતના પગ પાસે આવીને પડ્યો, રત્નને જોતાં જ લટ્કમાત્ર ખાણમાં આવીને તે રત્ન ઉપાડી લીધો અને વિક્રમને રત્ન ખતાવતા લટ્કમાત્ર બોલ્યો ‘હે મિત્ર ! શોક શા માટે ધારણ કરે છે. તારી માતાને સર્વે પ્રકારે કુશળ છે.” ફક્ત તારી પાસેથી ‘હા હૈવ હા હૈવ’ શબ્દો બોલાવવા માટે જ આ એક મેં સુક્તિ રચી હતી એમ માની લે ! લટ્કમાત્રના મુખથી પોતાની માતાના કુશળ સમાચાર જાણી અવધૂત હર્ષાયમાન થયો, યતઃ કહ્યું કે ‘સૃષ્ટૌ જલં દયાધર્મે તીર્થેષુ જનની મતા’ પૃથ્વીમાં ઉત્તમ પાણી છે.. સર્વેધર્મોમાં દયા પ્રધાન છે અને સર્વ તીર્થોમાં માતા શ્રેષ્ઠ તીર્થ ભૂત છે. એ પ્રમાણે વિચારી, મેલવેલ બહુમૂલ્ય રત્નને અવધૂને ખાણમાં ફેંકી દેતાં બોલ્યો—

‘ ધિગ્ રોહણગિરિં દીનદારિદ્ર્યવ્રણરોહણમ્ ।

દત્તે હા દૈવમિત્યુક્તે-રત્નાન્યર્થિજનાય યઃ ’ ॥૫॥

અર્થાત્—દીન અને દરિદ્રતા રૂપ ધા જખમને નાશ કરનાર રોહણગિરિ તને ધિક્કાર થાયો કારણ કે દીન વચ્ચેના બોલાવી તું અર્થિજનને રત્ન આપે છે.

આ પ્રમાણે મહામૂલ્ય રત્નને ફેંકી દઈને ખન્ને જણ ઘણી પૃથ્વી લમણ કરી અનેક નવિન કૌતુકો નિહાલતા ગુજરાતમાં તાપીનદીના કિનારે એકદા આવ્યા, રાત્રીના સમયે એક વખતે શીયાળનો શબ્દ સાંભળીને લટ્કમાત્રે અવધૂતને કહ્યું કે “ અરે મિત્ર ! આ શીયાળ કહે છે”

કે ‘નદીતીરે અલંકારોથી શણગારેલ એક સ્ત્રીનું શબ પડ્યું છે, લટ્કમાત્રના શબ્દોની પ્રમાણિકતા જેવા સાં રૂં શીયાળના શબ્દ અનુસાર ત્યાં જઈને અવધૂત તથા લટ્કમાત્રે તપાસ કરી તો કહ્યા પ્રમાણે અલંકાર યુક્ત શબ્દો જેમ અવધૂત આશ્ચર્ય ચક્રિત થયો અને કહ્યું કે “મિત્ર ! તારૂં વચન સત્ય છે.” એના આભુષણોમાંથી એકપણ અલંકાર હું લેવા ઇચ્છતો નથી. જો તારે લેવાની ઇચ્છા હોય તો સુખેથી ગ્રહણ કર, ત્યારે લટ્કમાત્રે કહ્યું કે “હે મિત્ર આ ચણકાલને યોગ્ય કાર્ય કરીને હું પણ અલંકાર લેવા ઇચ્છતો નથી.” કેટલાક સમય ગયા પછી ફરીવાર શીયાળના શબ્દો સાંભળીને લટ્કમાત્રે કહ્યું કે ‘હે મિત્ર ! અવંતીનું રાજ્ય તને એક મહિનામાં મલશે, એમ આ શીયાળ કહે છે.’ ત્યારે અવધૂત બોલ્યો કે એ કેવી રીતે સાચું થઈ શકે ? કારણ કે વડીલબ્રાતા ભર્તૃહરી ન્યાયપૂર્વક રાજ્યધૂરા વહન કરે છે. ત્યારે લટ્કમાત્રે કહ્યું કે “અરે સુહૃત-મિત્ર ! આ વાત નિશંકપણે ચોક્કસ હૃદયમાં ધારી રાખ સમય આવ્યે સત્ય વાત તરી આવશે.’

બસ લટ્કમાત્રના નિશ્ચયાત્મક શબ્દો હૃદયપટ પર કોતરી રાખી અવધૂતે માલવાની રાજધાની તરફ જવાનો નિર્ધાર કર્યો. વાતચિત્ત કરતા બન્ને જણા એક ગામમાં જઈને રાત્રી નિર્ગમન કરી. અવધૂતે કહ્યું કે “હે મિત્ર ! તારા જેવા વિદ્વાન મિત્ર પરમ ભાગ્યે જ કોઈકને પ્રાપ્ત થાય છે. તે મને મુસાફરીમાં અનેક પ્રકારે મદદ કરી છે.” તે માટે જો તારૂં કથન સત્ય થશે તો જરૂર તેનો બદલો હું તને વાલી આપીશ.

લટ્ઠમાત્રે કહ્યું ‘મિત્ર ! રાજ્યત્રક્ષ્મી પ્રાપ્ત થયે જાહો-
જલાલીમાં અમારા જેવા લંગોટીયા મિત્ર ભાગ્યેજ યાદ આવે.’

ના ! ના ! એવું કોઈ દિવસ ન માની લેતો કહ્યું છે. કે—

“દળ ફરે વાડળ ફરે, ફરે નદીનાપુર;
ઉત્તમ બોલ્યા નવ ફરે, પશ્ચિમ ઉગે સૂર”.

રાજ પ્રાપ્ત થયે હું તમને મહામન્ત્રી બનાવીશ. એમ
અન્નેજણુ પરસ્પર વાર્તાવિનોદ કરતા અવંતી નિકટવર્તીય
એક નગરમાં જઈ ધર્મશાળામાં મુકામ કર્યો. નગરવાસીઓએ
કોઈ નવા પરદેશી સંન્યાસી ગામમાં આવેલ સાંભળી કેટ-
લાક લક્ષ્મણો દર્શનાર્થે આવવા લાગ્યા. બાદ અવંતીપતિ
ભર્તૃહરી રાજ્ય છોડીને અરણ્યમાં ચાલ્યા ગયા છે. અને
હાલમાં રાજ્યગાદી રાજવગરની ખાલી પડી છે. તથા અધમ
અસુરના ઉપદ્રવો સંબંધી અનેક વાતો લોકોના મુખે
સાંભળી અન્ને જણુ નિદ્રાધિન થયા. પ્રાતઃકાળના કાર્યથી
પરવારી અન્નેજણુ દન્તધાવન કરવા બેઠા તેટલામાં અવ-
ધૂત લટ્ઠમાત્ર પ્રત્યે બોલ્યો “હે મિત્ર ! હવે અવંતી તરફ
જઈ માફ લાગ્ય અજમાવી જોઈ ? મહારાજ મુખેથી પધારો
આપ શૂરવીર ને ભાગ્યશાલિ છો ! અવંતીપતિ થઈને રાજ-
મુગટ શોભાવો.” અવધૂત બોલ્યો ‘મિત્ર ! તારૂં વચન સત્ય
થાઓ’ પરન્તુ એક વચન આપ કે મને જ્યારે રાજ્ય પ્રાપ્ત
થયાનું સાંભળે ત્યારે તારે મને જરૂર આવીને મલવું.

અન્ને મિત્રોએ ફરિવાર મલવાનો સંકેત કરી પરસ્પર
એક બીજાના વિશિષ્ટ ગુણો સંભારતા લટ્ઠમાત્રે પોતાના
વતન તરફ અને અવધૂતે અવંતી તરફ પ્રયાણ કર્યું.

“અરે રે ! આ અધમ અગ્નિવૈતાળના ઉપદ્રવથી તો અવંતીની આખીયે પ્રજા ત્રાહી ત્રાહી પોકારી રહી છે. સૂર્ય ઉગે અને ગામમાં સમાચાર ફરીવળે કે નવા નૃપતિ પરલોક પ્રયાણ કરી ગયા છે.”

પ્રજાએ અને પ્રધાનવર્ગે મદ્દી એના પ્રતિકાર શોધવા સારૂ ઓછા પ્રયત્નો નથી કર્યા ? છતાં હજી સુધી કોઈપણ ઈલાજ હાથ લાગ્યો નથી. વાહ ! શું આ કુદરતની કરામત છે. જ્યારે મહાપ્રતાપી ભર્તૃહરીની આજ્ઞા પ્રવર્તી રહી હતી ત્યારની બહોળલાલી અને હવે અવંતીની ગાદી આજે નધણિયાતી થઈ પડી છે. આ પ્રકારની સોચનીય સ્થિતિ જોઈને અવંતીની સમગ્ર પ્રજા શોક સાગરમાં ડુબી ગઈ છે.

૪. અવન્તિમાં અવધૂતનું આગમન—

એકદા પ્રાતઃકાળે સૂર્ય પોતાના સોનેરી કિરણો પૃથ્વીતલ પર પાથરવાની તૈયારી કરી રહ્યો છે. તે સમયે પાંચ સાત કુળ વધુએ ક્ષીપ્રાનદીમાંથી પાણી ભરીને આવતાં ક્ષીપ્રાનદીના તટ ઉપર એક વિશાળ વડવૃક્ષ નિચે એક અવધૂત-સંન્યાસીને આસન લગાવી બેઠેલ જોયો, આસન પાસે ભક્તજનો પણ વાતચિત કરતા બેઠા હતા. તેવામાં તે તરફ એક પાણીયારીનું ધ્યાન ખેંચાયું, તે જોઈને ખીજી સખીને ઉદ્દેશીને તે બોલી કે “ અલી આ તરફ જો તો ખરી ! આ અવધૂત અહો ! સંસારનો ત્યાગ કરીશું જોઈ સંન્યાસી બાવો થયો હશે ? એટલામાં તો ત્રીજી સખી બોલી ઉઠી કે અહા ! હજી તો આની ખીલતી યુવાની છે. શું એને મા બાપ નહી હોય ? આહ ! સંસારના કયા દુઃખે

હુઃખી થઈને આ અવધૂતનો વેશ લીધો હશે? અહો ! શું એનું સુંદર લબ્યરૂપ, જરૂર આ કેઈ લાગ્યશાલી ઉત્તમ નરરત્ન લાગે છે આવા અનેક વિચારો ભોલી સ્ત્રીઓના હૃદયમાં ઉત્પન્ન થતા અને સમીજતા જેમ જેમ લોકોને આ અવધૂતની જાણ થતી ગઈ તેમ તેમ લોકોના ટોલે ટોલા મલીને તેમના દર્શન માટે આવવા લાગ્યા.

આજે આખીયે અવંતીમાં અવધૂતના વખાણ થઈ રહ્યા છે. અવધૂતનું લાવણ્યયુક્ત વદન જોઈને લોકો પોત પોતાને મન ફાવતું જોતી રહ્યા છે. આહ ! શું આ અવધૂતનું મનોહર વિશાળ કપાળ શોભી રહ્યું છે. વલી કેઈ કહે છે કે “ શું એની વિશાળ સુદર આંખો ! શું દીર્ઘ વક્ષસ્થલ ! શું ! હાથીના સૂંઠ જેવા જાનું સુધીના લાંબા હાથ અથવા તો શું આ કેઈ દિવ્યશક્તિનો ઉપાસક સિદ્ધપુરૂષ છે ? ક્રમે કરી અવધૂતની ખ્યાતીથી ખેંચાઈને રાજ્યનો મુખ્ય મંત્રીશ્વર ત્રિગેરે પણ અધમ અસૂરના ઉપદ્રવની શાન્તિના ઉપાય મેલવવાની આશાએ અવધૂત પાસે આવવા લાગ્યા.

એક વખત અવસર પામીને અવધૂતે મંત્રીશ્વરને પૂછ્યું કે “હે મહાભાગ મંત્રીશ્વર ! તમારા વદન ઉપર હમેશાં ગ્લાની કેમ દૃષ્ટિગોચર થાય છે.” અવધૂતથી પૂછાયેલા પ્રશ્નથી મંત્રીશ્વરે આદિથી અન્ત સુધી સર્વ હકીકત કહી સંભળાવી અને સાથે સાથે વધુમાં કહ્યું કે “જો આપ કેઈ અપૂર્વ ઉપાય બતાવી અગર તો મંત્ર, તંત્રથી અગ્નિવેતાળના ઉપદ્રવથી આ નિરાધાર અવંતીનું રક્ષણ કરીને અવંતીની સમગ્ર હ પ્રજા ઉપર ઉપકાર કરો એવી હમારી નમ્ર પ્રાર્થના છે. કહ્યું છે. કે-

‘સાધવઃ પર સંપત્તૌ, સ્ત્રીલાઃ પર વિપત્તિષુ ।’ અર્થાત્— સજ્જન પુરુષો બીજાઓને સુખી દેખી રાજી થાય છે. અને દુર્જન-મનુષ્યો બીજાને દુઃખી દેખીને રાજી થાય છે.”

અવધૂને મંત્રીશ્વરના વચનો સાંભળી સાથે લટ્ઠમાત્રના કહેલ નિશ્ચાત્મક શબ્દો અને શિયાત્રે કરેલી લવિષ્યવાણી સંભારી મનમાં નિશ્ચય કરી જવાબ આપ્યો કે “જો આ રાજ્ય મને આપો તો હું દુષ્ટ અશ્વિવેતાળ-રાક્ષસ ને શામ, દામ, દંડ અગર ભેદ એ નીતિના ચારે પ્રકારમાંથી કોઈ પણ પ્રકારે વશ કરી અથવા તો નાશ કરીને ન્યાય નીતિ પૂર્વક પ્રજાનું રક્ષણ કરું” નીતિકારે કહ્યું છે. કે:—

દુષ્ટસ્ય દંડઃ સ્વજનસ્યપૂજા, ન્યાયેન કોશસ્ય સદૈવ વૃદ્ધિઃ ।
અપક્ષપાતો રિપુરાષ્ટ્ર રક્ષા, પશ્ચેવ ધર્માઃ કથિતા નૃપાણામ્ ॥૬॥

અર્થાત્— ૧ દુષ્ટ મનુષ્યોને શિક્ષા. ૨ સ્વજનોની પૂજા. ૩ ન્યાયપૂર્વક હંમેશા રાજભંડારની વૃદ્ધિ. ૪ પક્ષપાત રહિત એટલે કે સર્વ પ્રજાજન પ્રત્યે સમભાવ પૂર્વકનું વર્તન, ૫ શત્રુઓ વિગેરેથી રાજ્યનું રક્ષણ કરવું એ પાંચ પ્રકારના ધર્મો રાજાઓ માટે મુખ્ય કહેલા છે. અવધૂતની અપૂર્વનિશ્ચય પૂર્વકની વાણી સાંભળી. મહામન્ત્રી-અમાત્ય આશ્ચર્યચકિત થયો અને મનમાં આનંદ પામ્યો, સામાન્ય કહેવત મુજબ ‘લાવતું હતું અને વૈદે બતાવ્યું’ એ વાતનો સ્વીકાર કરી અવધૂત સાથે કાંઈક અગત્યની વિચારણા કરી સવારમાં મલવાનો સંકેત કરી અમાત્ય ગામભણી ચાલ્યો ગયો.

આજે અમાત્યનું મુખ-વદન કાંઈક વિકશીત થયેલ લાગતું હતું આંખોમાં પણ અનેક તેજ ગ્લકતું હતું મનમાં

રાજી રાજી થતો લવિષ્યના વિચારો વિચારતો અને અવધૂતની મહાન સાહસિકતા વિગેરે સંભારતો અવતંતીના ચોટા અને ચોકને વટાવતો રાજ્યમહેલમાં પ્રવેશ કરી સર્વ રાજ્ય અધિકારીઓને નિમંત્રી લેગા કરી સર્વ સમક્ષ આવતી કાલે પ્રાતઃકાળમાં નગર શણગારવાની તેમજ બીજી પણ અનેક તૈયારીઓ કરવા સૂચના આપીને અમાત્ય પોતાના નિવાસ સ્થાને ગયો.

૫. ઉજ્જયની રાજ્યપ્રાપ્તિ—

પ્રાતઃકાળથીજ આજે ઉજ્જયની—અવંતીનગરીમાં કોઈ અનેરી જાગૃતિ આવી છે. ચોતરફ પ્રજાજનો તેમજ અધિકારીવર્ગ પોતપોતાના કાર્યોને પતાવીને દરબારગઢ તરફ જઈ રહ્યા છે. દરબારગઢ તો આજે કોઈ જુદી જ રીતે ધ્વજ પતાકા અને તોરણોથી શણગારાયેલો છે, સર્વત્ર રાજમાર્ગ પણ યોગ્ય રીતે વિભૂષિત કરાયેલો છે. આમ અવંતી નગરીમાં ચારેકોર આનંદનું વાતાવરણ જામ્યું છે ત્યાં તો અવધૂત=રાજવીની સ્વારી ક્ષીપ્રા નદીથી નિકલીને અવંતીના મુખ્ય મુખ્ય ચોટાને ચોક વટાવી અને પ્રજાજનોના લાવલીના નમસ્કાર ઝીલતા અને દીન દુઃખ્યાઓ તથા અર્થીજનોને દાન આપતી સ્વારી રાજ્યમહેલ પાસે આવી પહોંચી. યોગ્ય મંગળ સૂચક વિધિ કર્યા પછી રાજકચેરીમાં અવધૂત-રાજવીને પ્રવેશ કરાવી શુભમૂહુર્તે વિધિ અનુષ્ઠાનપૂર્વક અવધૂતને રાજ્યસિંહાસને ખેસાડી અવંતીપતિ તરીકે જાહેર કરાયો. પ્રજાએ પણ આનંદ ઉત્સવપૂર્વક અનેરીમોજી લોગવી આખોય દીવસ પસાર કર્યો. અવધૂત રાજવીના કહેવા પ્રમાણે મન્ત્રીઓએ રાજમાર્ગ ઉપર સેવકો ગોઠવી, તેમજ અગ્નિવેતાળના

આવવાના માર્ગે તેમજ રાજ્યમહેલમાં અને રાજવીના સુવાના શયનગૃહ વિગેરે સ્થાનકોએ યોગ્ય ગોઠવણ, કરી આખાયે રાજમહેલમાં મેવા મીઠાઇઓના વિશાળ મોટા મોટા થાલો તથા મસાલેદાર કેશરી દુધના ભરેલા કટોરાઓ અને ઉત્તમ પ્રકારના ખુશબોદાર ફુલો પાથરીને સર્વત્ર રાજમહેલને દીપકોની શ્રેણીથી સુંશોભિત કરી રાજવી-અવધૂતને પોતાના ભાગ્ય ઉપર મુકીને મન્ત્રીવર્ગ વિગેરે સર્વ પોત પોતાને સ્થાને ચાલ્યા ગયા. રાજવી પણ આનુઆનુના સૈનિકોને સાવધાનપણે રહેવાની આજ્ઞા ફરમાવીને તલવારને સાથે રાખી શયનગૃહમાં પદ્મંગ ઉપર સાવધાનપણે જાગૃત અવસ્થામાં સુઈ રહ્યો. બરોબર મધ્યરાત્રીના સમયે એકાએક ભયંકર ગર્જના કરી અગ્નિવેતાળ અવંતીની પ્રજ્વળે ત્રાસિત કરતો ભયંકર રૌદ્રરૂપ ધારણ કરી રાજ્યમહેલમાં આવીને નૂતનરાજવીને મારવા સિધો શયનગૃહમાં આવવા લાગ્યો ત્યાંતો ભૂપતિ નિર્ભય થઈ બોલ્યો “અરે ! અધમ રાક્ષસ ! સખુર ! ભૂપતિના નિર્ભય ભર્યા શબ્દો સાંભળી અગ્નિવેતાળ અસુર પણ જરા ચકિત થઈ બોલ્યો “અરે માનવી ! શું તને મારો જરા પણ ભય નથી લાગતો ? એ સાંભળીને ભૂપતિ બોલ્યો “હે રાક્ષસ ! અત્યારે બીજું કોઈ નહીં પણ હું આ શયનગૃહમાં છું તું પહેલા આ તારા મટે તૈયાર રાખેલ બલિને ગ્રહણ કરી તૃપ્ત થા. પછી જો તારી ઈચ્છા હોય તો મારી સાથે વિગ્રહ-યુદ્ધ કરવા તૈયાર થા !”

મનોહર સ્વાદિષ્ટ મેવા મીઠાઇઓના થાલો અને મસાલેદાર દુધના કટોરાઓ ક્ષણવારમાં આરોગી અગ્નિવેતાળ

શાન્ત થયો. ‘રાજવીના વીરતા લય્યાં શખ્દો સાંભળીને વિચારવા લાગ્યો કે ‘આ કોઈ મહાપરાક્રમી અને સત્ત્વશાલી ધીરપુરુષ લાગે છે. નવા રાજવીની શૂરવીરતા નિહાળીને અગ્નિવેતાળ બોલ્યા હે વીર ! તુષ્ટોઽહં [હું તારા ઉપર પ્રસન્ન થયો છું] તું આ અવંતીનું સામ્રાજ્ય લોગવ અને નીતિ માર્ગથી પ્રજાનું પાલન કર ! આ પ્રકારે હમેશાં મારા માટે બલિની ગોઠવણ કરી રાખજે. રાક્ષસને પ્રસન્ન થયેલો જોઈ ભૂપતિએ હાલતો ઐં એમ કહીને ટુંકામાં પતાવ્યું. સમય બહુ થઈ જતાં રાક્ષસ અદૃશ્ય થયો બાદ રાજા પણ નિદ્રાધીન થયો. પ્રભાતકાળે મંત્રીઓ તથા પ્રજાજનો રાત્રીસંબંધી સર્વ વૃત્તાન્ત જાણવા આતુરતાથી રાજસભામાં આવી અવધૂત રાજવીની રાહ જોતા બેઠા હતા. તેટલામાં રાજવી પ્રાતઃકાર્યથી નિવૃત્ત થઈ રાજસભામાં પધાર્યા; મંત્રીઓ તથા પ્રજાજનોના નમસ્કાર ઝીલતાં રાજસિંહાસન ઉપર બીરાજમાન થયા. મહાઅમાત્યના પૂછવાથી મહારાજાએ રાત્રીનો બનેલ સર્વ વૃત્તાન્ત કહી બતાવ્યો. મંત્રીવર્ગ અને સમગ્ર પ્રજાજનોએ ભૂપતિનો પુનર્જન્મ માની આજનો આખોય દીવસ અવંતીની પ્રજાએ મહોત્સવ પૂર્વક પસાર કર્યો. ભૂપતિએ પણ બે ત્રણ દીવસ સુધી અનેક પ્રકારના મેવા મીઠાઈઓ કરી રાક્ષસ માટે બલિ રાખવા લાગ્યો રાક્ષસ પણ સ્વેચ્છાએ આવોને બલિ આરોગવા લાગ્યો.

૬. અગ્નિવેતાલને વશ કર્યો—

એકદા રાત્રીએ અવસર જોઈને ભૂપતિએ કહ્યું કે
“ હે અગ્નિવેતાળ ! આપને કેટલું ઝૂન છે ! અને કેટલી

શક્તિ છે ? રાક્ષસ અભિમાન યુક્ત બોલ્યો. “હે ભૂપતિ ! જે ધાર્ડે તે જ્યાં જલ ત્યાં થલ અને થલ ત્યાં જલ કરવા હું સમર્થ છું. અને સર્વ વાત જાણવાની તથા સર્વત્ર જવાની પણ શક્તિ મારામાં છે ? ત્યારે તો તમે કહો કે માર્ડે આયુષ્ય કેટલા વર્ષનું છે.

અગ્નિવેતાળે વિચારી તરત જ રાજાને કહ્યું કે તમારું આયુષ્ય એક સો વર્ષનું છે. ભૂપતિ બોલ્યા કે “અહા ! શું કહો છો ? મારાં આયુષ્યમાં એક સાથે બે મીંડા પડ્યા છે. તે કોઈ રીતે શોભાને પામતા નથી યતઃ કહ્યું કે—

‘શૂન્યં ગૃહં વનંશૂન્યં શૂન્યં ચૈત્યં મહત્પુનઃ ।

નૃપશૂન્યં વલં નૈવ માતિ શૂન્યમિવ સ્ફુટમ્ ॥૭॥

અર્થાત્—શૂન્ય ઘર, શૂન્યવન, મૂર્તિવગરનું મોટું મંદિર અને રાજા વગરનું લશ્કર જેમ શોભાને પામતા નથી. માટે હે અગ્નિવેતાળ ! મારા આયુષ્યમાંથી એક શૂન્ય—મીંડાને ખશેડી ને તેની સ્થાને પાંચ અગર એક મુકીને બે શૂન્ય ના દોષને દુર કરો.

રાક્ષસ બોલ્યો “હે અવંતીપતિ ! ત્રણે લોકમાં કોઈ પણ દેવ કે દાનવ અથવા સાક્ષાત્ ઈન્દ્ર પણ તારા આયુષ્યમાં ઘટાડો કે વધારો કરવા શક્તિમાન નથી.” વિગેરે વિનોદપૂર્વક વાર્તાલાપ કરી અગ્નિવેતાળ સ્વસ્થાને ગયો. બીજા દીવસની રાત્રીએ ભૂપતિએ બલિ વિગેરે કાંઈ પણ કર્યા વગર નિરાન્તે નીદ્રાધીન થયો. હંમેશના નિયમાનુસાર જ્યારે અગ્નિવેતાળ રાજમહેલમાં આવી બલિની કાંઈ પણ

સામગ્રી ન જોઈ અને રાજને પણ નિશ્ચિન્ત નીદ્રાધીન જોઈ,
ક્રોધથી ધમધમતો અગ્નિવેતાળ બોલ્યો “અરે ! દુષ્ટ ભૂપતિ !
તું મને શું બલિ આપ્યા વગર સુઈ ગયો છે ? ” તું જાગ્યો થો !
નહિતર તને તરવારથી મારી નાખીશ. આવા અગ્નિવેતાળના
શબ્દો સાંભળી એકદમ ભૂપતિ જાગ્યો થયો, અને લાલ
આંખો કરીને, લયંકર રોડ રૂપ ધારી રાક્ષસની સામે
પોતાની મ્યાનમાંથી ચમરાજની જીભ જોવી તરવારને
ખેંચી બોલ્યો કે “ રે રે અધમ ! દુષ્ટ ! જો મારું આશુભ્ય
કાઈનાથી પણ તૂટી શકે તેમ નથી તો શા માટે !
હું તને હંમેશાં ફેગટ—વૃથા બલિ આપું ! જો તારામાં
શક્તિ હોય તો તું મારી સાથે યુદ્ધ કરવા તૈયાર થઈ જા.
કારણ કે ઘણા વખતથી આ મારી તરવાર જૂખી છે. અગર
જો તારામાં શક્તિ ન હોય તો મિથ્યાભિમાનનો ત્યાગ કરી
સેવકની જેમ સેવા કરવા તૈયાર થઈ જા ! અવંતિપતિના
શબ્દોને આધિન થઈ પ્રસન્નતા પૂર્વક અગ્નિવેતાળ બોલ્યો
કે “ હે નરોત્તમ ! હું તારા ઉપર પ્રસન્ન થયો છું, તેથી
તું મારી પાસે ઈચ્છીત વરદાન માગ ? ભૂપતિ બોલ્યો,
કે “ હે દેવ ! તું જો મારા ઉપર સાચો જ પ્રસન્ન થયો
હોય ! તો જ્યારે જ્યારે હું સંભારું ત્યારે ત્યારે તારે
પ્રત્યક્ષ મારી પાસે આવવા કબુલ કર, અને મારા કહેલા
સર્વ કાર્યને કરવા વચન આપ ? અને પિતાની જેમ
મારા ઉપર પ્રેમ વાલો થા ? સંતુષ્ટ થયેલ અગ્નિવેતાળે
કહ્યું કે ‘ હે સહાસીક ! નરરત્ન ! નિશંકપણે આ રાજ્ય-
ધૂરાને વહન કરો ! ને હું પણ સર્વ પ્રકારે તમને સહાય
કરીશ. એમ કહીને તે રાક્ષસ અદશ્ય થયો. રાજાએ

પણ સુખપૂર્વક રાત્રી પસાર કરી, પ્રાતઃકાળે મંત્રીઓ સમક્ષ સર્વ વૃત્તાન્ત કહી સંભળાવ્યો. નવા અવંતિપતિનું અલૌકિક સામ્રથ્ય જોઈને મંત્રીઓ વિગેરે પણ ચકિત થયા. અને રાજાના અજબ લાગ્યની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા.

૭. ભટ્ટમાત્રનું રાજસલામાં આગમન—

એક વખતે અવંતિપતિ રાજસલામાં બેઠા હતા, ત્યાં પ્રજાએ મલી વિનંતી કરી કે “હે મહારાજા ! હવે આપ આ અવધૂતનો વેશ ત્યાગીને અવંતિપતિના યોગ્ય અલંકારોથી વિભુષિત થાઓ. આવી રીતની પ્રજાની વિનંતીથી, વેશ બદલો કરી તૈયાર થયા, તેટલામાં દ્વારપાલની રજા મેળવી ભટ્ટમાત્ર અંદર આવી ભૂપતિને નમસ્કાર કરવા લાગ્યો. અચાનક ભટ્ટમાત્રને આવેલ જોઈ પરસ્પર કુશળ સમાચાર પૂછ્યા. ભટ્ટમાત્ર બોલ્યો, કે “હે મહારાજા વિક્રમાદિત્ય ! તમારા ગુણોને સંભારતો આજે હું આપને મલવા આવ્યો છું. ભટ્ટમાત્રના મુખેથી એકાએક વિક્રમાદિત્યનું નામ સાંભળી મંત્રીઓ, આદિ પ્રજા-જન આશ્ચર્ય ચકિત થયા પછી ભટ્ટમાત્રે વિક્રમાદિત્ય જ્યારથી અવંતિથી અવધૂતનો વેશ ધારણ કરી ગયેલ, ત્યારથી પાછા આવ્યા ત્યાં સુધીનો પુરેપુરો ઇતિહાસ મંત્રીઓ અને રાજસલા સમક્ષ કહી બતાવ્યો. મંત્રીઓ આદિ સલાજન પણ વિક્રમાદિત્યને ઓલખીને અત્યંત હર્ષાયમાન થયા.

જ્યારે રાજમાતા શ્રીમતીએ પોતાના ગુમ થયેલ પુત્રની વાત સાંભળી પુત્ર વાત્સલ્યથી હર્ષવેલી થઈ, તેટલામાં તરત માતૃભક્ત મહારાજા વિક્રમાદિત્ય પણ આવીને માતાના ચરણકમલમાં નમ્યા, યતઃ કર્ણુ છે કેઃ—

“ ઉપાધ્યાયાદ્વિજ્ઞાચાર્ય, આચાર્યાણાં શ્રતંપિતા,
સહસ્રં તુ પિતુમાતા, ગૌરવેનાતિરિચ્યતે ॥૮॥

અર્થાત્:—ઉપાધ્યાયથી દશ ગણા આચાર્ય શ્રેષ્ઠ છે. આચાર્યોથી સો ગણા પિતા ઉત્તમ ગણાય છે. અને પિતાથી હજાર ગણી માતાને ઉત્તમ ગણી છે. ઉપરના નીતિકારના કથનાનુસાર હંમેશાં મહારાજા વિક્રમાદિત્ય માતાને નમ્યા પછીજ રાજકાર્યમાં જોડાતો. બાદ પોતાનો ચિરપરિચિત બુદ્ધિનિધાન ભટ્ટમાત્રને પૂર્વ વચનાનુસાર અમાત્ય પદ ઉપર સ્થાપીને ન્યાય માર્ગથી પ્રજાનો પુત્રવત્ પાલન કરવા લાગ્યો. મહારાજા વિક્રમાદિત્યના પૂણ્યથી આકર્ષાયીને અનેક નાના નાના રાજાઓ તથા સામંતો મહારાજા વિક્રમાદિત્યને નમી ભેટ ધરી આજ્ઞા કબુલ કરવા લાગ્યા, અને જે જે નૃપતિ અને સામંતો આજ્ઞાનો અસ્વિકાર કરતા તેઓને સામ, દામ, દંડ અને ભેદ એ ચારે પ્રકારની નીતિથી વશ કરીને રાજ્યનો ઘણો વિસ્તાર કર્યો. અનેક આશ્ચર્યકારક ઘટનાઓથી પરિપૂર્ણ સ્થલો જાણવાને આતુર અને સ્ત્રી ચરિત્ર જેવા જાણવાનો શોખીન મહારાજા વિક્રમાદિત્ય પ્રજાનું ન્યાયપૂર્વક પાલન કરવા લાગ્યો, અને દુર્જનોને શિક્ષા કરી સજાનોનું રક્ષણ કરવા લાગ્યો.

પરોપકારી મહારાજાએ પ્રજા-ઉપયોગી અનેક સુંદર કાંચો કરીને, જેમની કીર્તિરૂપ સુગંધ દશે દિશાઓમાં ફેલાઈ છે, તેમજ પ્રખલ પૂણ્યોદયથી જેમને સુવર્ણપુરુષ પણ પ્રાપ્ત થયો છે; એવા મહારાજા વિક્રમાદિત્ય વિદ્યાના અપૂર્વ શોખીન હોવાથી હંમેશાં નવા નવા બનાવેલા પદ્મલાલિત્ય અને અર્થગૌરવ વાળાં, કાળ્યો સાંભળીને, જેની જેની વિદ્વત્તા હોય તે પ્રમાણે

તેમને યોગ્ય દાન આપતા. આવી રીતે અનેક પંડિતોનાં અને દરિદ્રી માણસોનાં દારિદ્ર દૂર કર્યાં.

૮. અવંતિપતિ અને સૂરીશ્વરજીનો મેલાપ—

એક દિવસે તે કાલના પ્રસિદ્ધ અને પ્રખર વિદ્વાન શ્રી વૃદ્ધવાદિસૂરીશ્વરજી મહારાજના વિદ્વાન શિષ્યરત્ન ‘સર્વશપુત્ર’ ખિરૂદધારક શ્રી સિદ્ધસેનદિવાકરસૂરિજી મહારાજ સાહેબ કે જેઓ જૈનશાસનની પ્રભાવના કરતા અને લબ્ય છવોને બોધ આપી ઉપકાર કરતા તેઓશ્રી આમાનુગામ વિચરતા અનુક્રમે ઉબજયિની-અવંતિના બહારના ઉદ્યાનમાં પધાર્યા. અવંતિપતિ મહારાજ વિક્રમાદિત્ય કીડા કરવા અર્થે બહાર ફરવા જતા હતા. ત્યાં આચાર્ય શ્રી સિદ્ધસેનદિવાકરસૂરીશ્વરજી મહારાજને જોઈ તેઓશ્રીને મહાન પુરૂષ જાણીને મહારાજ વિક્રમાદિત્યે મનમાંજ નમસ્કાર કર્યો.

સૂરીશ્વરે પણ મનનોલાવ જાણી, તરતજ હાથ ઉંચો કરી ભૂપતિને ધર્મલાલ આપ્યો. આથી મહારાજએ સૂરીશ્વરજીને પૂછ્યું કે આપે મને ધર્મલાલ શા માટે આપ્યો? સૂરીશ્વરજી બોલ્યા કે ‘હે અવંતિપતિ? તમે મને મનથી વંદના કરી, તેથી મેં તમોને ધર્મલાલ આપ્યો વૃથા ધર્મલાલ આપ્યો નથી. વધુમાં પૂજ્યપાદ શ્રી સિદ્ધસેનદિવાકરસૂરીશ્વરજી મહારાજ બોલ્યા કે “હે ભૂપાલ! વંદના કરનારને જ ધર્મલાલ અપાય છે. તમે મને કાયાથી વંદન નથી કર્યું”, પણ મનથી વંદના તો કરી છે, તેથી મેં તમોને ધર્મલાલ આપ્યો છે. સૂરીશ્વરજીનું અલૌકિક જ્ઞાન જોઈને, અને મધુર વચનો સાંભળીને, હર્ષીત

થયેલો અવંતિપતિ મહારાજ વિક્રમાદિત્ય હાથી ઉપરથી નીચે ઉતરીને બહુમાનપૂર્વક વંદન કરી, એક કોડ સોના મ્હોરો આપવા હજુરીયાને હુકમ કર્યો. પણ કંચન અને કામીનીના ત્યાગી ગુરૂદેવે તે સોના મ્હોરો ગ્રહણ કરી નહી. મહારાજ વિક્રમાદિત્યે પણ સોના મ્હોરો પાછી ન લીધી. પરંતુ ગુરૂદેવની આજ્ઞા અનુસાર તે સર્વ સોના મ્હોરો જીર્ણોદ્ધારના કાર્યમાં વાપરી દીધી. પછી પૂજ્યપાદ શ્રી સિદ્ધસેનદિવાકરસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબે અન્ય સ્થળે વિહાર કર્યો. અનુક્રમે વિચરતા વિચરતા ઓંકારપુર નગરમાં પધાર્યા. પૂજ્ય ગુરૂદેવના મુખેથી જિનેશ્વર ભગવાનનાં કહેલાં તત્ત્વો સાંભળી ઘણા ભવ્ય શ્રાવકોએ મિથ્યાત્વરૂપ ઝેરનો ત્યાગ કરી અનેક શ્રાવકો શુદ્ધ ધર્મના અનુરાગી થયા. એકદા ઓંકારપુરના મુખ્ય મુખ્ય શ્રાવકોએ ગુરૂદેવને વિનંતી કરી કે, “અહિં મિથ્યાત્વીઓનું બહુ જોર હોવાથી, ગામને યોગ્ય મોટું-સુંદર દેરાસર બાંધવા દેતા નથી, તો હે પૂજ્ય ગુરૂદેવ જો આપ મહારાજ વિક્રમાદિત્યને પ્રસન્ન કરી અમારું જિનાલય બાંધવા સંબંધીનું કાર્ય કરાવી આપો, તો શ્રી જૈનશાસનની પ્રભાવના થાય. ગુરૂ મહારાજે પણ કહ્યું કે તમારા ગામને યોગ્ય જૈનચૈત્ય હું મહારાજ પાસેથી જરૂર કરાવી આપીશ. એમ કહીને સૂરીશ્વરજીએ અવંતિ નગરી તરફ વિહાર કર્યો. અનુક્રમે વિહાર કરતાં કરતાં અવંતિમાં આવ્યા, ત્યાં મહારાજ વિક્રમાદિત્યને પ્રસન્ન કરવા માટે અપૂર્વ ચાર મ્લોકોની રચના કરી, રાજમહેલના દ્વાર પાસે આવી દ્વારપાળને કહ્યું, કે હું મહારાજને મળવા આવ્યો છું. પરંતુ દ્વારપાળે તેમને મહારાજ પાસે જતાં રોક્યા. તેથી પૂજ્ય મહારાજશ્રીએ

પત્ર ઉપર એક શ્લોક લખીને મહારાજ પાસે દારપાળ દ્વારા મોકલાવ્યો.

“ભિષ્ણુર્દિદક્ષુરાયાતસ્તિષ્ઠતિદ્વારિ વારિતઃ ।

હસ્તન્યસ્તચતુઃ શ્લોકઃ કિંવાઽઽગચ્છતુ ગુચ્છતુ ?” ॥૧॥

અર્થાત્—એક લિક્ષુક સાધુ આપને મળવાની ઇચ્છાથી આવેલ છે. તે દારપાળના રોકવાથી બહાર ઉભો છે. અને હાથમાં બીજા પશુ ચાર શ્લોકો રાખ્યા છે, તો તે રાજ સભામાં આવે કે પાછો જાય ?

દારપાળથી લાવેલા શ્લોકનો ભાવાર્થ જાણીને પ્રસન્નતા પૂર્વક વિક્રમાદિત્યે દશ લાખ સોના મ્હોરો અને ચૌદ લેખ કરી મોકલાવ્યા. અને દારપાળને કહ્યું, કે ચાર શ્લોકો લઈને ઉભા રહેલા સાધુને રાજસભામાં આવવાની ઇચ્છા હોય તો ભલે આવે, અથવા જવું હોય તો જાય.

૬. સૂરીશ્વરજી રાજસભામાં પધાર્યા—

દારપાળના કહેલા સમાચાર સાંભળીને સોના મ્હોરો લીધા સિવાય રાજસભામાં ગયા, અને પૂર્વ દિશા સન્મુખ બેઠેલા મહારાજને જોઈને સૂરીશ્વરજી એક શ્લોક બોલ્યા:—

અપૂર્વેયં ધનુર્વિદ્યા, ભવતા શિક્ષિતા કુતઃ ।

માર્ગજૌઘઃ સમન્વેતિ, ગુણો યાતિ દિગન્તરમ્ ॥૧૧॥

અર્થાત્—હે મહારાજ વિક્રમાદિત્ય ? આપની આ આશ્ચર્ય કરવાવાળી અપૂર્વ ધનુર્વિદ્યા ક્યાંથી શીખ્યા, કારણકે ધનુષ્યને ખેંચવાથી દોરીશુણ પોતાની તરફ આવે અને બાણશત્રુ સામે ફર જાય છે. પણ તમારી ધનુર્વિદ્યા તો

જીદીરીતે એટલે કે માર્ગબોધ—યાચકગણુ માગણુરૂપ બાણુનો સમુદ્ધ તમારી પાસે આવે છે, અને ગુણુ—પણુછરૂપ કીર્તિ હર હર દિશાના અન્ત ભાગ સુધી જાય છે. આ દ્વિઅર્થી 'શ્લોકનું' તાત્પર્ય એ છે કે હે રાજન્ ! આપ અપૂર્વ ધનુર્વિદ્યા શીખ્યા છો કે જેથી વિદ્યા રૂપ દાનના પ્રભાવથી યાચક વર્ગ હર હર દેશથી તમારી પાસે આવે છે અને ગુણુ રૂપ કીર્તિ હર દેશોમાં ફેલાવે છે. આ અપૂર્વ ભાવાર્થ વાલો શ્લોક સાંભળીને ભૂપતિ એ દક્ષિણ દિશામાં પોતાનું મુખ ફેરવી બેઠા; એટલે કે આનો અર્થ એમકે અપૂર્વ શ્લોકના ગંભીર ભાવથી ખુશી થઈ મહારાજાએ એક દિશાનું રાજ્ય સૂરીશ્વરજીને આપી દીધું. ત્યારે સૂરીશ્વરજી પણ ભૂપતિ સન્મુખ જઈને ફરી બીજો શ્લોક બોલ્યા:—

સર્વદા સર્વદોઽસીતિ, મિથ્યા સંસ્તૂયતે બુધૈઃ ।

નારયો લેભિરે પૃષ્ઠં, ન વક્ષઃ પરયોષિતઃ ॥૧૨॥

અર્થાત્—હે રાજન્ ! હંમેશાં તમે સર્વ વસ્તુઓ આપો છો એવી તમારી સ્તુતિ વિદ્વાનો—પંડિતો કરે છે, તે મિથ્યા ખોટી છે. કારણુ કે તમે કદી શત્રુઓને પુંઠ બતાવી નથી, અને પરસ્ત્રીને પોતાનું વક્ષસ્થલ હૃદય સોંપ્યું નથી. આમ હોવાથી તમારી સર્વદા સર્વ આપનાર તરીકે સ્તુતિ કરવી, તે પણ વૃથા છે. બીજો શ્લોક સાંભળીને ભૂપતિએ પ્રસન્ન થઈ પાશ્ચિમ દિશા તરફ મૂખ ફેરવીને બેઠા, ત્યારે સૂરીશ્વરજી પણ ભૂપતિની સન્મુખ જઈ ત્રીજો શ્લોક બોલ્યા:—

“ ત્વત્કીર્તિર્જાત જાઢચેવ, ચતુરમ્ભોધિમજ્જનાત્ ।

આતપાય મહીનાથ ! ગતા માર્ત્તણ્ડમણ્ડલમ્ ॥૧૩॥

અર્થાત્—હે મહીનાથ ! ચારે દિશામાં ફરી ફરીને થાકેલી તારી કીર્તિ એ પરિશ્રમ-થાકને ઉતારવા ચારે દિશામાં રહેલા સમુદ્રમાં સ્નાન કર્યું. અને ઘણું સ્નાન કરવાથી શરદી —ઠંડી લાગી ગઈ છે. તેથી તારી કીર્તિ સૂર્ય મંડળમાં ગરમી મેલવવા ગઈ છે. તાત્પર્ય એ છે કે તારી અપૂર્વ કીર્તિ ચારે દિશામાં એટલે ઠેઠ સૂર્યલોક સુધી પહોંચી છે. ભૂપતિએ ત્રીજે શ્લોક સાંભળીને ઉત્તર દિશામાં મુખ ફેરવ્યું ત્યારે સૂરીશ્વરજી પણ ભૂપતિની સન્મુખ આવી ચોથો શ્લોક બોલ્યા:—

“ આહતે તવ નિઃસ્વાતે, સ્ફુટિતં રિપુહૃદયઘટૈઃ ।

ગલિતે તત્પ્રિયાનેત્રે રાજન્ ! ચિત્રમિદં મહત્ ॥૧૪॥

અર્થાત્—હે રાજન્ ! તારી ગર્જનાથી શત્રુઓના હૃદયરૂપી ઘડાઓ કુટી જાય છે. પણ પાણી ત્યાંથી નીકળતું નથી, પરન્તુ તેઓની સ્ત્રીઓના નેત્રોમાંથી અશ્રુ ધારાઓ વહે છે, આ એક મોટું આશ્ચર્ય છે.

તાત્પર્ય એ છે કે, માત્ર તમારી ગર્જનાથી શત્રુઓ મરી જાય છે, અને શત્રુઓની સ્ત્રીઓ રૂદન કરે છે.

ઉપર મુજબતા આ અપૂર્વ ચાર શ્લોકોના ગંભીર અર્થથી પ્રસન્ન થઈ મહારાજ વિક્રમાદિત્યે અનુક્રમે ચારે દિશાનું એટલે પોતાનું સર્વ રાજ્ય સૂરીશ્વરજીને આપવાનો નિશ્ચય કર્યો. ત્યાં વળી સૂરીશ્વરજી પાંચમો શ્લોક બોલ્યા:—

સરસ્વતી સ્થિતાવક્ત્રે લક્ષ્મીઃકરસરોરુહે ।

કીર્તિઃ કિં કુપિતા રાજન્ ! યેન દેશાન્તરં ગતા ॥

અર્થાત્—હે રાજન્ ! સરસ્વતી દેવી તો તમારી

જીહ્વા ઉપર આવીને વસી છે. અને લક્ષ્મીદેવી તમારા હસ્ત કમલમાં રહેલી છે, તો શું ! કીર્તિ કોપાયમાન થઈને દેશાન્તર-પરદેશમાં ચાલી ગઈ છે ?

હવે મહારાજા વિક્રમાદિત્ય પાસે રાજ્ય સિવાય અન્ય કંઈજ આપવાનું ન રહ્યું એટલે સિંહાસન ઉપરથી તરત નીચે ઉતરીને, ભક્તિપૂર્વક સૂરીશ્વરને નમસ્કાર કરીને બોલ્યા, “ કે આ માફં ચારે દિશાનું સર્વ રાજ્ય, તેમજ હાથી, ઘોડા, રત્ન, આદિ લક્ષ્મી હું આપને અર્પણ કરું છું; તે મારા ઉપર અનુગ્રહ કરીને ગ્રહણ કરો ! ” ત્યારે શ્રી સિદ્ધસેનદિવાકર-સૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબ બોલ્યા, “ કે હે વિક્રમાદિત્ય ! માતા, પિતા, આદિ કુટુંબનો તથા લક્ષ્મી વિગેરેનો મેં ત્યાગ કર્યો છે, તેથી હવે માફં મન હંમેશાં માટીના ઢેકાને તેમજ સોનાને, શત્રુ અને મિત્ર, કોમળ શય્યા અને તૃણની શય્યા વિગેરેને અમારા જેવા સાધુ સદાકાળ સમાન જ ગણે છે. અને ભિક્ષા કરીને લાવેલા અન્નથી નિર્વાહ કરી સંતોષ માને છે, તેમજ જીર્ણવસ્ત્રથી ઢેકાને ઢાંકે છે. અને પૃથ્વીની પીઠ ઉપર સંથારો કરી સુનારા અમે છીએ, માટે હે રાજન ! તમારૂં રાજ્ય લઈને અમે શું કરીએ ? સૂરીશ્વરજીની ઉત્તમ ત્યાગ ભાવના અને નિર્વૈભવતા નિહાલી મહારાજા વિક્રમાદિત્ય સર્વજ્ઞના ધર્મની વારંવાર બહુમાનપૂર્વક પ્રશંસા કરીને કહ્યું કે “ હે પૂજ્ય ગુરુદેવ ! મારા લાયક યોગ્ય કાર્ય હોય તે ફરમાવો ત્યારે સૂરીશ્વરજીની આજ્ઞાથી ઝોંકારપુરમાં એક જળ્ય મનોહર મોટું મંદિર શ્રાવકોના કહેવા પ્રમાણે જૂપતિએ બંધાવી આપ્યું.

૧૦. પ્રાકૃત સૂત્રોને સંસ્કૃતમાં રૂપાન્તર કરવાની ભાવના—

એક વખતે શ્રી સિદ્ધસેનદિવાકરસૂરીશ્વરજી મહારાજ સવારમાં શ્રી રૂપલદેવ લગવાનના મન્દિરે દર્શનાર્થે ગયા, ત્યાં ઘણા ભાવી શ્રાવકો દર્શનાર્થે આવેલા સૂરીશ્વરજીએ અત્યંત ઉત્સાહથી પોતાની વિદ્વત્તાની અલંકાર યુક્ત ભાષામાં ચૈત્યવંદન કહી, નમુત્યુષ્ણં આદિ પ્રાકૃત સૂત્રોથી વંદન કરતા જોઈ, સામાન્ય શ્રાવકો અને સાથે આવેલા પંડિતો હસવા લાગ્યા, અને જોડ્યા, “કે આટલા વર્ષો સુધી આ શુરૂદેવ ઘણા શાસ્ત્રોને લાળીને પણ કેમ ? આ પ્રકારે આપણે જોલીએ તે ચાલુ પ્રાકૃત ભાષાનાં સૂત્રોથી જ અરિહંત લગવંતની સ્તુતિ કરે છે. શ્રાવકોનાં આવાં વચનો સાંભળીને સૂરીશ્વરજી સહજ લજ્જા પામ્યા, અને તેમના મનમાં વિચાર આવ્યો કે શ્રી તીર્થંકર દેવોએ કહેલા અને શ્રી ગણધર મહારાજઓએ રચેલા સર્વ શાસ્ત્રો અર્ધમાગધી-પ્રાકૃત ભાષામાં છે.

પરંતુ નમુત્યુષ્ણં, વંદનાદિક સૂત્રોને પ્રાકૃત ભાષામાંથી મધુર સંસ્કૃત ભાષામાં ઉતાર્યા હોય તો તેનું વિદ્વાનોમાં કેટલું ગૌરવ વધે ? આમ વિચારી તેમણે નવકાર મંત્રનું

‘ નમોઽર્હત્ સિદ્ધાચાર્યોયાધ્યાય સર્વ સાધુભ્યઃ ’×

× નવકાર મંત્રનું સંસ્કૃત રૂપાન્તર કર્યું છે એવું પં. શુભશીલ મણિ કૃત આ મૂળ વિક્રમચરિત્રમાં ઉલ્લેખ નથી, કેટલાંક સ્થાને દેખાય છે. અથવા પૂર્વાન્તરગત આ વાક્ય છે, અર્થાત્ શ્રી સિદ્ધસેનદિવાકરસૂરીશ્વરજીની આ મૂળ કૃતિ નથી પરંતુ આને પૂર્વમાંથી જાહેરમાં લાવનાર પ્રાયઃ તેઓશ્રી છે. આવા જુદા જુદા મન્ત્રો બેદ છે.

એ પ્રમાણે સંસ્કૃત રૂપાન્તર કર્યું આમ શરૂઆત તો કરી, પરંતુ તેમને ફરી વિચાર આવ્યો કે, પૂજ્ય ગુરુદેવને પૂછીને આ કામ કરવું વધારે ઈષ્ટ છે. તે વખતે પોતાના પૂજ્યપાદ ગુરુવર્ય શ્રી વૃદ્ધવાદિસૂરીશ્વરજી પ્રતિષ્ઠાનપુરે ઊરાજતા હતા, ત્યાં પોતે આવ્યા, અને બધી વાત વિદિત કરી કે. આ નમુત્યુષ્ણ વિગેરે વંદનાદિક સૂત્રોને સુંદર સંસ્કૃત ભાષામાં બનાવીએ તો કેમ ? શ્રી સિદ્ધસેનદિવાકરસૂરિજીના વિચારો બાળી ગુરુ મહારાજ શ્રી વૃદ્ધવાદિસૂરીશ્વરજી મ. શ્રી ખેદયુક્ત બોલ્યા કે “હે આર્ય ! ચૌદ પૂર્વ આદિ સર્વ શાસ્ત્રોના પારંગામી ગૌતમ સ્વામીજી આદિ ગણધર લગવન્તોએ બાળ, સ્ત્રી અને અદ્યબુદ્ધિવાલાઓના ઉપકારાર્થે પ્રાકૃત-અર્ધમાગધી ભાષામાં જ સર્વ સિદ્ધાન્તો-શાસ્ત્રો રચેલાં છે. જો સંસ્કૃત ભાષામાં સૂત્રો રચ્યા હોત તો, સામાન્ય જનતાને સમજવાં કઠીન થઈ પડે, અને તેથી સમાજ અજ્ઞાન રહી જાય. શ્રી તીર્થંકરો તથા ગણધર લગવન્તોએ જે કર્યું છે તે લાલાલાભની દૃષ્ટીએ ઉચિતજ કર્યું છે. આ પ્રકારે વિચાર કરવાથી તમે શ્રી તીર્થંકરો લગવન્તોની અને આગમોની આશાતના કરી અત્યંત પાપ ઉપાર્જન કર્યું છે. તેથી તમારે સંસાર સમુદ્રમાં ભ્રમણ કરવું પડશે. પૂજ્યપાદ ગુરુ મહારાજના હિતદાયક મધુર વચનો સાંભળીને ભવભીરુ શ્રી સિદ્ધસેનદિવાકરસૂરિજી બોલ્યા કે “હે પરમકૃપાળુ ગુરુ મહારાજ ! મેં અજ્ઞાનપણે મૂર્ખતાથી જ આ પ્રમાણે આચરણ તથા વિચાર કર્યો છે. તો આ અતિ દુઃખદાયક પાપથી છૂટવા મને યોગ્ય પ્રાયશ્ચિત આપો. આવી શિષ્યની નમ્રતા પૂર્વકની પ્રાર્થના સાંભળીને, શ્રી વૃદ્ધવાદ-

સૂરીશ્વરજી બોલ્યા કે ‘હે આર્ય ! તારા જેવાને પારાયિત પ્રાયશ્ચિત આપવું જોઈએ. તેથી જો તું બાર વર્ષ સુધી ગુપ્ત-અવધૂત વેશે રહીને બાર વર્ષની અન્તે એક પૌઢપ્રતાપી રાજાને પ્રતિબોધિને જૈન ધર્મી કરે તો આ ઘોર પાપથી તમારો છૂટકારો થાય. અન્ય કોઈ ઉપાય નથી.

પૂજ્યપાદ ગુરૂ મહારાજની વાણી સાંભળીને સિદ્ધસેન-દિવાકરસૂરીશ્વરજીએ સાધૂવેશ ગોપત્રી અવધૂતના વેશમાં અનેક સ્થાને ધર્મોપદેશ આપતા પૃથ્વીઉપર ભ્રમણ કરવા લાગ્યા. જોતજોતામાં બાર વર્ષો વિતાવી અનુક્રમે કુસંગતિથી મિથ્યા-ત્વને પામેલા મહારાજા વિક્રમાદિત્યને પ્રતિબોધવા માલવા તરફ વિહાર કરી અવંતીમાં આવ્યા, અને મહાકાળ-મહાદેવના મન્દિરમાં જઈને શંકરના લિંગની સામે પગ કરીને સુતા. જ્યારે પૂજારી પૂજા કરવા આવ્યો ત્યારે સૂતેલા અવધૂતને જોઈ આશ્ચર્યચકિત થઈ પૂજારી બોલ્યો, અરે, આ કોણ સૂતો છે ? આ પ્રકારે મહાદેવની ઘોર આશાતના કરી રહ્યો છે, વિગેરે સુતેલા જટાધારી અવધૂતને ઉઠાડવા માટે અનેક જુઓ પાડી પણ જાણે બહેરાની માફક સાંભળે છે કોણ ! છેવટે પૂજારી જહાવરો બની મહારાજા વિક્રમાદિત્ય પાસે જઈ આ

† ૧ આલોચન, ૨ પ્રતિક્રમણ, ૩ ઉભય, ૪ વિવેક, ૫ કથો-ત્સર્ગ, ૬ તપ, ૭ છેદ, ૮ મૂન, ૯ અનવસ્થાપ્ય, અને ૧૦ પારાયિત આ પ્રકારના પ્રાયશ્ચિતમાંથી દશમું છેલ્લું પારાયિત નામનું પ્રાયશ્ચિત કરવા આજા ગુરૂમહારાજે ફરમાવી. આ પ્રાયશ્ચિતની એવી આમન્યા છે કે બાર વર્ષ સુધી મનુષ્ય સમુદાય બહાર ગુપ્ત રહી કુબ્ધક તપશ્ચર્યા કરી અરણ્યમાં વિચરવું અને અન્તમાં એક પ્રૌઢ પ્રતાપી ભૂપતિને પ્રતિબોધવો.

સમાચાર આપ્યા અને કહ્યું કે “હે મહારાજ આજે સવારના પહોરમાંજ કોઈ અવધૂત શિવલિંગ સામે પગ કરી સુતો છે. અમોએ ઉઠાડવા માટે ઘણાએ પ્રયત્નો કર્યા, છતાં તે હડીલો અવધૂત જોગી ઉઠતો નથી, પુનરીના મુખેથી વૃત્તાન્ત સાંભળી મહારાજ પણ આશ્ચર્ય ચકિત થતાં કહ્યું કે ‘જો તે કોઈ પ્રકારે ન ઉઠે તો તેને મારીને પણ એ શિવલિંગ મહાદેવની આશાતના કરતા અવધૂતને દૂર કરો. એવી આજ્ઞા આપીને રાજ સેવકોને મહાકાળના મન્દિરે મોકલ્યા. રાજ સેવકોએ આવીને અવધૂતને ઉઠાડવા પ્રયત્નો કર્યા છતાં જ્યારે અવધૂત ન ઉઠ્યો ત્યારે રાજસેવકોએ ચાળુક લઈ તેને મારવા લાગ્યા. પરંતુ ત્યાં તો એક આશ્ચર્યકારી ળીના એ બની કે મન્દિરમાં અવધૂતને મરાતો ચાળુકોનો માર અન્તઃપુરમાં—રાજ મહેલમાં રહેલ મહારાણીઓને પડવા લાગ્યો. અન્તઃપુરમાંથી દાસીઓએ આવીને તરતજ મહારાજ વિક્રમાદિત્યને મહારાણીઓને ચાળુકોનો માર પડવા સંબંધી સમાચાર આપ્યા. મહારાજ વિક્રમાદિત્ય પણ આ સમાચાર સાંભળીને આશ્ચર્ય ચકિત થયો અને તરતજ સિધ્ધો મહાકાળના મન્દિરે આવીને અવધૂતને ભૂપતિએ કહ્યું કે “હે મહાત્મન! તમે આ કલ્યાણકારક મહાદેવ શિવલિંગની સ્તુતિ કરો! દેવતાઓની સ્તુતિ કરવી જોઈએ, પરંતુ અવજ્ઞા-આશાતના કરવી તે આપ જોવાને યોગ્ય નથી.

૧૧. શ્રી અવંતિ પાર્શ્વનાથ ભગવાનની ઉત્પત્તિ

અવધૂતે કહ્યું કે ‘હે માલવાધીશ! મારી કરેલી સ્તુતિ કે પ્રાર્થના આ મહાદેવ સહન નહિ કરી શકે! ભૂપતિએ કહ્યું

કે ભલે ગમે તે થાય, પરંતુ સ્તુતિ કરો. તે દેવ તમારી કરેલ સ્તુતિ સહન કરશે. અવધૂને કહ્યું કે જો મારી સ્તુતિથી કોઈ પણ વિદ્ય થાય તો મને દોષીત ગણતા નહિ. એમ કહીને અવધૂત તરતજ ઉભા થઈ સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. શ્રી મહાવીર લગવંતની દ્વાત્રિશકા દ્વાત્રિશિકાદિભિઃ-ખત્રીશ શ્લોકના ખત્રીશ સ્તોત્રોથી સ્તુતિ કરી પણ મહાવીર લગવંત પ્રગટ ન થયા. ત્યારે શ્રી પાર્શ્વનાથ લગવાનની સંસ્કૃત સ્તુતિ કરવા લાગ્યા, પ્રથમતો તેમાંથી ધુમાડાના ગોટે ગોટા નીકળવા માંડ્યા. સૌ પ્રેક્ષકના મનમાં થયું કે મહાદેવજી ખુબ કોપ્યા લાગે છે, હમણાંજ આ અવધૂતને બાળીને લસ્મીભૂત કરી નાખશે. જ્યારે કલ્યાણ મન્દિર સ્તોત્રનો ૧૩મો શ્લોક ‘ક્રોધસ્ત્વયા યદિ વિમો પ્રથમં નિરસ્તઃ’ આદિ બોલ્યા ત્યારે શિવલિંગ ફાટયું, અને તે શિવલિંગમાંથી શ્રી પાર્શ્વનાથ લગવંતના અદ્ભૂત મનોહર પ્રતિમાજી પ્રગટ થયા. પ્રગટ થયેલા પ્રતિમાજી જોઈને અવધૂતે કહ્યું કે, “ આ વીતરાગ દેવજ મારી અદ્ભુત સ્તુતિ સહન કરી શકે !

ભૂપતિએ પૂછ્યું “ હે લગવન્ ? તમે કોણ છો ? અને આ નિકલ્યા છે તે દેવ કયા છે ? અવધૂતે કહ્યું કે સૂરિશિરો-મણિ શ્રી વૃદ્ધવાદિસૂરીશ્વરજી મહારાજનો હું સિદ્ધસેનદિવાકર નામનો શિષ્ય છું. કાંઈક કારણથી બહાર નિકળ્યો છું, અને અનેક દેશોમાં ભ્રમણ કરતો આ અવંતિનગરીમાં આવ્યો છું, પહેલાં તમારી અને મારી મુલાકાત બે વખત થયેલ છે. જે લગલગ બાર વર્ષ પહેલાં ઓંકારપુરમાં બંધાવેલ મન્દિર સંબંધી વત્તાન્ત સંભાળીને સૂરીશ્વરજીને ઓળખ્યા, પછી મહારાજના પૂછવાથી શ્રી સિદ્ધસેનદિવાકર સૂરીશ્વરજીએ

શ્રી અવંતિ પાર્શ્વનાથ ભગવાનનો પૂર્વ ઇતિહાસ કહ્યો. તે આ પ્રમાણે.

વીર સંવત ૨૫૦ લગભગ આજ અવંતિ નગરીમાં શ્રી ભદ્રશ્રેષ્ઠી વસતા હતા. તેમને શીલાદિ ગુણે કરી યુક્ત ભદ્રા નામની ભાર્યા હતી. તેણીએ અવંતિસુકુમાર નામના કુમારનો જન્મ આપેલ. યોગ્ય ઉંમર થતાં, માતા, પિતાએ બન્નીસ કુળવાન કન્યાઓ સાથે પાણી ગ્રહણ કરાવ્યું. બન્નીસ સ્ત્રીઓ સાથે અવંતિસુકુમાર શાલિભદ્રની જેમ સંસાર સુખો ભોગવતો સમય પસાર કરવા લાગ્યા.

એક સમયે ભારત સમ્રાટ મહારાજ સંપ્રતિને પ્રતિબોધિ જૈન ધર્માનુયાયી કરનાર ચૌદ પૂર્વધર આચાર્ય શ્રી આચાર્ય-સુહસ્તિ સૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબ ગ્રામાનુગામ વિચરી અવનીતળને પવિત્ર કરતા અત્રે પધાર્યા હતા. ભદ્રા શેઠાણીની અનુમતિ લઈને તેઓના મકાનમાં સ્થિરતા કરી. એક સમયે આચાર્ય ભગવાન શિષ્યો પાસે નલિનીગુદમ વિમાનનું વર્ણન કરતા હતા, તેવામાં ભદ્રા શેઠાણીના પુત્ર અવંતીસુકુમારે એ સાંભળી તેમને જાતી રમરણુ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું, આચાર્ય ભગવાન આચાર્યસુહસ્તિસૂરીશ્વરજી મહારાજ પાસે આવી પુનઃ નલિનીગુદમ વિમાન પ્રાપ્ત થવાનો ઉપાય પૂછ્યો, ત્યારે આચાર્ય ભગવંતે કહ્યું કે “ મહાનુભાવ ! આ પાંચ મહાવ્રતોની આરાધના સિવાય અન્ય ઉપાય સુલભ નથી. ત્યારે અવંતી-સુકુમારે કહ્યું કે “ હે પરમોપકારી પૂજ્ય ગુરુદેવ ! આપ મને પરમ ભાગવતી દીક્ષા આપો ! સૂરીભગવંતે કહ્યું કે હે શ્રેષ્ઠિનન્દન ! માતાપિતાની સંમતિ મેલવીને દીક્ષા ગ્રહણ કરો.

ત્યાંથી બહાર જઈને સ્વયં પોતાની મેળે અવંતીસુકુમારે દીક્ષા ગ્રહણ કરીને એજ દિવસે કંથારીકા-અરણ્યમાં કાઉસ્સગ્ગ ધ્યાને રહ્યા. ત્યાં રાત્રીના સમયે પૂર્વલવની પત્ની શીયાળણીએ તેમને જોઈ રૌષપૂર્વક મરણાન્ત ઉપદ્રવ કરી પોતાનો લક્ષ્ય બનાવ્યો. શુભધ્યાન ધ્યાતા શ્રેષ્ઠી પુત્ર મરીને નલિનીગુહમ વિમાનમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયો. આચાર્ય લગવન્ત પાસેથી પોતાના પુત્ર અવન્તીસુકુમારને અવશાન થયેલ જાણીને ભદ્રામાતા ૩૨ પુત્રવધૂઓ સહિત કંથારિકા અરણ્યમાં આવી, અને તેમના દેહનો અગ્નિસંસ્કાર કર્યો. બાદ અવન્તીસુકુમારની ૩૨ સ્ત્રીઓમાંથી એક સગર્ભા સ્ત્રી સિવાય ૩૧ પુત્ર વધૂઓ સહિત ભદ્રામાતાએ રાજવૈભવને ત્યાગી, પરમ કલ્યાણકારી પારમેશ્વરી દીક્ષાને ગ્રહણ કરી, પોતાનું આત્મકલ્યાણ સાધ્યું. અનુક્રમે સગર્ભા પત્નીએ એક પુત્રરત્નને જન્મ આપ્યો. પુત્રનું નામ મહાકાળ રાખવામાં આવ્યું. બીજની ચંદ્રકળાની જેમ વૃદ્ધિને પામતો તે બાળક બાળ વયને ઉલ્લંઘન કરી યોવનાવસ્થાને પ્રાપ્ત કરી. એકદા મહર્ષિ પાસેથી પોતાના પિતાનો વૃત્તાન્ત સાંભળી મહાકાળકુમારે ગુરુમહારાજના સદ્ઉપદેશથી જે સ્થાને અવન્તીસુકુમાર કાઉસ્સગ્ગ ધ્યાને ઉભા રહી પોતાના ઇચ્છીત સ્થાનને પામ્યા, તેજ સ્થાને એક ૧ મહાકાળ નામનું આલિસાન લબ્ધ મોટું મંદિર બંધાવ્યું, અને તે મંદિરમાં પિતાની સ્મૃતી અર્થે શ્રી અવંતી પાર્શ્વનાથ લગવંતના પ્રતિમાણ

(૧) પં. શુભશીલગણિ કૃત મૂલ્ય વિક્રમચરિત્રમાં મહાકાલ નામનું મંદિર અવન્તીસુકુમારના માતાપિતાએ પુષ્કળ ધનનો વ્યય કરી બંધાવ્યું એમ છે. પણ અન્ય સ્થાને પુત્રે મંદિર બંધાવ્યું છે એવા પ્રકારના પણ વિશેષ ઉલ્લેખો મળે છે.

પધસવી, પુબ્બલ લક્ષ્મીના સદ્વ્યય કર્યો. કાલાંતરે આ અવંતી પાર્શ્વનાથ ભગવંતના બિંબને બ્રાહ્મણોએ મક્કીને ભોંયરામાં ભંડારો, તેની ઉપર આ શિવલિંગ સ્થાપન કર્યું. અને મહા-કાલેશ્વરના મંદિર તરીકે પ્રસિદ્ધિમાં લાવ્યા, વિગેરે વિસ્તારથી વર્ણન કરીને શ્રી સિદ્ધસેનદિવાકરસૂરીશ્વરજી મહારાજે મહારાજા વિક્રમાદિત્યને ધર્મોપદેશ આપી મિથ્યાત્વીના ધર્મથી ઉદ્ધરી, શ્રી વીતરાગ કથીત સત્ય માર્ગાનુયાયી કરી, દેવ-ગુરુ અને ધર્મરૂપ તત્ત્વત્રયનું સ્વરૂપ સમજાવી સમ્યક્ત્વ-સમક્ષિત યુક્ત ખારત્તો ઉચ્ચરાવી પરમ શ્રાવક બનાવ્યો. બાદ મહાકાલ નામના મંદિરને જીર્ણોદ્ધાર કરી પુનઃ શ્રી અવંતીપાર્શ્વનાથ ભગવંતના બિંબને મંદિરમાં સ્થાપન કરી, અત્યંત ભક્તિ ભાવપૂર્વક પૂજવા લાગ્યા. તથા દેવ પૂજાથે એટલે કે મંદિરના નિભાવ માટે મહારાજા વિક્રમાદિત્યે એક હજાર ગામ શ્રી સંઘને સોંપ્યા.

શ્રી અવંતીપાર્શ્વનાથ તીર્થના પુનરુદ્ધાર સંબંધી ઘટના સાથે નિકટનો સંબંધ ધરાવનાર સૂરિપુંગવ શ્રી સિદ્ધ-સેનદિવાકરસૂરીશ્વરજીના ધર્મોપદેશથી રંગાયેલ અને શ્રી વીતરાગ પ્રણીત ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધાળુ માલવાધીશ મહારાજા વિક્રમાદિત્યને એક સમયે પ્રાતઃસ્મરણીય પરમ પૂજનીય અનેકાનેક સિદ્ધ ભગવંતોની નિર્વાણભૂમિ, પંદર કર્મભૂમિ ક્ષેત્રમાં સુગટ સમાન, ભવ્ય જીવરૂપ કમલને વિકસ્વર કરવામાં સૂર્ય સમાન અને ત્રણે ભુવનમાં શ્રી સિદ્ધગિરિ સમાન તરણ તારણ મહાન તીર્થ અન્ય કોઈ નથી એવું અનુપમ શ્રી સિદ્ધાચલજીનો મહાપ્રભાવિક વર્ણન પૂજ્ય આચાર્ય સૂરિપુંગવ શ્રી સિદ્ધસેનદિવાકરસૂરીશ્વરજી મહારાજના મુખેથી રાચકવાણી સાંભળીને, પ્રાયઃશાશ્વત અને કલિકાળમાં

સંસારરૂપ સમુદ્રથી પાર ઉતારવામાં નૌકા સમાન તીર્થાધિરાજ શ્રી સિદ્ધાચલજીને ભેટવાની ઉત્કંઠા જાગૃત થઈ.

૧૨. તીર્થાધિરાજ શ્રી સિદ્ધાચલજીનો સંઘ

એકદાવસરે મહારાજા વિક્રમાદિત્યે પોતાના હૃદયઘટમાં રહેલી ઉત્તમ ઉર્મિઓ પૂજ્ય ગુરૂ ભગવંત પાસે વાદત કરી, કહ્યું કે “હે પરમ કૃપાલુ ગુરૂદેવ ! મારી ઉપર અનુગ્રહ કરીને, આપ હમારી સાથે પધારી અમને શ્રી સિદ્ધાચલ મહાતીર્થને ભેટાવો ! પૂજ્ય ગુરૂ ભગવંતે પણ મહારાજા વિક્રમાદિત્યની ભાક્તપૂર્ણ વિનંતીને અનુમતિ આપીને વધારે ઉત્સાહિત કર્યો. ગુરૂદેવ તરફથી અનુમતિ મલવાથી મહારાજા વિક્રમાદિત્ય હર્ષિત થઈ સકળસંઘને એકત્ર કરી ચતુર્વિધ સંઘ-સહત તીર્થાધિરાજ શ્રી શત્રુઞ્જયગિરિરાજને ભેટવાની થયેલ ભાવના પ્રકાશિત કરી. અને સાથોસાથ ગુરૂ ભગવંતે વિનંતી સ્વીકારાયાની વાત જાહેર કરી. અને રાજ્ય કાર્ય કર્તાઓએ પણ ભૂપતિ વિક્રમાદિત્યની આજ્ઞાથી સંઘ યાત્રા માટે અનેક પ્રકારની તૈયારીઓ જોતજોતામાં જોષણેર કરવા લાગ્યા. અને બીજી બાજુ અપૂર્વ ઉત્સાહ પૂર્વક અનેક નૃપતિઓને સામંતો ઉપર તેમજ અનેક સ્થાનિક જૈન સંઘો ઉપર સંઘ યાત્રામાં આવવા નિમિત્તે આમન્ત્રણ પત્રિકાઓ રવાના કરવામાં આવી.

માલવાની પ્રાચીન રાજધાની અવંતીમાં આજે પ્રાતઃકાળ-થીજ કોઈ અનેરી જાગૃતિ ફેલાઈ રહી છે. મનુષ્યોના ગમનાગમનથી જડ ગણાતી પૃથ્વી પણ સચેતનપણાને જાણે પામી ન હોય તેમ દેખાય છે. આજે નગરનો કોઈપણ માર્ગ એવો નથી રહ્યો કે જ્યાં સંઘયાત્રા સંબંધી પરસ્પર વાર્તાલાપ કરતા લોકોના ટોલે ટોલા મલી ઉભા ન હોય.

અત્યારે અવંતિપતિ મહારાજા વિક્રમાદિત્ય પોતે સંઘ લઈ પરમપવિત્ર તીર્થાધિરાજ શ્રી શત્રુઙ્ગય ગિરિરાજને ભેટવા જવા માટે પ્રયાણ કરવાના છે. શુભ તિથિ અને શુભ મુહૂર્તે ભૂપતિ વિક્રમાદિત્ય ચતુર્વિધ સકળસંઘ સાથે શ્રી અવન્તિ પાર્શ્વનાથ ભગવન્તને ભાવપૂર્વક નમસ્કાર કરીને નગરી બહારના ઉદ્યાનમાં પ્રસ્થાન કર્યું. જે સમયે સકળ સમુદાયએ અવંતિનગરીથી પ્રયાણ કર્યું. તે વખતે રાજ્ય ભક્ત અવંતિની સમગ્ર પ્રજાએ આખીયે અવંતિનગરીમાં ચારે કોર ધ્વજા-પતાકાઓ અને તોરણોથી શણગારી તથા સ્થાને સ્થાને સુશોભીત કરાવ્યાં ગોઠવવામાં આવી હતી. અને જ્યાં જ્યાં ત્રણ ત્રણ રસ્તાઓ અને ચાર ચાર રસ્તાઓ ભેગા મળે, ત્યાં સુંદર આકર્ષક દેખાવો ઉભા કરવામાં આવ્યા હતા. અને રાજમાળે ઉપર સુગંધી જલ છંટકાવ કરી અવંતિ નગરીને અલકાપુરીથી પણ વિશેષ શોભાયમાન કરી મુકી હતી. અન્ય ગામથી આવેલ પ્રજાજનો તો ભ્રમમાં પડી વિચાર કરવા લાગ્યા કે જે અલકાપુરીનું વર્ણન સાંભળીએ છીએ, તેવીજ આજે આ અવન્તિનગરીની શોભા પ્રત્યક્ષ નિહાળી રહ્યા છીએ.

આ પ્રમાણે આખીયે નગરમાં સંઘના પ્રયાણ સંબંધીજ વિવિધ પ્રકારની વાતો જનતા ટોલે ટોલા મલી કરી રહી છે. સમગ્ર પ્રજાએ પણ જાણે શોભામાં જરાયે ખામી ન રહી જાય એવો નિશ્ચય કર્યો હોય તેમ જે જે માર્ગ થઈને સંઘયાત્રાની સ્વારી જવાના સંદેશા મળતા જાય તેમ સર્વત્ર ઉચિત તૈયારીઓ પુરબોધથી કરી રહ્યા છે. અને જે તરફ સ્વારી આવવાનો હોય તે તરફ પહેલાં જ ભિક્ષુકોનાં ટોળેટોળાં આવી માર્ગની બન્ને બાજુ ગોઠવાઈ જાય છે. ભિક્ષુકોને પણ

આજે ભાગ્યાનુસાર સારો તડાકો પડવા માંડ્યો છે. નગરના મુખ્ય મુખ્ય માર્ગે થઇ સ્વારી આગળ ધપી રહી છે. મોટા મોટા વિશાળ રસ્તાઓ પણ આજે સંકુચિત લાગવા માંડ્યા છે. નરનારીઓના ટોલે ટોલા બારી તથા અગાસીઓ ઉપર ચઢી અથવા રસ્તાઓ પર મહામુસીબતે ખીચો ખીચ દબાઈને ઉભા રહી, આ સ્વારીની અદ્વિતીય શોભા નિહાલી રહ્યા છે. મૂળ ચરિત્રકારના શબ્દોમાં કહીએ તો સંઘપતિ મહારાજ વિક્રમાદિત્યની સંઘયાત્રામાં મુકુટબંધી ચૌદ તો ભૂપતિઓ પરિવાર યુક્ત હતા. પૂજ્યપાદાચાર્ય શ્રી સિદ્ધસેનદિવાકર-સૂરીશ્વરજી મહારાજ આદિ પાંચસો આચાર્યભગવન્તો સપરિવારે હતા. સિત્તેર લાખ તો ઉત્તમ શુદ્ધ શ્રાવકોનાં કુટુંબો હતાં. અને એકસો ઓગણોસિત્તેર સુવર્ણનાં જિનચૈત્યો હતાં; ત્રણસો સોના ચાંદીના જિનમન્દિરો અને પાંચસો હાથી દાંતના મનોહર જિનમન્દિરો હતાં. તેમજ અઠારસો સુરમ્ય કાષ્ઠનાં મન્દિરો, વળી એક કોડ-કોટી બે લાખ અને નવસો સુંદર રથ સંઘમાં સાથે ચાલતા હતા. અઠાર લાખ ઉત્તમજાતીવંત અશ્વો, છ હજાર હાથીઓ તથા સામાન ઉપાડવા માટે ખરચરો, ઉંટો અને બળદો પુષ્કળ સંખ્યામાં રાખેલા હતા. યાત્રાળુ સ્ત્રી પુરુષો અનેક હતાં. કે જેની સંખ્યાનો પાર નહોતો.

અહિં અતિશયોક્તિ જેવું કંઈજ નથી. કેટલીકવાર જે વસ્તુ આપણા વખતમાં ન બની હોય અથવા નજરે ન નિહાલી હોય એટલે અન્ય સમયમાં પણ નહોતી એમ માત્રવું ભૂલ ભરેલું છે. કારણ કે થોડા સમય પહેલાંના નીકળેલા સંઘો જે પોતાની આંખે નિહાલવા ભાગ્યશાલિ થયા છે, અને સમયચક્ર અનુસાર પરિવર્તન થયા કરે છે. માટે જો જિજ્ઞાસાવૃત્તિથી અને

શ્રદ્ધાથી અવલોકન કરીએ તો ઈતિહાસ અને પ્રાચીન શાસ્ત્રોમાં કથેલા પ્રમાણોના અંકોડા રહેલાઈથી મેલવીશકાય તેમ છે.

અપૂર્વ ઋદ્ધિપૂર્વક અને રાજ સૈનિકોથી રક્ષણ કરાતો શ્રીચતુર્વિધસંઘ શ્રીશત્રુંજયગિરિરાજ તરફ ચાલ્યો. રસ્તામાં આવતા દરેક ગામોમાં સ્નાત્રપૂજા લણાવતા, અને ત્યાં રહેલા મન્દિરો ઉપર ધ્વજાઓ ચડાવતા જૈનશાસનની પ્રભાવના કરતા અનુક્રમે તીર્થાધિરાજ શ્રીશત્રુંજય ગિરિરાજની સમીપમાં સંઘ અમાપ ઉત્સાહભરે આવી પહોંચ્યો.

સકળસંઘને પરમપૂજનીય અને તરણુતારણુ ગિરિરાજનાં દર્શન થતાંજ પ્રકુલ્લિત વદને મહારાજા વિક્રમાદિત્યે સોના રૂપાના કૂલડે ગિરિરાજને વધાવી ચિરકાળસંચિત અભિલાષા પૂર્ણ થયે ચાચકોને પુષ્કળ દાન આપી ચપલ લક્ષ્મીને સદ્વ્યય કર્યો. સંઘના મુકામની ચોતરફ લશ્કરી છાવણીની જેમ વશાળ તંબુઓ અને રાવટીઓ નાખી હોવાથી, અને વચ્ચેમાં રહેલા જિનમન્દિરોના શિખરો ઉપરથી ઉડતી ધ્વજાઓ જાણે દૂરથી મનુષ્યોને દેવાધિદેવના દર્શન કરવા અથવા તો સંઘમાં આવવા આમન્ત્રણ આપતી ન હોય, એમ દેખાતી હતી. ક્રમે કરી શ્રીસંઘ પરમપાવન શ્રીશત્રુંજય ગિરિરાજની તળેટીમાં આવી મુકામ કર્યો. સુવર્ણમય પ્રભાતે ધન્યધડી અને ધન્યદિવસ માનતો પરમ ભકિત લાવથી મહારાજા વિક્રમાદિત્ય ગિરિરાજ ઉપર ચઢીને શ્રી યુગાદી દેવ શ્રીઋષભદેવ પ્રભુની અષ્ટપ્રકારી પૂજન તથા સ્નાત્રપૂજા આદિથી જિનાલય ઉપર ધ્વજારોપણ કરીને પૂજ્ય શુરભગવન્ત શ્રીસિદ્ધસેનદિવાકર સૂરીશ્વરજી મહારાજના શુભ હસ્ત કમળથી સંઘ-તીર્થમાળ પરિધાન કરી, જીવન સાફલ્ય માનતો અવન્તિપતિ વિક્રમા-

દિત્ય ભાવ ભક્તિપૂર્વક પ્રભુ સન્મુખ ઉભો રહી નીચે મુજબ સ્તુતિ કરવા લાગ્યો.

સુરાસુરમહીનાથ મૌલિમાલીનતક્રમમ્ ।

શ્રી શત્રુંજયકોટીરમણિ શ્રીઋષભં સ્તુવે ॥૧॥

વિભો ત્વત્પદરાજીવં યે સેવન્તે જનાઃ સદા ।

સુરાસુરનૃપશ્રેણી ભજતે તાન્ સુભક્તિતઃ ॥૨॥

તનોષિ ત્વં વિભો ? યસ્ય માનસે વાસમન્વહમ્ ।

તસ્ય પાપાનિ ગચ્છન્તિ તમાંસીવ દિનોદયાત્ ॥૩॥

નિરીક્ષ્ય ત્વન્મુલામ્ભોજં સુરાસુર સુખ પ્રદમ્ ।

કૃતાર્થોઽહમભૂવં શ્રી નાભિભૂપાલ નન્દન ! ॥૪॥

સુવર્ણવર્ણસંકાશદેહ્યુતિભર પ્રભા !

નિજાંહિકમલાવાસં દેહિ મે નામિનન્દન ! ॥૫॥

ઇત્યાદિ સ્તુતિ કરી ત્યાં રહેલા બોબા સર્વ તીર્થંકર ભગવંતોને નમસ્કાર કરી ચૈત્ય બહાર નીકળ્યા. કેટલાક જિનેશ્વર ભગવંતોના મન્દિરો જીર્ણ થયેલા નિહાળી વિક્રમાદિત્ય ભૂપતિએ શ્રોત્રિસિદ્ધસેનદિવાકરસૂરીશ્વરજી મહારાજને પૂછ્યું કે આ પ્રાસાદ પણ પડવાની તૈયારીમાં છે, ત્યારે સૂરીશ્વરજીએ જીર્ણોદ્ધાર સંબંધી ધર્મોપદેશ આપતાં કહ્યું કે “નવા જીનચૈત્યો બંધાવવામાં જે પુણ્ય પ્રાપ્ત થાય છે, તેના કરતાં જીર્ણ થયેલા જીનમન્દિરો સુધારી જીર્ણોદ્ધાર કરવામાં આઠ ગણું ફલ જિનેશ્વર ભગવંતોએ કહેલું છે.” વિગેરે ધર્મોપદેશ આપીને સૂરીશ્વરજીની આજ્ઞા પ્રમાણે ઘણા ધનનો વ્યય કરી સારકીય જાતીના ઉત્તમ કાષ્ટનું મુખ્ય એક મોટું સુંદર મન્દિર બંધાવ્યું. અને અન્ય જીર્ણ થયેલા મન્દિરો સમરાવી ભાવ

સાક્ષિપૂર્વક જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યા. અનુક્રમે શ્રીગીરનાર-રૈવતાચલ જઈને વધપૂર્વક સ્નાત્રપૂજા તથા ધ્વજાઆરોપન વિગેરેથી હર્ષતવદને સૂરીશ્વરજીન હસ્તકમલથી તીર્થમાલ પરિધાન કરી. બન્ને મહાનતીર્થની યાત્રા કરી અનુક્રમે સંઘ પાછો સુખપૂર્વક અવંતિ-ઉજ્જયિની આવી પહોંચ્યો. બાદ સિદ્ધસેનદિવાકર સૂરીશ્વરજી પાસે હંમેશાં ધર્મકથા સાંભળીને સાહસિક શિરો-મણિ મહારાજા વિક્રમાદિત્ય ન્યાય નીતિપૂર્વક રાજ્ય પાલન કરી જન્મ સફલ કયો.

ઉપસંહાર:—મહારાજા વિક્રમાદિત્ય મહા પરાક્રમી, વધાપ્રેમી અને ગુણવાનમાં શિરોમણિ હતા. પોતાના સમ-યમાં માનવ કલ્યાણનાં અનેકાનેક કાર્યો કરી જગતમાં કીર્તિ મેળવેલ અને અનેક દીન :ખી મનુષ્યોને મદદ કરી ‘પર દુઃખલંબન’નું બિરુદ સાર્થક કર્યું. ઘણા પંડિતોને આશ્રય આપી નવ નરરત્નોથી રાજસભાને સુશોભિત કરી. કેાઈ એક પંડિતે વિક્રમાદિત્યની સભાનું વર્ણન કરતાં કહ્યું છે કે—

ધન્વન્તરિક્ષપણકામરસિંહ શંકુ વૈતાલભટ્ટ ઘટકર્પર કાલિ-
દાસાશ્વયોવરાહમિહિરો નૃપતે સભાયાં રત્નાનિવૈ વરરુચિર્નવ
વિક્રમસ્ય ॥

૧ ધન્વન્તરિ, ૨*ક્ષપણક-જૈન સાધુ-(શ્રી સિદ્ધસેનદિવાકર સૂરિજી મહારાજ), ૩ અમરસિંહ, ૪ શંકુ પંડિત, ૫ વૈતાળ ભટ્ટ, ૬ ઘટકર્પર, ૭ પંડિત કાલિદાસ, અને વરાહમિહિર, તથા ૮ વરરુચિ એ નવ નરરત્નો મહારાજા વિક્રમાદિત્યની સભાના ગણાય છે. અહિં સહજ એક પ્રશ્ન થશે કે વરરુચિ

* શબ્દાર્થ સિંધુ વિગેરે કાષ્ઠમાં ક્ષણિક શબ્દનો અર્થ જૈન સાધુ કરેલ છે.

અને વરાહમિહિરનું નામ આવે છે. તો તે કયા વરરુચિ અને વરાહમિહિર સમજવા? કેટલાક વરરુચિ અને વરાહમિહિરનું નામ સાંભળીને નન્દરાજ અને શકટાળ મન્ત્રીના સમયમાં થયેલ સમજે છે. પરંતુ તેથી આ લિન્ન સમજવા.

અર્વાતપતિ મહારાજ વિક્રમાદિત્યનું નામ ભારત-વર્ષમાં વસનાર એવો કોણ છે કે જેને નહિ સાંભળ્યું હોય? તેમના નામથી સંવત ચાલ્યાને આજે બે હજાર વર્ષ થવા આવ્યા, છતાં તેમની નિર્મળ કીર્તિ સર્વત્ર વ્યાપીને રહેલ છે.

શ્રી સિદ્ધસેનદિવાકરસૂરીશ્વરજીનું યોજસપૂર્ણ જીવન અને અપૂર્વ પાંડિત્યના ફલ સ્વરૂપે તેમના રચેલા અનેક ગ્રંથરત્નો આજે પણ મોજુદ છે. તેમના બનાવેલા ગ્રંથો વાંચતાં જ આપણને તેઓશ્રીની અપૂર્વ વિદ્વતાનો ખ્યાલ આવે છે. વળી કવિકાલ સર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યજી મહારાજ તથા ઉપાધ્યાયજી શ્રી યશોવિજયજી મહારાજ જેવાંજે પણ શ્રી સિદ્ધસેનદિવાકર સૂરીશ્વરજીને મહાકવિ તરીકે વર્ણવેલ છે જેમકે:—

“ કાવ્ય સુધારસ મધુર અર્થ લયા, ધર્મ હેતુ કરે જેહ,
સિદ્ધસેન પરે રાજા રીઝવે, અર્દ્રમંથર કવિ તેહ. ”

જેમને મહારાજા વિક્રમાદિત્યને પ્રતિબોધ્યા અને સર્વજ્ઞપુત્ર બિરુદની સાર્થકતા કરી. એ સર્વજ્ઞપુત્ર શ્રી સિદ્ધસેનદિવાકર-સૂરીશ્વરજીને ભૂરિભૂરિ વંદના હો.

એ બંને ઉત્તમ પુરુષોનાં જીવનવૃત્તાન્ત દષ્ટિ સન્મુખ રાખી શાસનની પ્રભાવતા કરવા સાથે સૌ આત્મસાધના કરે. એજ શુભેચ્છા.

લી. મુનિ નિરંજન વિજય. વિ. સં. ૧૯૯૯ શ્રાવણ સુદ ૧ તથાગમ્થીય શ્રીવિજયનેમિસૂરીશ્વરજી જ્ઞાનશાળા.

અ. મધુમતિ-મહુવા, (કાઠીયાવાડ)

प्रातर्दर्शनतोऽपि यस्य सुजनैः श्लाघ्योदयः प्राप्यते,
 नित्यं नन्दनयत्यनेकविबुधान् विज्ञानधाराश्रितः ॥
 यत्पत्यद्भ्यमुसेबनामृत रसास्वादः सुलावण्यदः,
 स श्रीनेमिगुरुः सदा विजयतात् सप्तर्षियुक्तो ध्रुवः ॥१॥

श्री मधुमति (महुवा) मंडण श्री जीवीत (महावीर)
 स्वामी प्रसादात्—

जंगमयुगप्रधानकल्प, शासनसम्राट् सूरिचक्र-चक्रवर्ति,
 तपोगच्छनभो-नभोमणि, अनेकतीर्थोद्धारक, प्रातःस्मरणीय
 पूज्यपाद् भट्टारकाचार्य श्रीमद् विजयनेमिसूरीश्वर-पट्टालंकार
 पीयूषपाणि शास्त्रविशारद कविरत्न सप्तसंधानमहाकाव्य
 'सरणी' टीका आदि अनेक ग्रन्थ प्रणेता पूज्यपादाचार्य श्रीमद्
 विजय-अमृतसूरीश्वर तृतीयशिष्यरत्न वैयावचकरणदक्ष पूज्य
 मुनिवर्य श्री खान्तिविजय चरणचंचरीक मुनि निरंजनविजय
 संयोजित 'अवन्तिपति महाराजा विक्रमादित्य' अभिधायको
 गुर्जर भाषायां लेखः महुवाबंदरे विक्रम संवत् १९९९ श्रावण
 मासे लिखितः ।

बालानां बोधाय भवतु । अस्तु ।

‘ત્ર્યંબકા’ ના સહાયક મહાનુભાવોની
નામાવલી

- ૧૦૦] શાહ દેવીચંદ મૂલચંદળ જવાહર
૧૦૦] શાહ મગનલાલ લખમાળ „
૫૧] શાહ શંકરલાલ કસ્તુરજી „
૫૧] શાહ દેવરાજજી હીન્દુજી „
૫૧] શાહ દેવીચંદ ભભૂતમલજી „
૫૧] શાહ સાંકળચંદ મૂલાજી „
૨૫] શાહ નવલમલ હીન્દુજી „
૨૫] શાહ રૂપચંદ સાંકળચંદજી „
૨૫] શાહ નથમલ કેશરાજી „

મુદ્રક: શ્રી જ્યંતી દલાલ, વસંત પ્રિન્ટરી, ઘી ઝાંટા અમદાવાદ.

ધાર્મિક સ્થાનાના પ્રભાવના કરવા યોગ્ય સસ્તા અને છેલ્લા સુંદર પોકેટ સાધના પ્રકાશનો.

- ૧ શ્રી મહાપ્રભાવિક નવરમઃશ્યાદિ સંગ્રહ, ૧૦૦ નકલની કિં. ૩૦-૦-૦ એક નકલની કિં. ૦-૬-૦ - પૃષ્ઠ ૧૦૦
 - ૨ કલ્યાણકાદિ સ્તવન સંગ્રહ-સુંદર-ગાયનો મરખાઓ વિગેરે, ૧૦૦ નકલની કિં. ૩૧-૦-૦ એકની કિં. ૦-૬-૦ પૃષ્ઠ ૧૩૦
 - ૪ વિતરામ ભક્તિપ્રકાશ, ૧૦૦ નકલની-કિં. ૨૫ ૦-૦ એકની કિં. ૦-૫-૦ પૃષ્ઠ ૧૦૦
 - ૫ સામાયિક-ચૈત્યવંદન તથા ગુરૂવંદનાદિ વિધિ સાથે સૂત્રો અને ભાવાર્થ સહિત, ૧૦૦ નકલની કિં. ૧૫-૦-૦ એકની કિં. ૦-૪-૦ પૃષ્ઠ ૫૨
 - ૬ શ્રી જિનેન્દ્ર નૂતન સ્તવન મંજૂષા, મનોરંજક સુંદર ગાયનો મરખાઓ, મહુલીઓ સજાઓ સાથે, ૧૦૦ નકલની કિં. ૫૦-૦-૦ એકની કિં. ૦-૧૦-૦ પૃષ્ઠ ૨૬૦
 - ૭ શ્રી જિનેન્દ્ર ગુણમણિમાલા ખંડ ૧-૨ સાથે પ્રાચિન ચૈત્યવંદનો, પ્રાચિન સ્તવનો, સજાઓ, નૂતન સ્તવનો, ગાયનો, સ્તુતિઓ થોથો વિગેરે, ૧૦૦ નકલની કિં. ૭૫-૦-૦ એકની કિં. ૦-૧૩-૦ પૃષ્ઠ ૪૪૦
 - ૮ શ્રી ન વ પ દ ની અનાનુપૂર્વી સચિત્ર, ૧૦૦ નકલની કિં. ૮-૦-૦ એકની કિં. ૦-૨-૦
 - ૯ શ્રી સ્થાપનામાર્ગજી સુંદર છ ચિત્રો સાથે, ૧૦૦ નકલની કિં. ૬-૦-૦ એકની કિં. ૦-૧-૦
 - ૧૦ અવંતિપતિ મહારાજન વિક્રમાદિત્ય, ૧૦૦ નકલની કિં. ૫૦-૦-૦ એકની કિં. ૦-૧૦-૦
 - ૧૧ સૂરિ સત્રાદની સંક્ષિપ્ત જીવન પ્રભા, ૦-૪-૦
- તે સિવાય અન્ય સંસ્થાઓના સંસ્કૃત પ્રાકૃત પુસ્તક મળવાનું રથાન.

મુખ્ય વિકેતા-પુસ્તક પ્રાપ્તિસ્થાન-અમદાવાદ

શાહ જસવંતલાલ ગિરધરલાલ

૧૨૩૮, રૂપાસુરચંદની પોળ અમદાવાદ.

